

School of Theology at Claremont

1001 1369918

Kautzsch

The Book of Proverbs

in Hebrew

BS
1462
M8
1901

THE present edition of the *Sacred Books of the Old Testament* in Hebrew exhibits the reconstructed text on the basis of which our new Version in the *Polychrome Bible* has been prepared by the learned contributors mentioned on the inside page of the back cover.

Departures from the Received Text are indicated by critical marks: — \circ (*i. e. V = Versions*) designate a reading adopted on the authority of the Ancient Versions (α , β , &c. indicate that the respective glosses relegated to the foot of the page are omitted in the Versions, esp. \mathfrak{G} , cf. Prov. 25, 21); — \circ (*i. e. c = conjecture*) are used for Conjectural Emendations; and \circ (*i. e. נקוד = נקוד*), for changes involving merely a departure from the Masoretic points, or a different division of the consonantal text (*e. g.* 30, 1). A פסק | indicates transposition of the Masoretic סוף פסוק; — \circ are used in cases where the קרי has been adopted instead of the כתיב, and \circ for changes introduced by reason of Parallel Passages. A small note of exclamation, \circ (*e. g.* 24, 31) calls attention to readings deliberately preferred on the strength of some Heb. MSS or early printed editions of good authority. Doubtful Words or Passages are enclosed in notes of interrogation (\circ). Occasionally two critical marks are combined, *e. g.* \circ , *i. e.* Deviations from the Received Text suggested by the Versions as well as by Parallel Passages; or \circ , *i. e.* Departures from the Masoretic points, supported by the Versions, &c. \circ calls attention to transposed passages, the traditional position of the words in the Received Text being marked by \circ while the transposed words are enclosed in \circ . In addition to these *brackets*, \circ , *braces*, \circ , and *parentheses*, \circ , are used if there are two or three transpositions on the same page (*e. g.* 23, 2. 8). In cases where two or three consecutive words are transposed the traditional sequence is indicated by 1 2 3 &c. respectively prefixed to the individual words (*e. g.* 10, 31. 32). Transposition of consonants is indicated by figures above the respective letters (*e. g.* 14, 32). Passages corrupted beyond emendation are indicated by \circ , while \circ point to *Lacunæ* in the original.

Headings (1, 1; 10, 1; 24, 23; 25, 1; 30, 1; 31, 1) and *Introductory Lines* (1, 2-7; 22, 17-21) have been printed in RED, also the *Acrostic Letters* in the Alphabetical Poems (24, 1. 3. 5; 31, 10-31).

The Ancient Versions are referred to in the *Notes* under the following abbreviations:— \mathfrak{M} = Masoretic Text; \mathfrak{L} = LXX; \mathfrak{T} = Targum; \mathfrak{S} = Peshita; \mathfrak{A} = Arabic Version; \mathfrak{J} (*i. e.* Jerome) = Vulgate; \mathfrak{E} = Ethiopic Version; \mathfrak{A} = Aquila; \mathfrak{O} = Theodotion; \mathfrak{S} = Symmachos. \mathfrak{A} means Codex Alexandrinus (A), \mathfrak{P} = Codex Ephraemi Syri rescriptus Parisiensis (C); \mathfrak{S} = Sinaiticus (\mathfrak{S}), \mathfrak{V} = Vaticanus (B). The symbol \circ &c. in connection with \mathfrak{S} denotes corrections in the version of the poetical books, supposed to have been inserted in the 7th cent. A.D.

The heavy-faced figures in the left margin of the *Notes* (1, 2, 3, &c.) refer to the chapters, the numbers in \circ to the verses of the Hebrew text. The mark \wedge means *omit(s)* or *omitted by*; *alt.* = *as an alternative*; 1°, 2° = *first* or *second occurrence*, respectively. AV = Authorized Version; RV = Revised Version.

Prov.

ROBERT W. PHILLIPS
67 LARCH ROAD
CAMBRIDGE, MASS.

The Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT

WEST FOOTHILL AT COLLEGE AVENUE
CLAREMONT, CALIFORNIA

The Book of Proverbs

MÜLLER & KAUTZSCH

THE SACRED BOOKS
OF
The Old Testament

A CRITICAL EDITION OF THE HEBREW TEXT

PRINTED IN COLORS, WITH NOTES

PREPARED

By eminent Biblical scholars of Europe and America

UNDER THE EDITORIAL DIRECTION OF

PAUL HAUPT

PROFESSOR IN THE JOHNS HOPKINS UNIVERSITY, BALTIMORE

PART 15

The Book of Proverbs

BY

A. MÜLLER AND E. KAUTZSCH

Leipzig

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1901

Baltimore
THE JOHNS HOPKINS PRESS

London, W. C.
DAVID NUTT, 57-59 LONG ACRE

BS
1462
M8
1901

THE
Book of Proverbs

CRITICAL EDITION OF THE HEBREW TEXT
WITH NOTES

BY

THE LATE **AUGUST MÜLLER, PH. D.**

PROFESSOR IN THE UNIVERSITY OF HALLE

AND

EMIL KAUTZSCH, D. D.

PROFESSOR IN THE UNIVERSITY OF HALLE

English translation of the Notes

BY

DUNCAN B. MACDONALD, B. D.

PROFESSOR IN THE THEOLOGICAL SEMINARY, HARTFORD, CONN.

Leipzig

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1901

Baltimore
THE JOHNS HOPKINS PRESS

London, W. C.
DAVID NUTT, 57-59 LONG ACRE

Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

PRINTING BY W. DRUGULIN

PAPER FROM FERD. FLINSCH

Leipzig

[All rights reserved]

The Polychrome Bible

in Hebrew

EDITED BY

Paul Haupt.

Now ready:

1. Genesis, by C. J. BALL, Oxford. 120 pp. in eight colors, 1896. . .	M. 7.50
3. Leviticus, by S. R. DRIVER, Oxford. 32 pp. in three colors, 1894 .	M. 2.50
4. Numbers, by J. A. PATERSON, Edinburgh. 67 pp. in 8 colors, 1900	M. 5.50
6. Joshua, by W. H. BENNETT, London. 32 pp. in eight colors, 1895	M. 3.00
7. Judges, by Geo. F. MOORE, Andover. 72 pp. in seven colors, 1900	M. 6.00
8. Samuel, by K. BUDDE, Marburg. 100 pp. in nine colors, 1894 .	M. 6.50
10. Isaiah, by T. K. CHEYNE, Oxford. 208 pp. in seven colors, 1899 .	M. 12.50
11. Jeremiah, by C. H. CORNILL, Breslau. 80 pp. in black and red, 1895	M. 5.00
12. Ezekiel, by C. H. TOY, Cambridge, Mass. 118 pp., 1899. . . .	M. 7.50
14. Psalms, by J. WELLHAUSEN, Göttingen. 96 pp. in black and red, 1895	M. 6.00
15. Proverbs, by E. KAUTZSCH, Halle. 86 pp. in black and red, 1901	M. 5.50
17. Job, by C. SIEGFRIED, Jena. 50 pp. in four colors, 1893 . . .	M. 3.50
18. Daniel, by A. KAMPHAUSEN, Bonn. 43 pp. in black and red, 1896	M. 3.00
19. Ezra-Nehemiah, by H. GUTHE, Leipzig. 72 pp. in ten colors, 1901	M. 6.00
20. Chronicles, by R. KITTEL, Leipzig. 82 pp. in five colors, 1895 .	M. 6.00

In press:

5. Deuteronomy, by GEORGE ADAM SMITH, Glasgow.
9. Kings, by B. STADE and F. SCHWALLY, Giessen.

These volumes may also be had in substantial and attractive cloth bindings, in uniform style, with gilt tops. The price of these bindings is *M.* 1.50 *net*.

Edition de luxe.

In compliance with a desire expressed by several distinguished bibliophiles, an *édition de luxe* has been prepared, printed on the most costly heavy plate paper, in folio, with broad margins, limited to 120 copies signed and numbered by the General Editor. Special prospectus of this large-paper edition with sample pages will be sent free on application. The prices of the *édition de luxe* are *M.* 20 per volume for *Leviticus*, *Numbers*, *Joshua*, *Judges*, *Jeremiah*, *Proverbs*, *Daniel*, and *Ezra-Nehemiah*; *M.* 30 for *Psalms* and *Chronicles*; *M.* 40 for *Genesis*, *Samuel*, and *Ezekiel*; and *M.* 60 for *Isaiah*.

Of *Jeremiah*, *Ezekiel*, *Psalms*, and *Daniel* there is also a large-paper edition, limited to 50 copies, printed on *hand-made paper*. The prices of these copies on hand-made paper are the same as the prices of the copies on plate paper.

Subscriptions for the *édition de luxe*, at the special price of *M.* 400 for the entire work, may be left with any bookseller at home and abroad.

PUBLISHED BY

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

Leipzig

THE JOHNS HOPKINS PRESS
Baltimore

DAVID NUTT, 57-59 LONG ACRE
London, W. C.

The Polychrome Bible

in English

EDITED BY

Paul Haupt.

Now ready:

- The Book of Leviticus.** Translated by The Rev. S. R. DRIVER, D. D., Regius Professor of Hebrew, and Canon of Christ Church, Oxford. viii and 107 pages, printed in three colors (55 pages of Translation and 52 pages of Notes). With four full-page illustrations (one of them in colors) and four illustrations in the Notes. Cloth, (*M.* 6.00; 6/; \$ 1.25 *net.*)
- The Book of Joshua.** Translated by The Rev. W. H. BENNETT, M. A., Professor of Old Testament Languages and Literature at Hackney and New Colleges, London, formerly Fellow of St. John's College, Cambridge. viii and 94 pages, printed in nine colors (43 pages of Translation and 51 pages of Notes, including an illustrated Excursus on the el-Amarna Tablets and an Alphabetical List of Geographical Names). With eleven full-page illustrations (one of them in colors) and 25 illustrations in the Notes. Cloth, (*M.* 6.00; 6/; \$ 1.25 *net.*)
- The Book of Judges.** Translated by The Rev. G. F. MOORE, D. D., Professor of Hebrew, Andover Theological Seminary. xii and 99 pages, printed in seven colors (42 pages of Translation and 57 pages of Notes). With seven full-page illustrations (including a Map of the Twelve Tribes, in colors) and 21 illustrations in the Notes. Cloth, (*M.* 6.00; 6/; \$ 1.25 *net.*)
- The Book of the Prophet Isaiah.** Translated by The Rev. T. K. CHEYNE, D. D., Oriel Professor of the Interpretation of Holy Scripture at Oxford, and Canon of Rochester. xii and 216 pages, printed in seven colors (128 pages of Translation, 88 pages of Notes). With nine full-page illustrations and 28 illustrations in the Notes. Cloth, (*M.* 10.00; 10/6; \$ 2.50 *net.*)
- The Book of the Prophet Ezekiel.** Translated by Prof. C. H. TOY, D. D., LL. D., Professor of Hebrew and other Oriental Languages, and Lecturer on Biblical Literature in Harvard University. viii and 208 pages (89 pages of Translation and 119 pages of Notes). With nine full page illustrations (including a Map of Western Asia, time of Nebuchadnezzar) and 102 illustrations in the Notes. Cloth, (*M.* 10.00; 10/6; \$ 2.50 *net.*)
- The Book of Psalms.** Translated by Prof. JULIUS WELLHAUSEN, D. D., Professor of Hebrew and other Oriental Languages, University of Göttingen, and Dr. HORACE HOWARD FURNESS, Philadelphia. xii and 238 pages (161 pages of Translation and 77 pages of Notes, including an Illustrated Appendix on the Music of the Ancient Hebrews). With eight full-page illustrations (one of them in colors) and 58 illustrations in the Notes. Cloth, (*M.* 10.00 *net.*)

Each in a substantial and attractive cloth binding in uniform style.

PUBLISHED BY

DEUTSCHE VERLAGS-ANSTALT

Stuttgart.

JAMES CLARKE & CO.

13 & 14 FLEET STREET

London, E. C.

DODD, MEAD, & CO.

372 FIFTH AVENUE

New York.

Addenda.

PP. LL. CC. VV.

31, 36

[Add:—J. D. MICHAELIS, *Lesearten der Consonanten sowohl als der Punkte, welche er in der deutschen Übersetzung dem gedruckten Text vorgezogen hat oder gleich schätzt in Neue orientalische und exegetische Bibliothek*, Part 7, pp. 168 ff. — P. H.] 5

32, 26 (1, 1)

On the strophic division of the Prologue to Proverbs *cf.* the views of D. H. MÜLLER in his *Strophenbau in den Proverbien* (Vienna, 1901) pp. ii ff. He divides 1, 8-19 into a two line introduction and two five line stanzas, substituting for **אם יאמרו** [אליך] **אל תבא** in 10^b from 10^c. It is true that **אל תבא** is an awkward anticipation as it is not stated to what end the sinners try to mislead us. This warning is not introduced before the beginning of the second stanza (vv. 15 ff.). 10

Ibid., pp. 4 ff. c. 5 is divided into three seven line stanzas and one final three line stanza, the introduction (vv. 1.2) being considered a part of the first stanza. 15

Ibid., pp. vii ff. c. 8 is divided into three double stanzas and one final single stanza, each of five lines. To obtain this he omits v. 11 (as the gloss of a reader from 3, 14 f.), 13^a (so, too, BICKELL), 20 29^a, 30^b ('ואהיה שעש'), 33^b ('ואל-תפרי'). 33^a follows 32^a, then 34^a and 32^b, then 34^{b,c} &c. 20

33, 13 (6)

[Contrast my paper *The Beginning of the Babylonian Nimrod Epic* in vol. 22 of the *Journal of the American Oriental Society* (New Haven, 1901). 25

40 (8)

Cf. DUHM's commentary on Jeremiah (Tübingen, 1901) p. 365.

35, 22 (2, 7)

See Dr. K. J. GRIMM's paper on תושיה in 38, 21 (5, 18) *Cf.* p. 75, 38, 21 1-36. JAOS 22. (5, 18) *cf.* p. 75 l. 36

52, 15 (19, 8)

Cf. also Hos. 12, 3 וריב ליהוה עם ישראל ולפקד על יעקב כדרכיו; see Dr. K. J. GRIMM's dissertation *Euphemistic Liturgical Appendixes in the OT* (Baltimore, 1901) p. 76; *cf.* also GES.-KAUTZSCH, § 114, p. 30

62, 16 (26, 8)

GEO. BEER in his review of TOY's Commentary on Proverbs (*Theol. Literaturzeitung* 26, 287 (May 25 '01) suggests מרגליתא, מרגל = μαργαρίτης *pearl* for מרגמה (he who honors a fool is like a man who mixes up pearls with stones). He raises the question whether μαργαρίτης is not a Semitic loanword. 35

48 (23)

The Syriac term for *litharge* is **ܠܝܬܪܓܝܬܐ**. — P. H.]

- 24 Several indications, like $\sigma\lambda\acute{o}\varsigma$ in the first hemistich and $\acute{\omega}\sigma\pi\epsilon\rho\ \phi\lambda\acute{o}\xi$ = קָאָשׁ in the tenth, point to a Hebrew original, which is restored by DEL., beginning from the third hemistich, as follows:—

כל לשון אל תאמר שקר למלך ומלשונו אל יצא כל שקר:
 חרב לשון מלך ולא בשר וכל אשר נתן בידה ישבר:
 אם יחרה אפו יאכל אדם עם גידיהם
 ויגרם עצמותיהם ויקרח כשלהבת
 עד כי יהיו מאכל לבני נשר:

5

But the last line here says the opposite of the Greek text; we should probably render: לבלתי היות.

10

In his *Jahrbücher für Bibl. Wiss.*, II (1863) pp. 18 ff., EW. regarded these verses as an original element in Proverbs, adding a retranslation into Hebrew; but in the second edition of his *Salomonische Schriften* (Göttingen, 1867) there is not a word about them, so he seems to have himself given up all belief in their originality. Certainly, both the structure, with its lack of exact parallelism or clean cut antithesis, and the thought, with its wild and in part absurd exaggerations in the sixth hemistich, are at variance with the spirit of the Hebrew Book of Proverbs. BAUMG. finds additional arguments against the originality of this section in the prolix development of the same thought and in the fact that these verses are omitted in the other Versions.

20

- 25 (9) The omission of θ^a in Θ is to be explained by *homæoteleuton*: the translator passed over from רַעַך at the end of v. 8 to רַעַך at the end of v. 9.

- (10) Θ adds after $\iota\theta^b$, *The hostility and enmity to thee will not pass away*, four hemistichs:—

25

$\delta\lambda\lambda' \epsilon\sigma\tau\alpha\iota \sigma\omicron\iota \iota\sigma\eta \theta\alpha\nu\acute{\alpha}\tau\omega.$
 $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\varsigma \kappa\alpha\iota \phi\iota\lambda\acute{\iota}\alpha \acute{\epsilon}\lambda\epsilon\upsilon\theta\epsilon\rho\omicron\iota,$
 $\delta\varsigma \tau\acute{\eta}\rho\eta\sigma\omicron\nu \sigma\epsilon\alpha\upsilon\tau\omega, \acute{\iota}\nu\alpha \mu\acute{\eta} \acute{\epsilon}\pi\omicron\nu\epsilon\acute{\iota}\delta\iota\sigma\tau\omicron\varsigma \gamma\acute{\epsilon}\nu\eta,$
 $\delta\lambda\lambda\alpha \phi\acute{\upsilon}\lambda\alpha\zeta\omicron\nu \tau\acute{\alpha}\varsigma \delta\omicron\delta\omicron\upsilon\varsigma \sigma\omicron\upsilon \epsilon\upsilon\sigma\upsilon\nu\alpha\lambda\lambda\acute{\alpha}\kappa\tau\omega\varsigma.$
but will be to thee like unto death.

Favor and friendship make free;

30

preserve them for thyself, that thou mayest not incur reproaches.

Guard thy ways rather, easy of intercourse.

EW. thinks from the bad Greek of these verses that they have been translated from Hebrew, but attempts no retranslation. According to DEL. the original ran as follows:—

35

כי תהיה לך כמות: הן ורעות יעשו חורים
 ותנצחם פן תכלם: אך שמר דרכיך בערבות נפש:

- (20) After v. 20 Θ adds this משל:—

$\acute{\omega}\sigma\pi\epsilon\rho \sigma\eta\varsigma \acute{\epsilon}\nu \acute{\iota}\mu\alpha\tau\acute{\iota}\omega \kappa\alpha\iota \sigma\kappa\omega\lambda\eta\zeta \acute{\epsilon}\zeta\upsilon\lambda\omega,$
 $\omicron\upsilon\tau\omega\varsigma \lambda\acute{\upsilon}\pi\eta \acute{\alpha}\nu\delta\rho\omicron\varsigma \beta\lambda\acute{\alpha}\pi\tau\epsilon\iota \kappa\alpha\rho\delta\acute{\iota}\alpha\nu.$
As the moth in a garment and the worm in wood,
so grief eats out the heart of man.

40

It can hardly be doubted that this משל is based on a Hebrew original, though it may have been added later on account of its affinity in thought with v. 20.

EWALD (p. 224) translates:— ותונת איש מכת לבו סם בבגר רקב בעץ
 and DELITZSCH:— כן תונת איש מקלה לבו כעש בבגר וכרקב לעץ

45

- 26 (11) After v. 11 Θ adds a משל which was recognized by JÄG. to be identical with Sir. 4,21 (in Sir., however, these lines are joined to v. 20 with $\epsilon\sigma\tau\iota\nu \gamma\acute{\alpha}\rho$):—

$\epsilon\sigma\tau\iota\nu \alpha\acute{\iota}\sigma\chi\acute{\upsilon}\nu\eta \acute{\epsilon}\pi\acute{\alpha}\gamma\omicron\upsilon\sigma\alpha \acute{\alpha}\mu\alpha\rho\tau\acute{\iota}\alpha\nu,$
 $\kappa\alpha\iota \epsilon\sigma\tau\iota\nu \alpha\acute{\iota}\sigma\chi\acute{\upsilon}\nu\eta, \delta\acute{o}\xi\alpha \kappa\alpha\iota \chi\acute{\alpha}\rho\iota\varsigma.$

50

There is a shame which brings sin,
and there is a shame which leads to honor and favor.

- 22 as Hebrew original: — הוֹר וְהָרָר לְאִישׁ מִתֵּן, but considered this hemistich a variant translation of v. 19^b; BAUMG., on the other hand, thinks it is a gloss to 18, 16. Following HITZ. the second hemistich has been generally regarded as a variant translation of 1, 19 (אֵת נַפְשׁוֹ בְּעִלְיוֹ יִקַּח). But this cannot possibly mean *and conquers the soul of him who receives the gift* (Ew.); it can only mean *but* (μέντοι) 5
it snatches away the life of its possessor (Θ wrongly takes בעליו as a real plural; see, however, above, p. 34, l. 31). In 1, 19 this is at once plain, for there the seeking of illegal gain is the grammatical subject; בעליו refers to him who is guilty of this striving after unjust lucre. In this passage, on the other hand, it must refer to him who seeks to give bribes and thus endangers his life, viz., if he 10
is caught by a just judge. It cannot refer to him who receives bribes; cf. above, Ew.'s translation (p. 81, l. 52) and *3 animam autem aufert accipientium*. It cannot be denied that this interpretation is somewhat artificial; nevertheless it is far more probable than to supply, with DEL., as subject to ἀφαιρείται, *covetousness* in opposition to munificence. 15

(11) For the hemistich missing in M after v. 11^a cf. above, p. 54, ll. 44 ff.

(14) After v. 14 all texts of Θ read the following addition:—

εἰσὶν ὁδοὶ κακαὶ ἐνώπιον ἀνδρός,
καὶ οὐκ ἀγαπᾷ τοῦ ἀποστρέψαι ἀπ' αὐτῶν.

ἀποστρέφειν δὲ δεῖ ἀπὸ ὁδοῦ σκολιᾶς καὶ κακῆς. 20

There are evil ways before a man | and he hates to turn from them; | but from a crooked and evil way one ought to turn. Form and thought show that we have here no verse but a prosaic gloss (to v. 14?). Nevertheless it is probable, especially on account of ἐνώπιον ἀνδρός, that the gloss lay before Θ in a Hebrew garb. According to DEL. the Hebrew original ran:— 25

יֵשׁ דְּרִיכִים רָעִים לִפְנֵי אִישׁ וְלֹא יִחְפֹּץ לִפְנוֹת מֵהֶם אֶךְ הֵיךְ לוֹ לִפְנוֹת מִדֶּרֶךְ נִהְיָךְ וְרָע:

- 23 (23) V. 23 is lacking in Θ. Its originality, at least in the present context, is certainly dubious, since it breaks the connection between vv. 22 and 23 ff. In Θ^{Compl.} &c. this verse is added as usually from Θ. 30

- 24 (22) After v. 22 Θ adds several hemistichs, ten to eleven in number according as the verse is divided:— λόγον φυλασσόμενος υἱὸς ἀπωλείας ἐκτὸς ἔσται, 35

δεχόμενος δὲ ἐδέξατο αὐτόν.

μηδὲν ψεύδος ἀπὸ γλώσσης βασιλεῖ λεγέσθω,

καὶ οὐδὲν ψεύδος αὐτοῦ ἀπὸ γλώσσης μὴ ἐξέλθῃ. 35

μάχαιρα γλώσσα βασιλέως καὶ οὐ σαρκίνη.

ὃς δ' ἂν παραδοθῇ, συντριβήσεται.

ἐὰν γὰρ ὀξυνθῇ ὁ θυμὸς αὐτοῦ,

σὺν νεύροις ἀνθρώπους ἀναλίσκει,

καὶ ὅσα ἀνθρώπων κατατρώγει, 40

καὶ συγκαίει ὥσπερ φλόξ,

ὥστε ἄβρωτα εἶναι νεοσσοῖς αἰτῶν.

A son who keeps the word of God will be kept from destruction.

..... (beyond translation)

By no tongue shall a lie be said to the king,

and no manner of lie shall pass his tongue. 45

The king's tongue is a sword and not of flesh,

and whoever is given over to it will be shattered.

For when his wrath is violently excited,

it consumes men and their sinews. 50

And gnaws in pieces the bones of men,

and burns them up as with fire,

so that they are uneatable for young eagles.

- 17 (6) After v. 6 \mathfrak{G}^V &c. (in \mathfrak{G}^A &c. after v. 4) adds this double hemistich:—

τοῦ πιστοῦ ὁλος ὁ κόσμος τῶν χρημάτων,
τοῦ δὲ ἀπίστου οὐδὲ ὀβολός.

*To the faithful belongs the whole world of treasures;
but to the unfaithful not an obolus.*

5

LAG. considers this distich to be a transformation of v. 7; it was read:—

לֹא גֵרָה לִנְבֵּל אֶף כִּי לְנָדִיב שְׁפָעַת יָתֵר:

and in translating it the order of the hemistichs was inverted. But this hypothesis is so artificial that it has rightly met with no acceptance. It is another question whether this verse ever had a Hebrew original. EW. (p. 171) thought it 10 had, and translated back (reading ἀπλήστου for ἀπίστου, following 28,25):—

לֹא־אִישׁ אֲמוּנִים כָּל תְּקִנִּית הוּן וְלִרְחֵב נֶפֶשׁ אֵין גֵּרָה:

DEL., on the other hand, rendered:—

לְמֵאמִין כָּל אוֹצְרוֹת עוֹלָם וְלֹא־אִישׁ אֵינּוּ מֵאמִין אֶף לֹא אֲנוּרָה:

But both translations cover up the strangeness of the expression ὁ κόσμος τῶν 15 χρημάτων, EW. rendering κόσμος by the obscure תְּקִנִּית [cf. Crit. Notes on Ezekiel, p. 85, l. 39. — P. H.], while DEL. arbitrarily inverts *nomen regens* and *nomen rectum*. TOY may be right in maintaining that the form is Greek. A reason for the addition cannot be discovered, unless it be that πιστὰ re-occurs in v. 7.

- (21) \mathfrak{G} reads, as a third hemistich, υἱὸς δὲ φρόνιμος εὐφραίνει μητέρα αὐτοῦ. Regard- 20 ing this antithesis to 21^b, our opinion is the same as in the case of the addition to 17,5 (see above p. 79, l. 52). In Hebrew this hemistich would run:—

וּבֶן חָכָם יִשְׂמַח אָמוֹ (cf. 10, 1).

- 18 (8) Instead of v. 8 \mathfrak{G} has, as JÄG. recognized, a variant to the translation of 19,15. 25 The thought is akin to that of \mathfrak{M} 18,9 but not to 18,9 in \mathfrak{G} . The anticipation of 19,15 in this passage is, therefore, just as inexplicable as the omission of 18,8; this latter verse joins well to 18,7 and can hardly be a later addition.

- (22) After v. 22 \mathfrak{G} adds the following double hemistich:—

ὃς ἐκβάλλει γυναῖκα ἀγαθὴν ἐκβάλλει τὰ ἀγαθὰ,
ὃ δὲ κατέχων μοιχαλίδα ἄφρων καὶ ἄσεβης.

30

*He who casts off a good wife casts off good,
and he who retains an adulteress is foolish and godless.*

LAG. rightly considers this מִשַּׁל to be a transformation of v. 22, which was added to the Hebrew text. \mathfrak{M} מִשַּׁל מִצָּה אִשָּׁה מִצָּה מוֹב suggested to the glossator the 35 word-play מוֹב מִצָּה מוֹב; and, as TOY remarks, ^b is the natural antithesis. Quite uncalled for is EW.'s hypothesis that this verse was added by a later hand in order to reduce the apparently too great praise of wives. DEL. recognized that the glossator was led by \mathfrak{M} מִצָּה מוֹב, nevertheless he translated:—

מִנְרֵשׁ אִשָּׁה מוֹבָה מִנְרֵשׁ מוֹבָתוֹ וּמִחֻוּק בְּנֶאֱפֶת קָקֵל הוּא וְרִשָּׁע

40

- (23 ff.) VV. 18,23–19,2 are lacking in \mathfrak{G} ; in Cod. 23 of H-P and some minuscules they have been added from Θ .

- 19 (7) After v. 7^{a,b} \mathfrak{G} adds two משלים:—

ἐννοια ἀγαθὴ τοῖς εἰδόσιν αὐτὴν ἐγγιεῖ,
ἀνὴρ δὲ φρόνιμος εὐρήσει αὐτήν.

45

ὃ πολλὰ κακοποιῶν τελεσιουργεῖ κακίαν,
ὃς δὲ ἐρεθίζει λόγους οὐ σωθήσεται.

Good consideration is near to those who understand it, (or, who care for it; cf. Gen. 39,6); | and an intelligent man will find it. || He who works much evil, 50 finally consummates evil, | and he who irritates to violent words (or rather, irritates with words, following, with DEL., BAUMG., the reading of \mathfrak{G} Compl., λόγοις) will not escape.

16

ראשית היטב עשות צדק
ומישור לבקש שלום:
נבחר ליהוה מזבח:

DEL's rendering of the three last משלים is:—

כל מעשי עניו גלויים לפני יהוה והרשעים ביום רעה יאברו:
ראשית דרך הטוב עשות צדק ונבחר לאלהים מזבח וזבח:
דרש יהוה ימצא דעת בעדקה ודרשיו בישר ימצאו שלום:

5

[For *נבחר* preferable see above, p. 44, l. 16. — P. H.]

(17) After 17^a 6 adds three hemistichs:—

μηκος δὲ βίου ὁδοὶ δικαιοσύνης.
ὁ δεχόμενος παιδεῖαν ἐν ἀγαθοῖς ἔσται,
ὁ δὲ φυλάσσων ἐλέγχους σοφισθήσεται.
and ways of righteousness bring long life.
He who accepts chastisement will be happy,
and he who heeds rebukes will become wise.

10

Ew. regarded this as the original text, out of which the present text was shortened 15
ed by 17^{b.c.d} being dropped because the combination of the first and the last hemi-
stichs (17^a and ^c) formed a suitable משל. That the intervening lines in 6 are based
on a Hebrew original can hardly be doubted. DEL. raised the objection against
their genuineness in the present context that all the ideas in the additional
hemistichs had already occurred, but this argument would apply to many passages 20
in 31. A more valid objection might be found in the fact that we have in 6 a
double translation of 31 17^b. Consequently 6's arrangement of v. 17 in three
double hemistichs could only be made when the double translation of 17^b was
already in existence; otherwise one hemistich would have been lacking. Ac-
cording to Ew. (p. 167) the Hebrew original of 6 17^{b.c.d} was:— 25

וארך ימים דרך צדקה
לקח מוסר יהיה בטוב ונצר תוכחות יחכם

Similarly DEL.: — ארך ימים דרכי צדק לקח מוסר יהיה בטוב ושמע תוכחת יחכם
The original translation of 17^b was, as LAG. recognized, the hemistich standing
second in all texts (17^c in 6): — ἀγαπῶν δὲ ζωὴν αὐτοῦ φείσεται στόματος 30
αὐτοῦ, (for στόματος αὐτοῦ = דברו instead of דברו cf. Sir. 14, 1). The immediately
preceding, more exact translation certainly read originally δὲ before φυλάσσει,
but this had to be struck out when the three preceding hemistichs had been in-
serted after 17^a so that δὲ φυλάσσει came to stand at the beginning of the first
hemistich of a משל (BAUMG.). 35

(26) In place of 26^b 6 has two hemistichs, the first of which, καὶ ἐκβιάζεται ἑαυτοῦ
τὴν ἀπώλειαν (i. e., as was pointed out by HITZIG, פירו instead of פיהו 31), is to
be regarded as the translation of 31. According to LAG. the following hemistich
(ὁ μέντοι σκολιὸς ἐπὶ τῷ ἑαυτοῦ στόματι φορεῖ τὴν ἀπώλειαν) also emanated from
the first translator, "who, in the fashion of a midrash, developed statement and 40
contradiction out of the hemistich." But there is no contradiction in the exact
sense in this case; besides, the same translator, after having read פירו for פיהו
in 26^b, could not read פיהו in 26^c. This third hemistich can, therefore, only be
the gloss of some one who intended to give a more exact translation of 26^b,
based on the reading פיהו. 45

(30) The superfluous third hemistich, οὗτος κάμινός ἐστιν κακ(ας (= כר הרעה), originally
belonged, it may be supposed, to v. 27^a, where it was superseded by ὁρῶσσι
ἑαυτῷ κακά, i. e. כרה רעה (JÄG., LAG.).

17 (5) After v. 5^b 6 reads a third hemistich: — ὁ δὲ ἐπισπλαχνιζόμενος ἐλεηθήσεται. 50
In this case the addition of an antithesis after the fashion of a midrash is con-
ceivable (see above, l. 40), and it may even, perhaps, have stood already in the
Hebrew text of the translator (according to DEL. = ונקם עליו ירחם).

- 15 (1) The beginning of this verse in **Θ**, ὁργὴ ἀπόλλυσιν καὶ φρονίμους, is, in reality, a parallel translation of 14,35^b (LAG.); only the translator read מְבִישׁ מְבִישׁ (JĀG.). DELITZSCH, on the other hand, presupposes as the Hebrew original: —
חַמָּה נִם חֶאֱבֵר נְבוֹנִים.
- (6) **Θ** read originally: ἐν πλεοναζούσῃ δικαιοσύνῃ ἰσχὺς πολλή, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ὀλορίζονται 5
ἐκ γῆς (מַתְבֵּל, LAG.) ἀπολούνται, i. e., according to JĀG., רָצַץ, the translator confusing עֵבֶר with עָרָא uproot, pluck up (Eccl. 3,2), or חָרַץ, which TOY also holds to have been the original reading. The younger and more exact version, which is not yet in **Θ**^S, reads: — οἴκοις δικαίων ἰσχὺς πολλή,
καρποὶ δὲ ἀσεβῶν ἀπολούνται. 10
- (18) Of the two translations in **Θ** of this verse the first, by its greater exactness, shows itself to be the younger which was subsequently added by a reviser. The second μακρόθυμος ἀνὴρ κατασβέσει κρίσεις,
ὁ δὲ ἀσεβὴς ἐγείρει μάλλον.
- transposes the two hemistichs. BAUMG. holds that this was done first by a 15 clumsy compiler; but if this conjecture were correct this verse would have a different form. Further, the second translation read חֶאֱבֵר for חַמָּה. For ἀσεβεία = חַמָּה cf. ψ 72 (A1 73), 6; Jer. 6,7; Ez. 12,19; Hab. 2,17.
- (31) This verse was originally lacking in **Θ**, but a reason for its omission cannot be discovered. In Cod. 23 of H-P and in a number of minuscules it is inserted according to the rendering of the other Greek translators: — οὓς ἀκοῦον ἐλέγχους (תְּהִיבִי, not תְּהִיבִי as LAG. supposes) ζωῆς ἐν μέσῳ σοφῶν αὐλισθήσεται. 20

- 16 (1) In place of the first three verses of this chapter **Θ** reads in some MSS after 15,33:—
ὅσω μέγας εἶ, τοσοῦτον ταπείνου σεαυτόν· 25
καὶ ἔναντι Κυρίου [τοῦ θεοῦ] εὐρήσεις χάριν.

Then in all MSS:—

πάντα τὰ ἔργα τοῦ ταπεινοῦ φανερά παρὰ τῷ θεῷ,
οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἐν ἡμέρᾳ κακῇ ὀλοῦνται.

Finally after v. 5 (which however, according to LAG., is a subsequent addition 30 in **Θ**, put together from 11,20^a and 21^a):—

ἀρχὴ ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια,
δεκτὰ δὲ παρὰ θεῷ μάλλον ἢ θύειν θυσίας.
ὁ ζητῶν τὸν Κύριον εὐρήσει γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης,
οἱ δὲ ὀρθῶς ζητοῦντες αὐτὸν εὐρήσουσιν εἰρήνην. 35

*The greater thou art, the more do thou humble thyself;
then wilt thou find grace before JHVH.*

*All the works of the humble are open before God,
but the godless will perish on an evil day.*

*The beginning of the good way is the doing of that which is right;
this is better pleasing to God than slaughtering of sacrifices. 40*

*He who seeks JHVH, will find knowledge and justice,
and they who seek Him uprightly, will find peace.*

The substitution for A1 16,1-3.5 of four entirely different משלים was evidently due to the confusion which must have existed in the Hebrew text from which **Θ** 45 was translated. In **Θ** these verses are arranged as follows (but with several variations in different MSS): — 15,27; 16,6; 15,28; 16,7; 15,29; 16,8.9; 15,30; 32,33; then the two first of the above משלים; then 16,5 and thereafter the two other משלים. Nevertheless we cannot doubt that these four משלים are based on a Hebrew original, though it may have been somewhat younger than A1 16,1-3. 50

According to EW, this Hebrew text may have run as follows:—

כְּנֹדֶךָ עִנָּה נַפְשְׁךָ
וּלְפָנַי יְהוָה תִּמְצָא חַן;
כָּל דְּרָכַי עִנּוּ נֶכֶח יְהוָה
וּרְשָׁעִים בְּיוֹם רָעָה יֵאָבְדוּ;

- 12 (26) After v. 26^a Θ^A &c. (but not Θ^V) add:—

αἱ δὲ γυνῶμαι τῶν ἀσεβῶν ἀνεπιεικεῖς *but the plans of the godless are unfair*.
LAG. sees in this, no doubt rightly, the original translation of v. 10^b. Then follows in Θ^{AV} and, in brackets, also in $\Theta^{Sa.c}$: — ἀμαρτάνοντας (Θ^V + δέ) καταδιώξεται κακά. That this hemistich comes from 13,21^a is certified by the fact 5 that in Θ^S and some minuscules 13,21^b is further added.

- 13 (6) The omission of this verse in Θ^V can only be accidental, Θ^A &c. read δικαιοσύνη φυλάσσει ἀκάκους ὁδῶ, τοὺς δὲ ἀσεβεῖς φαύλους ποιεῖ ἁμαρτία. The second hemistich here takes חטאת erroneously as subject; nevertheless it may be the 10 work of the first translator (so LAG.).

- (9) After this verse Θ^{AV} (\mathfrak{I} after v. 13) add:—

ψυχὰι δόλαι πλανῶνται ἐν ἁμαρτίαις, —————
δίκαιοι δὲ οἰκτεῖρουσιν καὶ ἐλεῶσιν.^a (α) Θ^A ἐλεῶσιν.

For the second hemistich *cf.*, with LAG., ψ 37 (Θ 36), 21^b: — ὁ δὲ δίκαιος οἰκ- 15 τεῖρει καὶ διδοῖ. Ew. (p. 148) translates this addition:—

נפש מרמה תועה בחטאת וצדיק חונן ומלך

DEL. renders:— נפש רמיה תשנה בחטא וצדיק חנן ומרחם

A connection with vv. 9 or 10 cannot be established, TOY remarks, The couplet is not improbably a combination of glosses. 20

- (11) Θ reads as a third clause in the verse: δίκαιος οἰκτεῖρει καὶ κίχρᾱ = וצדיק חנן ומלך, evidently only a misplaced variant to 9^a (see above), following ψ 112 (Θ 111), 5:— 20
χρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτίρμων καὶ κίχρων.

- (13) After v. 13 Θ^S add three hemistichs:—

υἱὸς δολίψ οὐδὲν ἔσται ἀγαθόν· 25
οἰκέτη δὲ σοφῷ εὖοδοι ἔσσονται πρᾶξεις,
καὶ κατευθυνθήσεται ἡ ὁδὸς αὐτοῦ.

Ew. (p. 149) translates: — בן מרמה אין לו טוב ועבד משכיל יצליח דרכו:

and DEL.: — בן מרמה אין לו טוב ועבד חכם יצליחו מעשיו ויאשר דרכו:

The content suggests 17,2 (Ew.), and a Hebrew original is very probable. TOY 30 says, This is apparently a scribal addition, taken, perhaps, from some current collection of proverbs.

- (15) Between 15^a and ^c Θ reads τὸ δὲ γνῶναι νόμον διανοίας ἐστὶν ἀγαθὴς, word for word the addition in 9,10. The addition here is intended to explain what is meant by σύνεσις ἀγαθὴ in 15^a. 35

- 14 (22) All MSS offer a double translation. First, a younger:—

πλανώμενοι τεκταίνουσι κακά,
ἔλεον δὲ καὶ ἀλήθειαν τεκταίνουσιν ἀγαθοί·

then:— οὐκ ἐπίστανται ἔλεον καὶ πίστιν τέκτονες κακῶν, 40
ἐλεημοσύνην δὲ καὶ πίστει παρὰ τέκτοσιν ἀγαθοῖς.

which can be recognized again as the older by its deviating further from \mathfrak{H} . In this second case the translator probably read:—

לא ידעו חרשי רע חסד ואמת וחסד ואמת לחרשי טוב:

Can we regard this as the original text, or is it merely due to dittography of 45 חסד ואמת? The latter view is the more probable one, unless חסד ואמת were arbitrarily supplied from the second hemistich in order to provide an object for ידעו. On the other hand, לחרשי may possibly be original (*cf.* above, p. 47, l. 42).

- (23) Instead of 23^b Θ gives an antithesis to 23^a (LAG.), reading עָצַב for עָצַב (HITZ.). According to LAG. this antithesis, ὁ δὲ ἡδὺς καὶ ἀνάληγτος ἐν ἐνδείᾳ ἔσται, was due 50 to a Christian who had in mind Luke 16,19-31; 10,42. For ἐν ἐνδείᾳ LAG. conjectured ἐν ὁδῶν; it may have come from the lost second hemistich (למחסור). That ἡδὺς καὶ ἀνάληγτος is a free translation of רברר שפתים (so TOY), is impossible.

- 9 best escaped, and thereafter (perhaps by another hand) a positive admonition is added on the model of 5,15 ff., strengthened with the promise of 9,11.
- 10 (4) After 10,4 (but in Cod. 23 of H-P and in some minuscules before the addition to 9,12) **Θ** adds:—
 υἱὸς πεπαιδευμένος σοφὸς ἔσται,
 τῷ δὲ ἄφρονι διακόνῳ χρησεται.
A well trained son will be wise, and the fool will he use as a servant. According to Ew. the Hebrew original ran perhaps as follows:—
 בן מוסר חכם יהיה ואיל כעבד בידו
 The connection of this מוסר with v. 4 is loose, but it probably had a Hebrew original which was added by some transcriber on the margin.
- 11 (3) VV. 3^b and 4 are lacking in **Θ**; in their place v. 10^b is inserted (JÄG., LAG.); in most MSS (**Θ**AS &c.) the gap is filled by an insertion after v. 2 (in some before v. 5) from **Θ**. Since **מ** צדקה, according to the parallelism, seems to mean *alms* (so LAG.) the omission of v. 4 may be regarded, with HEIDENH. and BAUMG., as a protest against the doctrine of merit from good works; cf. above, p. 41, l. 36.
- (10) For the omission of vv. 10^a and 11^b in **Θ** (10^b was inserted in the place of v. 4; see above l. 13) and the filling of the gap from **Θ**, cf. above p. 44, ll. 44 ff.
- (16) The *plus* in **Θ** between **מ** 16^a and ^b has been accepted in our text; see p. 9, 20 ll. 39 and 41 and cf. p. 44, ll. 50 ff. BAUMG., however, explains it as an addition by the translator who, not recognizing the parallelism between 16^a and ^b in **מ**, tried to help it out. TOV also doubts the originality of **Θ**'s text on the ground that *throne* is used nowhere else of a person. In this, however, he has not taken account of Is. 22,23 (כסא כבוד) which was probably in the mind of the author of 16^{b,c}. 25
- 12 (11) After v. 11 **Θ** adds:—
 ὅς ἐστιν ἡδὺς ἐν οἴνῳν διατριβαῖς,
 ἐν τοῖς ἑαυτοῦ ὀχυρώμασιν καταλείψει ἀτιμίαν.
Θ renders this literally, *qui suavis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam*. According to Ew. (p. 141) the Hebrew original was 30 perhaps:—
 מתנעם בהליכות יין בצאתנו יעוב קלון;
 DEL. (p. 543) renders:—
 מתענג במשתי יין יעוב קלון במצודתיו;
 The strangeness of the Greek expressions point to a Hebrew original, *i. e.* to an illustrative quotation on the margin of the MS from which the Greek was translated. This was not, however, an exemplifying gloss on v. 11^b but stood in some 35 relation or other to v. 12. BAUMG. rightly finds it noteworthy that ἐν ὀχυρώμασιν occurs again in v. 12^b, and DEL. is certainly on the right track in presupposing במצודתיו (cf. מצוד in v. 12) as its Hebrew equivalent. But whether **Θ** 11^{c,d} is an attempt to restore v. 12 in **מ** after it had become illegible and unintelligible (cf. above, p. 71, l. 28), or is simply a gloss caused by מצוד, we cannot venture 40 to decide.
- (13) After v. 13 **Θ** adds:—
 ὁ βλέπων λεῖα ἐλεηθήσεται,
 ὁ δὲ συναντῶν ἐν πύλαις ἐκθλίψει ψυχάς.
 According to Ew. (p. 143) the Hebrew original was:—
 רך עין ירחם ומקדם בשערים יציל נפשות;
 He who is kind-hearted, will find compassion; he who is helpful in the gates, will deliver souls. But the rendering of ἐκθλίψει by יציל is very arbitrary, and we should rather expect an antithesis. DEL.'s rendering is certainly better, which runs:—
 טוב עין ירחם ונגש בשערים ירכא נפש;
 Here DEL. takes ונגש בשערים in the sense *he who carries on a law-suit and re-* 50
gards נפשו (crushes himself) as possible in place of נפש. The proverb is most probably based on a Hebrew original, but how it came into its present context is inexplicable.

9

διαπορεύεται δὲ δι' ἀνύδρου ἐρήμου
καὶ γῆν διατεταγμένην ἐν διψώδεσιν,
συνάγει δὲ χερσὶν ἀκαρπίαν.

*Who props himself on lies hunts the wind, | he pursues fluttering birds; || for
he abandoned the ways of his vineyard | and wandered from the paths of his
farmland; || he strays through waterless wastes | and a land in regions of thirst; |* 5
and he gathers with his hands unfruitfulness. According to Ew. (p. 125) the
Hebrew original ran:—

נשען על שקר רעה רוחות והוא ירדף צפרת כנף: ומעגלי שדהו תעה: 10
כִּי עֹבֵב דַּרְכֵי כְרֶמֹּו ויעבר בישמון בלי מים וארץ שָׁמֶמֶת צִיִּים:
ואסף בידיו גלמוד

DEL., on the other hand, rendered it:—

הנשען בשקר ירעה רוח והוא ירדף צפרים עפות: 15
כִּי עֹבֵב שְׂבִילֵי כְרֶמֹּו ותועה בנתיבות שָׂדֵהוּ:
ועובר מדבר אין מים וארץ יסודה לצמאון:
ואוסף בידו שדפה

Here, too, the possibility of a Hebrew original cannot be denied. In form and
content these verses have real life and weight. But they are certainly not the
original sequel of *M* v. 12. They appear to have been added (perhaps as an
illustrative quotation) by a later sage in order to warn the disciples of that true 20
wisdom, which springs from the fear of JHWH (*cf.* v. 10), to keep aloof from
false and lying wisdom (above all, probably, from heathen philosophy), which
promises satisfaction but brings only sad disappointment.

(18) *Θ* adds four double hemistichs:—

ἀλλὰ ἀποπήδησον, μὴ χρονίσῃς ἐν τῷ τόπῳ,^α 25
μηδὲ ἐπιστήσῃς τὸ σὸν ὄμμα^β πρὸς αὐτήν.
οὕτως γὰρ διαβήσῃ ὕδωρ ἀλλότριον
καὶ ὑπερβήσῃ ποταμὸν ἀλλότριον·^γ
ἀπὸ δὲ ὕδατος ἀλλοτρίου ἀπόσχου,
καὶ ἀπὸ πηγῆς ἀλλοτρίας μὴ πίης, 30
ἵνα πολὺν ζήσης χρόνον,
προστεθῇ δέ σοι ἔτη ζωῆς.

(α) *Θ*^{Sc.a}—ἀντὶς. — (β) So all except *Θ*^V which reads ὄνομα. — (γ) This hemistich in *Θ*^{Sc.a A}; *Θ*^V ^.

*But flee, linger not in the place, | nor let thine eye dwell on her; || for so passest 35
thou through strange water | and over a strange river. || From strange water
abide thou far | and from a strange fountain drink not, || that much time thou
mayest live | and that years of life may be added to thee.* The Hebrew original
ran according to Ew. (p. 126):—

כִּי אַם נָדַל תֵּאָחֵז בַּמָּקוֹמָה וְלֹא תִשֵּׁת עֵינֶיךָ בָּהּ: 40
כִּי כֵן תַּעֲבֹר בְּנָהָר וְכִי כֵן תַּעֲבֹר מִיַּם זָרִים:
וּמִיָּם זָרִים הִנְצַל מֵהֶם וּמִמָּקוֹם זָרִים אַל תִּשָּׁת:
לִמְעַן תַּחְיֶה יָמִים רַבִּים וְיִוְסִיפוּ לְךָ שָׁנוֹת חַיִּים:

DEL. renders (p. 543):—

אֲךְ סוֹר מִמָּוֶה וְאֵל תֵּאָחֵז בַּמָּקוֹמָה וְאֵל תִּשָּׂא עֵינֶיךָ אֵלֶיהָ: 45
כִּי כֵן תַּעֲבֹר מִיָּם זָרִים:
וְחֶקְדָּנָא מִמָּוֶה זָרִים וְאֵל תִּשָּׂא מִמָּקוֹם זָר:
לִמְעַן תַּחְיֶה יָמִים רַבִּים וְיִוְסִיפוּ לְךָ שָׁנוֹת חַיִּים

The last line agrees exactly with Ew.'s translation.

That these lines are based on a Hebrew original must be admitted. But they 50
are certainly the addition of some one who missed an express statement of how
dangerous the counsel of Folly in v. 17 must be. Advice is therefore first given
in four hemistichs how the danger of being led astray by the adulteress may be

- 6 μηδὲ ἀγρ. is only a free rendering of **א** and does not presuppose **קרה**, as BAUMG. thinks. The second rendering, μηδὲ συναρπασθῆς ἀπὸ τῶν αὐτῆς βλεφάρων, which subsequently pushed its way into the text, is later and more exact.
- 7 (1) Between vv. 1 and 2 **Θ** adds:— 5
 υἱέ, τίμα τὸν Κύριον καὶ ἰσχύσεις,
 πλὴν δὲ αὐτοῦ μὴ φοβοῦ ἄλλον.
 DEL. (p. 543) renders this:— **בני כבד את יהוה ותקו** **ואל תירא וולתו:**
 This verse has undeniably a Hebrew flavor, and Ew. held that its original
 ran:— **בני כבד את יהוה ותקו** **ומבלעיו אל תירא:**
 He was inclined to insert this after v. 3 on account of its breaking the connection 10
 so badly between vv. 1 and 2. More probably this verse is a protest on the
 part of some reader, Hebrew or Greek, against the overemphasis upon a human
 command as opposed to the fear of God which should alone be considered.
 (25) The second hemistich in this verse, which is lacking in **Θ^V**, is supplied by **Θ^{Sc.aA}**
 &c. in the form καὶ μὴ πλανηθῆς ἐν ἀνθρώποις αὐτῆς from **Θ**; cf. MIDDELDORPF, 15
Cod. Syr. Hexapl., p. 576.
- 8 (21) **Θ** adds:— 20
 ἐὰν ἀναγγείλω ὑμῖν τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα,
 μνημονεύσω τὰ ἐξ αἰῶνος ἀριθμησαί.
If I declare to you what takes place from day to day,
I must remember to recount the things that have been from eternity.
 This may be based on a Hebrew original. According to EWALD (p. 122) it
 ran:— **אם אנייר לכם אשר ליום יום** **ואזכרה אשר לעולם לספר:**
 while DEL. (p. 543) renders it:— 25
כי אנייר לכם את אשר יקרה יום יום **אזכר מה לספר מעולם:**
 But it is certainly only an addition for the purpose of facilitating the transition
 from the section which described τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα (vv. 1-21) to that on
 τὰ ἐξ αἰῶνος (vv. 22ff.); so BAUMGARTNER.
 (29) The omission of v. 29^a in **Θ** can be due to accident only. The insertion in **Θ^{Sc.aA}**
 ἐν τῷ τιθέσθαι τῇ θαλάσῃ ἀκριβασμὸν αὐτοῦ καὶ ὕδατα οὐ παρελεύσονται στόμα- 30
 τος αὐτοῦ is derived from **Θ**.
- 9 (6) **Θ** renders v. 6^a ἀπολείπετε ἀφροσύνην (reading **פתי** with all other Versions, and
 apparently rightly, instead of **פתאים**) ἵνα εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύσητε (a free
 rendering of **א** **וחיו**, influenced by Wisd. 6,20 ἐπιθυμία ἄρα σοφίας ἀνάγει ἐπὶ 35
 βασιλείαν). The further addition καὶ ζητήσατε φρόνησιν and seek after insight
 may be explained on the supposition that to the above free rendering, as so
 often, a correction καὶ ζήσετε was added. From this arose by error ζητήσατε,
 and then the necessary object was added in the form of φρόνησιν. This hypo-
 thesis would seem to be simpler than LAG.'s that φρόνησιν, originally a gloss to 40
 σύνεσιν in the third hemistich, had come to stand after ζήσετε, and that ζήσετε
 had then, for the sake of sense, been changed by a reviser to ζητήσατε.
 (10) The addition in **Θ** τὸ γὰρ γινῶναι νόμον διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς for to know the
 Law is (the test of) true knowledge (according to DEL., p. 543, = **לרעת תורה שכל**
טוב) cannot be regarded as a second, and still less, with LAG., BAUMG., as the 45
 authentic translation of **א** 10^b. It is rather the gloss of some transcriber for
 whom all wisdom and knowledge of God was comprised in the study and know-
 ledge of the Law.
 (12) Between vv. 12 and 13 **Θ** adds:— 50
 ὃς ἐρείδεται ἐπὶ ψεύδεσιν, οὗτος ποιμαίνει ἀνέμους,
 ὃ δ' αὐτὸς διώξεται ὄρνεα πετόμενα.
 ἀπέλιπεν γὰρ ὁδούς τοῦ ἑαυτοῦ ἀμπελῶνος,
 τοὺς δὲ ἄξονας τοῦ ἰδίου γεωργίου πεπλάνηται.

Appendix

Additional Lines and Hemistichs

found in the

SEPTUAGINTAL VERSION OF THE BOOK

and

Lines wanting in that Version.

THE SEPTUAGINTAL VERSION of the Book of Proverbs contains a number of מְשָׁלִים and hemistichs not found in the received Hebrew text (*cf.* 1, 7. 14. 18. 21. 27; 2, 2. 19. 21; 3, 15. 16. 22. 28; 4, 10. 27; 5, 3. 23; 6, 8. 11. 25; 7, 1; 8, 21; 9, 6. 10. 12. 18; 10, 4; 11, 16; 12, 11. 13. 26; 13, 9. 11. 13. 15; 14, 22; 15, 1. 18; 16, 1-3. 5. 17. 26. 30; 17, 5. 6. 21; 18, 22; 19, 7; 22, 8. 9. 14; 24, 22; 25, 10. 20; 26, 11; 27, 20. 21; 28, 10. 17; 29, 25). On the other hand, a number of hemistichs of א are not represented in G (*cf.* 7, 25; 8, 29; 11, 3^b. 4. 10^a. 11^b; 13, 6; 15, 31; 16, 1-3; 18, 23-19, 2; 20, 14-19; 21, 5. 18; 23, 23; 25, 9), and it is impossible to attribute all the clauses wanting in G to subsequent scribal expansions of the Hebrew text. Some of the additional proverbs in G, however, may be mere *variants* or *versional doublets* (*cf.* 1, 14. 27; 2, 2. 19. 21; 3, 15; 4, 10; 5, 23; 6, 25; 9, 6; 14, 22; 15, 1. 18; 22, 8. 9; 28, 17; 29, 7. 25) or *illustrative quotations* (*cf.* 1, 7; 3, 16. 28; 9, 12; 12, 11; 13, 13; 26, 11) and *explanatory glosses* (*cf.* 1, 18; 4, 27; 13, 15; 22, 14) or *corrective interpolations* (*cf.* 4, 27; 7, 1 and G's omission of 11, 3^b. 4; see also above, p. 62, l. 6) which afterwards crept from the margin into the text; others may have been found by the Greek translators, as subsequent expansions of Hebrew scribes, in their Egyptian recension of the Hebrew text (*cf.* 7, 1; 8, 21; 9, 12. 18; 10, 4; 12, 11. 13; 13, 13; 16, 1-3. 17; 17, 5. 21; 19, 7; 22, 11. 14; 24, 22; 25, 10. 20; 27, 20. 21); but we can hardly suppose that all of the additional lines in G are based on a Hebrew original (*cf.* 4, 27; 5, 3; 6, 8. 11; 14, 23; 17, 6). The cases in which G seems to have preserved some מְשָׁלִים which formed part of the original Hebrew text of the Book of Proverbs (*cf.* 11, 16; 27, 20. 21) are exceptional. Some of the additional proverbs of G are not given in J. A Hebrew version of the additional lines found in G is appended to FRANZ DELITZSCH's commentary on *Das salomonische Spruchbuch* (Leipzig, 1873) pp. 543-547.

- 28 For **א** נָסוּ DYS., GRÄTZ read נָם; they regard the נ as due to dittography of the נ that follows.
- (2) **ש** follow **א**; **ש** δι' ἀμαρτίας ἀσεβῶν κρίσεις (= רבים JÄG.) ἀνὴρ δὲ πανούργος κατασβέσει (= ירעך Ew., HITZ.) αὐτάς. GRÄTZ ורעכו; BICK. : מְבִין יִרְעָכוֹן; 5 Unless we are ready to adopt BICK.'s emendation we must omit מְבִין as an explanatory gloss to ירע (cf. Neh. 10, 29); otherwise the hemistich would be too long.
- (3) For **א** רָשׁ (so, too, **ש**) read רָשָׁע (TOY, רשע עשק, as in v. 15. **ש** ἐν ἀσεβείαις points to the same reading. HITZ. takes רש = ראש; [so, too OORT, Em.].
- (4) **א** רָשָׁע; **ש** read רָשָׁע.
- (6) For **א** דְּרָכִים, the basis of which must be some artificial interpretation, read 10 דְּרָכִים, with **ש**, STRACK (following IBN EZRA), KAMPH., TOY; GRÄTZ prefers דְּרָכָיו. [The idea underlying the dual is the *double life* the עָשָׂה leads. Cf. Sir. 2, 12; Prov. 20, 10, 23; Deut. 25, 13 אֶבֶן וְאֶבֶן (AV, *divers weights*; see GES-KAUTZSCH § 123, f); 1 Chr. 12, 33 בָּלֹא לֵב וּלֵב (AV, *not of a double heart*); ψ 12, 3 בָּלֵב וּלֵב יִדְבָּרוּ (AV, *with a double heart do they speak*) and our *double-dealing, double- 15 eyed, double-faced, double-handed, double-hearted, double-tongued* (German *doppelzüngig*) &c. The *two ways* do not refer to the good way and the bad way between which the man has to choose (TOY) but to the two parts the עָשָׂה acts, one secretly, and the other openly, the evil way which he pursues and the good way which he pretends to follow (so FLEISCHER in DELITZSCH's Comm. and 20 WILDEBOER). — P. H.]
- (8) **א** וּבִתְרֵבִית with the K^{thib} and **ש**; Q^{rê} and **ש** וּתְרֵבִית, and so BICK. [וּבִתְרֵבִית, how- 25 ever, may be a scribal expansion, suggested by Lev. 25, 36; Ez. 18, 8, 13, 17; 22, 12. — P. H.]
- (10) The unnecessary third hemistich of **א** is found also in **ש**; it exists, too, in **ש**, 25 but there, by the addition of another hemistich, it has been developed into an independent verse of quite different context; BICK. וְרָשָׁעִים לֹא תִמְצִיחַם וְיִנְחֵלם טוֹב תִּמְצִיחַם יִנְחֵלם. The hemistich is doubtless to be struck out as an antithetic scribal expansion. [Cf. p. 68, l. 36 and Crit. Notes on Isaiah, p. 164, l. 12.]
- (12) For **א** יִתְפֹּשׁ we must read יִתְפֹּשׁ from חָבַשׁ = חָבַשׁ to *imprison*, Syr. حَبَسَ, Arab. 30 حَبَسَ; cf. Job 40, 13 חָבַשׁ בְּחַמְזוֹן, which is rightly translated by GEO. HOFFMANN (*Hiob*, Kiel '91): *Kerkere ein ihren Trotz in der Unterwelt*. In the cuneiform incantatory legend of the Descent of Istar^a to Hades (Obv., l. 38) the same expression is used: *uppišši-ma* (= *huppišš* + *ši*; cf. Crit. Notes on Ezekiel, p. 115, l. 45; DEL., HW 116^b).^β The *š* in Assy. חָבַשׁ as well as in יִתְפֹּשׁ 35 in our passage is due to partial assimilation of the original ב to the following ש; cf. Mandaic רובשא = רובשא honey, Assy. dišpu (for diṣṣu, diḃṣu cf. Assy. ušṣelu for אשבעל, ipāšš for יבשר, DEL., HW 514 s. v. פֹּאֵל, 188^a below); see Crit. Notes on Isaiah, p. 84, l. 45 and Notes on Ezekiel, p. 67, l. 13; cf. ZA 4, 268. The form יִתְפֹּשׁ may have been preferred in order to distinguish it from חָבַשׁ to 40 *be bound up, bandaged, dressed* (Is. 1, 6; Ez. 30, 21). **ש**'s rendering of **א** יִתְפֹּשׁ אָרֶם, ἀλίσκονται ἀνθρώποι is quite correct; ἀλίσκονται, however, does not mean here *they perish* (والناس يفتنون; cf. *3's ruinae hominum*) but *they are caught, captured* (حَبَسَ, حَبَسَ). It is by no means necessary to suppose, with JÄGER, that **ש** read יִתְפֹּשׁ (cf. UMBREIT's Commentary, Heidelberg, 1826, p. 381) 45 or יִתְפֹּשׁ (LAG., p. 88); nor need we emend to יִתְפֹּשׁ or יִתְפֹּשׁ (DYS.) or יִתְפֹּשׁ (PERLES; cf. WILD.) or יִתְפֹּשׁ (TOY). **א**'s reading יִתְפֹּשׁ is supported by **ש** מְבִין בָּרַךְ (ZAT 14, 211). — P. H.]

—

^a [Cf. the reference in SIEGFRIED-STADE's Lexicon, p. 184^b, above.]

^β In SCHRADER's KB 6, 1, p. 82 *uppišši* is translated *treat her*, but this rendering is marked as doubtful. — P. H.]

- 26 earthenware (دهن برصاص), not to covering vessels of base metal with silver. — P. H.]
 אִלְקִים (so, too, S^C) is usually, but artificially, explained as *fervent lips*, i. e. overflowing with assurances of friendship; read, rather, with BICK., הִלְקִים, following 6 λεία, cf. Gen. 27, 11 &c. where λείος = הִלְקִים; GRÄTZ prefers הִלְקִים. 5
- (24) אִלְקִים with the Q^rê and S^C; K^ethib בִּשְׁפָתוֹ.
 (26) אִלְקִים leaves the suffix in רֵעֵהוּ unexplained; read, rather, with BICK., הִלְקִים, with 6 ὁ κρύπτων, S^C מִלְקִים, & מִכְסָּה; [so, too, OORT, Em.]. HITZ. read הִלְקִים, and BICK. מִכְסָּה.
 (28) אִלְקִים; cf. on this reading, to which witness is expressly borne by QIMH and others, BÄR, *Liber Proverbiorum*, p. 49; GINSBURG, דִּבְיוֹ. Further, 6 ἀλήθειαν, 10 מִלְקִים, & אֶרְחָם דְּקוֹשָׁטָא, can hardly have read otherwise. REISKE, EW., HITZ., אֶרְחָם; TOY בְּעֵלֵי (befools its possessor).
- 27 (6) אִלְקִים, but unintelligible; DYS. conjectures וְנִעְרָצוֹת; read, with BICK., מִנְרֵבֶת, following 6 εὐκοῦσια. S^C read מִנְשִׁיקוֹת, but & וְיִשְׁנֵן. 15
- (9) אִלְקִים; so, too, S^C, but unintelligible; read, with HITZ., BICK., וְיִמְחַק רֵעֵהוּ מִנְשִׁיקוֹת, following 6 καθαρίζεται δὲ ὑπὸ συμπτωμάτων ψυχῇ. KAMPH. renders quite differently: *but a friend is sweeter to a man than fragrant woods* (= מִנְשִׁיקוֹת; for נִפְשָׁא cf. Is. 3, 20, but contrast Crit. Notes on Isaiah, p. 82, l. 10). For KAMPH.'s rendering it would be better to read with DYS. רֵעֵה for 20 רֵעֵהוּ. [OORT, Em. reads רֵעֵה מִנְשִׁיקוֹת. — P. H.]
- (10) אִלְקִים with the Q^rê; אִלְקִים K^ethib.
 אִלְקִים (so, too, S^C) has arisen from taking the proverb in a sense originally foreign to it; read, with BICK., אִלְקִים and omit אִלְקִים, which is better both in rhythm and meaning. 25
- (12) For אִלְקִים we should perhaps read, with TOY, וְנִסְתֵּר.
 (13) For אִלְקִים (so, too, S^C), which could only refer to a harlot (cf. 5, 20; 6, 24, &c.), read, with REUSS, STRACK, וְנִסְתֵּר, following 6 τὰ ἀλλότρια, (which VOGEL regards, but probably wrongly, as a translation of נִסְתֵּר), and 20, 16 K^ethib.
 (14) [The first hemistich seems too long; בְּקוֹל נָדוּל and בְּבִקְרָא may be scribal expansions. — P. H.] 30
- (15) For אִלְקִים, which could be nothing but Nif. of שׁוּה with abnormal transposition of ת and ו (cf. GES.-KAUTZSCH, § 75, x), read אִלְקִים, with OLSHAUSEN, STADE, BICK., TOY. [For שׁוּה cf. note 107 of the paper cited above, p. 33, l. 43. — P. H.]
- (16) אִלְקִים צַפְנִיָּה צִפְנִיָּה רֹחַ וְשִׁמְנוֹ יִמְיָנוּ יִקְרָא is hopelessly corrupt. 6 βορέας σκληρὸς ἄνεμος, 35 ὀνόματι δὲ ἐπιθέξις καλεῖται; so, too, S^C. BICK. אִלְקִים וְשִׁמְנוֹ יִמְיָנוּ יִקְרָא; WILD. אִלְקִים וְשִׁמְנוֹ יִמְיָנוּ יִקְרָא; the Northern region hides wind, but a masculine predicate after a preceding feminine subject is impossible.
 [TOY calls all the readings that have been suggested for this line, *desperate expedients*. S^C's rendering is intelligible but incorrect. It is possible that the author 40 of this מִשְׁלַל meant to allude to the fact that the North (more accurately North-west) wind is indeed cold and rough in winter (cf. 25, 23), but pleasant and refreshing during the summer months, while the South (or more accurately the Southeast) wind is called *favorable* (يَمِين), although it is, especially during the summer months, just as unbearable as the sirocco (cf. BENZINGER's *Heb. Arch.*, p. 30 and *ibid.*, p. 31, 4, also BÄDEKER's *Palestina*⁵, p. xlvii, and Luke 12, 55: ὅταν [ἴδτε] νότον πνέοντα, λέγετε ὅτι καύσων ἔσται).
 In view of the numerous etymologies in J we can safely believe that the author of this line was conscious of the connection between תִּימָן and יָמִין; nor need we doubt the fact that יָמִין meant *favorable, propitious* in Hebrew (cf. בְּיָמִין Gen. 35, 18) just as in Arabic. Assy. *linnu* 'evil' is probably a compound of *lā-imnu* (cf. above, p. 51, l. 10) 'not right, inauspicious' (see *Beitr. z. Assyrl.* I, 467); cf. Assy. *lā banītu* 'sin,' ZIMMERN, *Busspsalmen*, p. 37, n. 2. 50

- 25 find **פָּדָה** in the same meaning, it would seem that all these various forms are subsequent modifications of **כָּדָה**. LAGARDE's theory that **פָּדָה** is shortened from **פָּדָה** (cf. RECKENDORF, *Arab. Synt.* § 112) is not probable. The **פָּ** in **פָּדָה** represents a partial assimilation to the **כָּ** (see *Beitr. z. Assy.* 1, 264 below) and the **דָּ** in **פָּדָה** a subsequent assimilation of the **כָּ** to the initial **פָּ** (cf. above, p. 42, 5 l. 29). **פָּדָה** is a word like **שָׂה** present which is originally identical with **שָׂה** sheep; see Crit. Notes on Isaiah, p. 204, l. 6.
- (18) For **מִפִּי** we must substitute **מִפִּי**, stem **פָּנַץ** or **נָפַץ**, Assy. *napācu* 'to strike, to smash,' DEL., HW 475^a. — P. H.]
- (19) Instead of **מִרְעָה**, which can only mean a pasturing (see below), not a crumb- 10 ling tooth as it is commonly explained, deriving from **רָעַץ**=**רָעַץ**, read, with OORT (see below, l. 18; cf. *Em.*), **רָעָה**, following **κακοῦ**, and with similar meaning **רָעָה**. For **מִרְעָה** read, with HITZ. &c., **מוֹעֶדֶת**. How **מִרְעָה**'s curious text arose from Haggadistic interpretation see indicated in the Introduction to *Ekha rabbathi* (p. 13 of WÜNSCHE's translation), and cf. M. T. HOUTSMA in ZAT '95, pp. 150f. 15 **מִרְעָה** is passed over by **רָעָה**, nor is it contained in v. 20^a which is a doublet to v. 19^b. We must strike it out, with LAGARDE (he regarded it as = **מִרְעָה** and originally a gloss on **מִפִּי** in v. 18^a) and with OORT (*Feestbündel* ... *aan Dr. P. J. Veth*, pp. 21f.). Yet this strangely shortens the second hemistich.
- (20) **מִרְעָה** **מוֹעֶדֶת** (so, too, **רָעָה** but not **רָעָה**) is evidently, apart from **מוֹעֶדֶת** for **מוֹעֶדֶת** 20 **מִרְעָה** for **קָרָה**, a doublet of 19^b and therefore to be struck out, with HITZ., LAG., BICK., OORT, WILDEBOER. Instead of **מִרְעָה** (so, too, **רָעָה**; also in **רָעָה** is to be read for **רָעָה**, see PINK.) the context requires some word meaning wound. **ῥῶσπερ ὅς ἐστιν ἄστυμφορον** from **ἔλκος** sore, ulcer; hence GRÄTZ, OORT (see above, l. 18), **נָחַץ** Lev. 25 13,30; BICK. guesses **נָחַץ** **עַל מַיִם** **עַל פָּנֵי** **עַל מַיִם**; [but it is more probable that something has dropped out before **נָחַץ**, perhaps **נָחַץ** (contrast **ἐπιτέλων ἔλαιον**, Luke 10,34.) The emendation **נָחַץ** seems to be correct (contrast **TOV ad loc.**). **ῥῶ** has in Lev. 13,30-37; 14,54 **ῥαῦσμα**, for which it would be better to read **τραῦμα**, as in Lev. 13,31 (**مسحاة**). The special meaning of **נָחַץ** in Lev. is 30 *tinea tonsurans* and *tinea sycosis*. — P. H.]
- (21) Strike out, with BICK., following **ῥῶ**, **מִרְעָה** and **מַיִם** (so, too, **רָעָה**) as explanatory glosses. [Cf. below, note on 31,16.]
- (22) **חָתָה** can hardly denote *heap* or *snatch up and put upon* (**TOV**), but it may mean 35 *to burn*; cf. Ethiopic **ḫatāya** : *xatāya* 'to be kindled, to burn,' **ḫatāya** : *axtāya* 'to kindle, to light,' **ḫatāya** : *māxtōt* 'lamp, candlestick, torch' (see *Johns Hopkins University Circulars*, March, 1884, p. 51^a and GES., *Thes.*, s. v. **חָתָה**). Nor is this meaning unsuitable in 6,27 and Is. 30,14. In **חָתָה** must be derived from **חָתָה** (cf. WELLHAUSEN, *Skizzen und Vorarbeiten*, part 6, p. 175; so, too, GRÄTZ, *Comm.*). Jerome in his *Psalterium juxta Hebraeos* renders *terrebit* 40 or rather *torrebit* (cf. NESTLE, *Psalterium Tetraglottum*, Tüb., 1879); **Ἀ**, *πτοήσεται* (= **חָתָה**). Nor does post-Biblical **חָתָה** (Aram. **חָתָה**) mean *scharren*, *schüren* (DALMAN's *Wörterbuch* s. v.). Assy. *xatū*, which BROWN-DRIVER-BRIGGS' Lexicon compares, has no connection with this stem, but corresponds to Arab. **خَتَا** *murci* (DEL., HW 295^b below), *ixatū* NE 51,9, *ixatū* 'overthrow.' — P. H.] 45
- (27) Instead of the meaningless **כָּבֹד** of **כָּבֹד** (**καὶ τὴν δὲ χρῆν λόγους ἐνδόξους**; **כָּבֹד** it is perhaps, on the whole, best to read **כָּבֹד**, with DEL., DYS., BICK., following Ex. 18,18; yet both the masculine plur. and the parallelism make this reading somewhat dubious. FRANK., following **ῥῶ** (see 50 above, l. 47) reads **חֻקֵּי דְבָרֵי** *therefore use thy compliments* (lit., words of praise) sparingly (cf. v. 17; Is. 13,12). [**חֻקֵּי**=Assyr. *uṣāqir*, see *Zeitschrift für Keilschriftforschung*, vol. 2, p. 269 DEL., HW 240^a. — P. H.]

- 24 (17) Instead of the K^{eth}ib אִי־יָקֹד follow **SSC** and read the Q^{re} אִי־יָקֹד; the change is required also by בָּשָׁלוּ.
- (21) For **א** עִם שְׁנֵיהֶם אֵל תִּתְעַבֵּר FRANK., partly following **U**, reads **ע** שְׁנֵיהֶם אֵלֶי־תִתְעַבֵּר be not overbearing with either of them. But would not this admonition be rather superfluous?
- (22) **א** שְׁנֵיהֶם (so, too, **SSC**) cannot be satisfactorily explained; EW. suggests שְׁנֵיהֶם (those who rise up against them, scil. JHVH and the king), BICK. שְׁנֵיהֶם. It is, perhaps, simpler to read, with DYS., שְׁנֵים as in the preceding line.

- (26) [**א** דְּבָרִים makes the second hemistich too long and may be scribal expansion, cf. above, p. 55, l. 23. — P. H.]
- (27) Since the first two clauses form a complete line we must recognize the existence of a gap after אַחֵר; BICK. supplies לָהּ אִשָּׁה. **א** וּבִנְיָת must be explained as perf. consec. after a disconnected adverb of time: afterwards, then thou mayest &c. Cf. the illustrations given in GES.-KAUTZSCH § 112, 00.
- (28) [For **א** חָנָם D. H. MÜLLER, *l. c.* prefers חָמָם, following Ex. 23, 1; Deut. 19, 16; שָׁשׁ 27, 12; 35, 11. — P. H.]
- For **א** וְהִפְתִּיתָ read, with EW., הִפְתִּיתָ = **U** πλατύνου. **א** הִפְתִּיתָ could be explained only as Pi^{el} of פָּתַח with the prefixed interrogative הֲ, but for an interrogative particle after ׀ there would hardly be any analogy, except perhaps in וְהָלֹא 2 S 15, 35. A question, however, is out of place here, if only on account of the preceding prohibitive clause.
- (29) [The last clause of the verse, **א** אֲשִׁיב לְאִישׁ כַּמְעָלוֹ **א** seems to be an explanatory gloss. D. H. MÜLLER, *l. c.*, inserts the words after תֹּאמַר אל, making עֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר לוֹ the second hemistich. — P. H.]
- (31) **א** קִמְשָׁנִים with the majority of MSS (including Cod. Erfurt. 3, Jaman., and Petropol. a. 1010) as well as in accordance with the statement of SAMSON HANNAQDÂN (about 1240 A. D.) and according to the *editio princeps* (Naples, 1486), *Compl.*, BÄR, and GINSBURG. קִמַּשׁ corresponds to Arabic قَمَشْ قِمَاشْ things thrown aside as of no use, تَقْمِشْ to eat what one may chance to find, even if it be worthless]. The spellings קִמְשָׁנִים (so edd. Soncin. & Mant.) or קִמְשָׁנִים must be rejected. [Cf. Crit. Notes on Isaiah, p. 167, l. 24.]
- The following clause, **א** עֵלָה כְּלוֹ קִמְשָׁנִים, is an explanatory gloss on **א** כְּסוּ פָנֵי חָרָלִים (cf. GES.-KAUTZSCH § 117, 2, end). D. H. MÜLLER, *l. c.*, leaves **א** כְּסוּ פָנֵי חָרָלִים in the text, as second hemistich to **א** וְהִנֵּה עֵלָה כְּלוֹ קִמְשָׁנִים, and inserts after it, as first hemistich to **א** וְגֵדֵר אֲבָנֵי נְהֶרְסָה **א** following 15, 19; Is. 5, 5; Mic. 7, 4; Hos. 2, 8, מְשֻׁכֶּת־חֲרוֹקוֹ הֶסְרָה its hedge of thorns was removed. In this way he arranges the five verses (30–34) in two stanzas, each consisting of three lines or six hemistichs. — P. H.]
- (34) Instead of **א** מִתְחַלֵּךְ read, with DYS., TOY, OORT, Em., מִתְחַלֵּךְ, following 6, 11 and **U**. Instead of the inexplicable plural מִתְחַלְּקֵי of **א** read the singular, מִתְחַלֵּךְ, as in 6, 11, with **SSC**; [cf., however, above, p. 34, l. 31. — P. H.]

- 25 (4) **א** לְצַרְף כְּלֵי **א** καθαρόν ἅπαν (according to DYS., WILD., TOY = לְצַרְף כְּלֵי, FRANK. 50 מִן צִרְפוֹ), but **U** מִן צִרְפוֹ, **U** מִן צִרְפוֹ, **U** מִן צִרְפוֹ. Verse 5, whose structure is exactly the same, shows that we must read וְיִצָּא for **א** וְיִצָּא.

- 23 *elippa* = **רכב المركב** is common in Assyrian (DEL., HW 619); **בלב ים** = Assyrian *ina libbi tâmdî* (SCHRADER'S KB I, p. 166, l. 59; DELITZSCH, HW 698^a). As a rule, we find in Assyrian *ina qabal tâmdî* (HW 579^a) = **בחור הים** Ezek. 26,5; Neh. 9,11, also *ina kirib tâmdî* (HW 594^b). For **חבל** cf. **חבלא** Ezra 4,22.
- (35) For the brevity of the hemistich **מתי אקין** see above, note on 1,10. The entire verse is probably a gloss of an 'antiteetotaler,' who admits that intoxicating liquors may be poison, but a very palatable and comparatively harmless poison from which he does not propose to abstain in the future. The two verbs **הפוני** and **הלמוני** represent conditional clauses: *If they have struck me* or *They may have struck me*. **מתי** is here conjunction, = **אם**, **متى**. 5 10
- 24 (1) Note the alliteration in v. 1: — **אל תקנא באנשי רעה** ואל תתאו להיות אתם
 and in v. 3: — **בחכמה ופנה בית** ובתבונה יתכוננו
 In the 1 stanza, however, there is no trace of it; nor is the alphabetical device carried through. Cf. in 31,2: — **מה ברי ומה בר בטני** ומה בר נדרי 15
 and in v. 11 of the last chapter: — **בטח בה לב בעלה**
ibid., v. 21: — **לא תירא לביתה מפלג** כי כל ביתה לבש שינים
 In all these cases, however, this alliteration may be accidental; cf. above, p. 54, l. 31. — P. H.]
- (5) **נבר חכם בעוו** can only be made intelligible by adding a verb, such as **תגור**, 20 following 31,17. But evidently **מקו** is to be read, with HITZ., DYS., GRÄTZ, BICK., KAMPH., WILD., TOY, following **מקו**, and also **מאמץ** in 5^b (cf. Job 9,4). Such comparisons are very common in the style of the Book of Proverbs (also in Ecclesiasticus): not only persons are compared with each other (cf. 16,32; 19,1; 27,10; 28,6) but also conditions and actions (15,16f.; 16,8.19; 17,1; 21,9.19; 25,7.24). Further, we have perhaps to add, with BICK., TOY, **חכם טוב** after **נבר**. The suggestion of GRÄTZ that **נבר** may be a corruption of **נקהר** (see above, p. 41, l. 40) breaks down on the alphabetical arrangement; [cf. however, above, l. 14.]
- (6) **ברב**; DYS., following **ברב**, by the counselor's insight.
- (9) Instead of **אנולת** read **אנול** (BICK. **אנול**), with **שמיא**, **שמיא**, **שמיא**, **שמיא**. 30
- (10) The beginning of the first hemistich is lost; BICK. supplies **ביום טבה** [D. H. MÜLLER, *l.c.*, makes **התרפית ביום צרה** the first hemistich, and inserts a second **צרה** before **נחכה**. He combines this line with the following two verses, and translates the passage as follows: — *If thou hast been slack in the time of trouble of others, thy strength may fail on the day of thy own trouble. Therefore deliver those* 35 &c. If we adopt this explanation, it would be better to read, at the beginning of the second hemistich, **ביום צר לך**; but the proposed restoration is hardly satisfactory. — P. H.]
- (14) **דעה** should be read, with BICK., instead of **דעה**; something, also, has fallen out after it. BICK. supplies **ללכבה**. **דעה** is probably intended for **דעה** with 40 mutation of Qâmec to Seghöl under the influence of the following **ה** (cf. **החרשים** and **מה** for **מה** before gutturals; GES.-KAUTZSCH § 37,d). The form **דעה** could be supported only by the doubtful analogy of **דעה** (Gen. 46,3); of **ידע** we have, in addition to **דעת**, only **דעה** and **דע**; cf. GES.-KAUTZSCH § 69,m. [**דעה** = **דעה**, however, seems to be intended not as an infinitive but as an emphatic impera- 45 tive like **תנה**, **לכה**, &c. — P. H.]
- The last two hemistichs of this verse, although **א** is supported by **מקו**, are struck out by BICK. as borrowings from 25,16 and 23,18.
- (15) **דעה** mars the rhythm and is perhaps better omitted, following BICK. and 50 TOY.

—

^a [y may alliterate with **א**; cf. CASANOWICZ, *Paronomasia* (Boston, 1894), p. 28.]

- 23 (29) [The interjection אָבוי (ἀπ. λεγ.) seems to me doubtful; ὁ θόρυβος; *Cujus patri valet* (!); דוורא (i. e. דוורא דוורא) excitement, דוורא דוורא; Graec. Ven. τί τι αἶ, τί τι φεῖ; J. D. MICHAELIS (Gött. 1778) translated *Übelkeit*; ZIEGLER (Lpz. 1791) *Ekel*, comparing ابلأ (*ubā*) 'nausea'; KÖNIG, *Lehrgeb.* ii, 1, 339, derives אבוי from אבה *to desire*. In GESENIUS' *Thesaurus* אבוי was translated *paupertas*, 5 *miseria* and considered to be an abstract form to אביון. Perhaps we should substitute אָהָה for אָבוי. In Assyrian the interjection *a-a*, i. e. *ā* = אָהָה is not unfrequently found alongside of *ā'a* = אָוִי; see DELITZSCH in ZIMMERN, *Babyl. Busspsalmen*, p. 116, below; *Assyr. Wörterbuch*, p. 218; *Handwörterbuch*, p. 32^b; *Assyr. Gr.* § 54; ZIMMERN, *Beitr. zur babyl. Religion*, I (Lpz. '96), p. 23 below; 10 *cf. Crit. Notes on Ezekiel*, p. 87, l. 39. For the Assyr. *ā* = Heb. *ō* see ZA 2,261, n. 3; contrast DELITZSCH, *Assyr. Wörterb.*, p. 215, n. 4. The Ancient Versions may have read מהוּמָה (cf. 15,16); although this is doubtful (אָמָא, ד, חסל, *insatiabiles*, ὁ ἀφοβία, corrected by LAG. to ἀσέβεια, but ἀφοβία may be used in the sense of ἀσέβεια). — P. H.] 15
- מְדוֹנִים or מְדוֹנִים with the K^{thib}; the Q^{rê}, as elsewhere, מְדוֹנִים; see above, p. 50, l. 29.

(31) The K^{thib} פִּים (*purse*) is a manifest transcriptional error for the Q^{rê} פִּים.

(32) אָל וּכְנָפְעֵנִי יִפְרֹשׁ אָל is evidently a doublet to אָל וּכְנָפְעֵנִי יִפְרֹשׁ אָל.

(34) אָל; but the meaning is uncertain, and the whole phrase is peculiar. Nor is 20 אָל וּכְנָפְעֵנִי יִפְרֹשׁ אָל like a sailor asleep during a gale (so FRANK. following ὁ; TOY (כְּשֶׁכֶּבַּב בְּקֶעֶר גָּל) any more satisfactory. [It is improbable that כְּשֶׁכֶּבַּב should be used in both hemistichs. Perhaps we should substitute חָבַל, at the end of the verse, for the first כְּשֶׁכֶּבַּב, and read יִהְיֶה כָּחַל בְּלִב יָם *thou wilt be like a sailor in the midst of the sea*, like a person suffering from seasickness on the high seas. The 25 pointing חָבַל instead of אָל חָבַל is suggested by ὁ ὥσπερ κυβερνήτης; but חָבַל does not mean *helmsman*, nor is it necessary to restrict its use to professional sailors: any passenger on a ship may be called חָבַל, just as we speak of a passenger who does not suffer from seasickness as being a *good sailor*. Cf. also *Sindbad the Sailor*, &c. For the etymology of חָבַל note سَجَلُ سَجَلِ sea-coast; cf. Zeph. 2,5. 30

Thus the first hemistich refers to the nauseating effect of intemperance, the squeamishness of the stomach: excessive drinking turns the stomach of the wine-bibber; cf. Job 20,14: —

לִחְמוּ בְמַעְוֵי נִהְפָּךְ מִרַת פִּתְיִים בְּקֶרֶב

(and the gloss *ibid.* v. 16). The second hemistich probably describes the last stage, the stupor caused by an overdose of intoxicating liquors; ראש must be the 35 word for *poison* (cf. 32^a אַחֲרֵיתוֹ כִּנְחַשׁ יִשָּׁךְ and Deut. 32,33), and the last word of the verse, which was displaced by חָבַל, was perhaps מִרַת; cf. Matth. 27,34 (οἶνος μετὰ χολῆς μεμιγμένος). The ב before ראש is the ב *instrumenti*. I would therefore restore this line as follows: —

וְהִיֶּיךָ יִכְיֶה חָבַל בְּלִב יָם וּכְשֶׁכֶּבַּב בְּרֹאשׁ מִרַת;

40

And thou wilt be like a seafaring man in the midst of the sea

And like one fallen asleep after a draught of poisonous gall.

literally *like one sleeping through the poison of gall*. The rendering *Or as he that lieth upon the top of a mast* (so AV) is impossible: a man cannot lie or sleep upon the highest point of a mast. Nor is TOY's rendering much better: 45 *Thou wilt be like one who is sleeping at sea, like one asleep in a violent storm* (cf. above, l. 22; ὁ ἐν πολλῷ κλύδωνι). *Sleeping at sea* is a perfectly normal condition, and even in a violent storm to be asleep is certainly more comfortable than to be awake. Besides, we must remember Matth. 8,24.

P. S. — BUDDE (viii/2 '00) suggests יִכְבֵּב for אָל וּכְנָפְעֵנִי in the first hemistich. If 50 we adopt this reading, יִכְבֵּב could be explained as a misplaced gloss on יִכְבֵּב (cf. below p. 60, l. 21), or אָל חָבַל might be connected with Arabic خبال which is used of *deadly poison*, سَمٌّ قَاتِلٌ; cf. Assyr. *xabbilu* 'pernicious' (HW 267^a). *Rakābu*

Prov.

- 22 (17) Before הַט insert, with BICK., לְאַמְרָתִי, following ὁ τὸν ἐμὸν λόγον; $\mathfrak{MS}^{\mathfrak{A}}$, but \mathfrak{C} has בָּרִי (= בָּנִי) before הַט.
 \mathfrak{MS} דְּבָרֵי חַכְמִים; TOY, דְּבָרֵי, without חַכְמִים. \mathfrak{C} reads: Λόγοις σοφῶν παράβαλλε σὸν οὖς καὶ ἄκουε ἐμὸν λόγον, *i. e.* וְיִשְׁמַע אֶמְרָתִי. TOY considers this a doublet the second form of which apparently omits חַכְמִים. 5
 Instead of the strange \mathfrak{MS} לְרַעְתִּי (so, too, \mathfrak{C}) read, with DYS., KAMPH., לְרַעַת, following ὁ ἵνα γνῶς ὅτι καλοὶ εἰσιν and \mathfrak{S} ; join with this כִּי נְעִימִים from the beginning of v. 18 (so to be read for \mathfrak{MS} נְעִים, *cf.* 23, 8) where the words are out of place in sense and overburden the hemistich rhythmically (but TOY, מִישְׁרִים, לְרַעַת מִישְׁרִים).
 (19.20) Instead of \mathfrak{MS} הֵלֹא כְתַבְתִּי הַיּוֹם אֶף אֵתָּה: (so, too, \mathfrak{S} and \mathfrak{C} , only in \mathfrak{C} כתבתי is missing; 10
 also ὁ τὴν δδόν σου καὶ σὺ δὲ ἀπόγραψαι αὐτὰ agrees with \mathfrak{MS} in הָאֵתָּה אֵתָּה אַתָּה) read יְהוֹם: אֵתָּה אַתָּה אַתָּה, with BICK., CHEYNE, STRACK. AV, *I have made known to thee this day, even to thee*, but there is no reason for emphasizing the pronominal suffix (GES-KAUTZSCH § 135, e) in this case; contrast DELITZSCH *ad loc.*
 (20) \mathfrak{MS} שְׁלֹשִׁים with the K^{thib}; the Q^{rê} reads mysteriously שְׁלֹשִׁים [*cf.* note on 1 K 9, 22]; 15
 the current interpretation of this as *choice troops*, then, taken metaphorically for *choice speeches*, has absolutely no foundation; \mathfrak{MS} express *three-fold* or *for the third time*.
 (21) \mathfrak{MS} קָשָׁם (*cf.* note on 30, 6) according to TOY gloss of an Aramaic-speaking scribe. 20
 Instead of \mathfrak{MS} לְשִׁלְחִיךָ (so, too, \mathfrak{S} and \mathfrak{C}) read, with J. D. MICHAELIS, לְשִׁלְחִיךָ, following ὁ τοῖς προβαλλομένοις σοι, *i. e.*, according to ERNESTI (see LAG.), = τοῖς προβαλλομένοις σοι (TOY לשאלך sing.). [*cf.* also OORT, *Em.*]
 \mathfrak{MS} אַמְרִי אַמְת, in the first hemistich, and אַמְרִים אַמְרִים, in the second, may be scribal expansions (*cf.* below, p. 59, l. 12). For הַשִּׁב אַמְת *cf.* מְשִׁיבֵי טַעַם in 26, 16 and עֲמַת הַתִּיב Dan. 2, 14. — P. H.] 25
 (23) For \mathfrak{MS} וְקִבַּע and \mathfrak{MS} קִבְעֵיהֶם we must read, with WELLHAUSEN (on Mal. 3, 8) and FRANK., וְעִקֵּב and עִקְבֵיהֶם (*and He will cheat those who cheated them of their life*).
 (25) אַרְחֵתִּי, with the Q^{rê} and \mathfrak{MS} ; K^{thib} אַרְחֵתִּי. 30
 (27) \mathfrak{MS} לָמָּה is unnecessary for the meaning and for the rhythm, and should be struck out, with BICK., following \mathfrak{MS} ; its origin was probably through dittography of לָמָּה in לשלם (BICK.). [In Eccl. 5, 5 the case is different. — P. H.]
 Instead of \mathfrak{MS} יִקָּח read, with \mathfrak{MS} , יִקָּח; [see, however, Crit. Notes on Isaiah, p. 121, l. 9 and above, p. 52, l. 44. 35
 (29) For the etymology of מַהִיר and its connection with תּוֹרָה (*cf.* above, p. 33, l. 24) see note 48 of the paper quoted above, p. 33, l. 43.
 The second clause, \mathfrak{MS} לִפְנֵי מַלְכִּים יִתְּנֵב is a superfluous explanatory gloss. — P. H.]
 23 (3) BICK. is justified in striking out this verse, though \mathfrak{MS} agree with \mathfrak{MS} in supporting it; 3^a is a doublet to 6^b, 3^b belongs to 8^a, while 8^b is a gloss to 9^b (see below, p. 56, l. 25). 40
 (4) \mathfrak{MS} מִבְּיַתְּךָ (so, too, \mathfrak{MS}) is meaningless; BICK. מִבְּיַתְּךָ הַתַּעַת. [D. H. MÜLLER in his *Textkritische Glossen zu den Proverbien*, cc. 23.24 (vol. 14 of the Vienna 45
 Oriental Journal, p. 150) inserts 4^b between 9^a and 9^b, and adds 8^b as fourth hemistich. He reads: — באוּנִי כְּמִלַּל אֶל תִּדְבֹּר מִבְּיַתְּךָ חָרַל 4^b. 9^a
 8^b. 9^b כִּי יִבּוּ לְשַׁבֵּל מִלִּיךְ וְשִׁחַת דְּבָרֶיךָ הַנְּעִימִים: [*standing*
Speak not to a fool, desist from imparting to him thy under-
For he will despise thy wise words, and thou wilt have wasted thy good advice. 50
 But חָרַל מִבְּיַתְּךָ cannot mean *Deine Einsicht enthalte ihm vor. Withhold thy knowledge from him* would be מִנֵּעַ מִמֶּנּוּ בִּינְתָךְ (or כְּלֵא), or מִנֵּעַ אֶתּוֹ מִבְּיַתְּךָ; *cf.* 1, 15; 3, 27; 23, 13; 30, 7.

- 19 (7) The first two hemistichs of v. 7 form one line independent and complete in itself; the third clause belongs to a second line, the first hemistich of which is lacking in **מ** [cf. DRIVER's *Introd.*⁶, p. 396, below]. **ט** has two additional hemistichs before this second line, but without connection with the v. 7 of **מ**.
ל with the K^{thib}; Q^{re} **לו** to him they belong; cf. 26,2; Ezra 4,2; **פ** 100,3. 5
- (8) According to **מ**'s punctuation **שמר** would be *casus pendens* and equivalent to a conditional clause (cf. above, note on 17,21) and **למצא** would have to be understood as dependent on some verbal idea like *it happens* (cf. GES.-KAUTZSCH § 114, h.i.). But for **מ** **למצא** we should perhaps read **ימצא** with DYS., TOY, following **ט** εὐρησῇ and **ט** (cf. 16,20; 17,20). [It is not impossible that we have in this 10
למצא a trace of the prefixed emphatic **ל** (cf. above p. 48, l. 15): **ל** + **ימצא** = **ל** *verily* (see Crit. Notes on Ezekiel, p. 46, l. 19; p. 63, l. 41); cf. also **לנצר** in 2,8; **לשקד** in 6,24; 7,5; **לחשב** 16,30; **לאכל** 30,14. In Is. 38,20 **יהוה להושיעני** seems to be imperative (so MARTI, *alt.*) with prefixed emphatic **ל**. To add **רצה**, with CHEYNE, or **חוש** or **קום** (MARTI) would mar the rhythm. — P. H.] 15
- (11) Instead of **מ** **האריך** (for which we should expect at least the impf. as the *modus rei repetitivae*, GES.-KAUTZSCH § 107, e) read **האריך** with GRÄTZ, PINK., WILD., following **ס** and corresponding to the parallel **עבר**. 15
- (16) As almost all the antithetic hemistichs standing second are joined on with **ו**, read **ובוה**, with **ט** ὁ δὲ καταφρονῶν, KAMPH., WILD., STRACK, instead of **מ** **בוה**; 20
ו and **ב** were transposed, or **ו** fell out after the preceding **ו** (*haplography*). FRANK.'s and TOY's suggestion to read, following 13,13, **דקר** for **מ** **דרכו** (**י**) ditto-gram from following **י**) deserves consideration.
ימות with the Q^{re} (so **ט** and BICK., perhaps also **ט** ἀπολείται, cf. Job 4,21); K^{thib} **ימת** and so **ס**. DYS. conjectures **ימת**. 25
- (19) Instead of **נרל** (K^{thib}) which is an evident transcriptional error, read, with the Q^{re}, **נרל**. Yet it is certainly a question whether the original reading was not something absolutely different; cf. HITZIG.
- (20) **מ** **באחריתך**; it is perhaps better to read, with FRANK., following Syr. Sir. 2,3, **באחריתך** on thy paths (but Cod. Ambros. also **באחריתך**). 30
- (22) **מ** **תאות**; EW., FRANK., following **ט** καρπός, **תבואת** produce, income, gain.
- (28) **מ** **יבלע**; better perhaps **יביע**, with FRANK., following 15,28.
- (29) For **מ** **שפטים** judgments, punishments read, with WILD., FRANK., following **ט** μδοσιτες (cf. Job 21,9) **שפטים**; cf. 10,13; 26,3, and note on Num. 25,5. 35
- 20 (2) For **מ** **אימת** CHAJES (p. 36) reads **אמר** the command (of the king); better perhaps **אמרי**, as the plural is used exclusively in Proverbs.
- (3) [It would perhaps be better to point, with GRÄTZ, FRANK., **שבת** instead of **מ** **שבת** (cf. **פ** 127,2), unless we prefer to read **שוב**, following **ט** ἀποστρέφεισθαι. — P. H.] CHAJES' suggestion (p. 24) to read for **מ** **וכל**, following 18,1, **וכל** deserves con- 40
sideration (*a fool quarrels about everything*, or better *with every one*).
- (4) **שאל** with the Q^{re} and **ס**; K^{thib} **ישאל**; cf. above, p. 50, l. 23.
- (6) Instead of **מ** **יקרא**, with indefinite subject, read **יקרא**, following **ס** and KAMPH.; [cf., however, Crit. Notes on Ezra-Neh., p. 33, l. 28 and above, p. 45, l. 45. — P. H.] 45
מ **הקרו** arose through dittography of the **ו**; read **הקרו** with **ס** and KAMPHAUSEN.
- (8) [The **מ** **בפאדיון** on which the Babylonian *barû* (see above, p. 33, l. 38) seated himself before rendering a decision is called, in the cuneiform ritual tablets, *kussî da'âni* (cf. IS I,9; 4,18); see ZIMMERN, *Beitr. zur Babyl. Religion*, p. 104, l. 122.
- (9) For the recurrence of the initial **ב** in vv. 7-9 cf. p. 54, l. 31. — P. H.]
- (11) Instead of **מ** **פעלו** (so, too, **ס**; according to BICK. it comes from 21,8) read 50
פעלו, with **ט**.
- (16) **מ** **נקרה** with the K^{thib}; the Q^{re} (so, too, **ס**; **מ** is lacking for vv. 14-19) **נקרה** comes from 27,13.

- 14 but the conjecture *מְרַמָּה* *plans their destruction* (HITZ., DYS., TOY) is not successful.
- (26) For *א* *עו* CHAJES (p. 9) prefers the adjective *עו*. It is true that the suffix in *בניו* would then have a natural antecedent which is lacking in the Received Text.
- (32) For *א* *במותו* (so, too, *ע*) which could only mean (*trusts*) *in his death*, read *בְּתָמוֹ* 5 with *ε* *πεποιθώς τῇ αὐτοῦ δοσιότητι* (cf. 1 K 9,4); so *S* and DYS., BICK., KAMPH., FRANK., TOY, OORT, *Em.*
- (33) The tenor of *א* in the second hemistich is not without difficulty; but to insert a negative before *תִּנְרַע* (so *עS*; *ע* cuts the knot with *שְׁמִינְתָּא תְּחִידֵּע* *folly is recognized*) is too arbitrary (cf. above, p. 44, l. 37). For *א* *תורע* TOY reads *אִנְלֵת*. 10
- (34) [*א* *חסר* = *חסר* is doubtful (in Lev. 20,17 it may be a euphemism); perhaps we should read, with JÄG., GRÄTZ, following *ε* *ελασσονοῦσι*, *חסר* (cf. 28,22); see, however, 25,10.
- (35) *רצון-מלך* is not predicate (FRANK.) as in 15,8; 16,13; in that case the *ל* prefixed to the following subject would have to be taken as the emphatic *ל* (cf. Crit. Notes 15 on Ezra-Nehemiah, p. 58, l. 20 and below, p. 49, l. 50; p. 52, l. 11). The construction is the same as in 15,10^a.24^a, &c.; *S* *בְּחַבְלֵי*. — P. H.]
If *א* *תהיה* were a sound reading, we would expect after it *למביש*. DYS.'s and WILD.'s conjecture of *תְּהִרֵג* cannot be defended with *ε* *τῇ δὲ αὐτοῦ εὐστροφίᾳ ἀφαιρεῖται ἀτιμίαν*. CHAJES (p. 43), following *ε*, omits *ל* before *עבר* but prefixes 20 it to *מביש*.
- 15 (2) The conjecture *תְּפִיף* (DYS., GRÄTZ, KAMPH., FRANK., TOY, OORT, *Em.*) deserves notice as it corresponds to the parallel *יָפִיעַ* much better than *א* *תמיב*.
- (6) *א* (and, also, *SC*) *בֵּית צָדִיק* (here *בֵּית* is *accus. loci* = *בְּבֵית*; cf. especially GES. 25 KAUTZSCH § 118,8; contrast Crit. Notes on Ezra-Nehemiah, p. 71, l. 25); but *ε* *ἐν πλεοναζούσῃ δικαιοσύνῃ = צָדִיק בְּרִבּוֹת צָדִיק* (JÄG.); BICK. *בְּתִרְבּוֹת צָדִיק*.
For the second hemistich of *א*, *ε* had originally *οἱ δὲ ἀσεβεῖς δόλοῦσι ἐκ γῆς ἀπολοῦνται*; a younger doublet, in which *SC* agree, is *καρποὶ δὲ ἀσεβῶν ἀπολοῦνται*. 30
- (7) For *א* *יָצְרוּ* FRANK., TOY prefer *יָצְרוּ*, following *Σ*, *φυλάσσοι*.
- (12) For *א* *אָל* TOY reads *אֵת*, following *ε* *μετὰ*; [cf. Crit. Notes on Ezekiel, p. 45, l. 35; p. 90, l. 32; p. 115, l. 31; contrast *ibid.* p. 109, l. 7. — P. H.]
- (14) Instead of the Kethib *וּפְגִי* (which comes from *פָּגִים* in v. 13) read the Q^{re} *וּפִי* with *εSC*. 35
- (15) For *א* *וטוב* it is perhaps better to read, with TOY, *ולטוב*.
- (19) For *א* *ישרים* TOY prefers *חֲרָצִים*, following *ε* *ἀνδρείων*; cf. 10,4.
- (24) *למעלה* and *מטה* (cf. Eccl. 3,21) may be subsequent additions. The omission of *ל* before *מטה*, after the preceding *שאל*, may be due to haplography. — P. H.]
- (26) For *א* *ומהרים* FRANK. is probably right in conjecturing *ורצונו* but *His pleasure* 40 *are* &c.
- (28) *לֵב צָדִיק יִהְיֶה לְעֹנָת* cannot mean *The righteous considers his word* (TOY) or *das Herz des Gerechten denkt nach, wenn es antworten will* (GES.-BUHL¹³ s. v. *הנה*) but *the mind of the righteous meditates* (cf. 24,2) *a response, tries to give a favorable answer* (cf. below, p. 66, l. 33); *ἄ mens justi meditatatur obedientiam*. 45
GRÄTZ suggested *לְאִמּוֹנֹת*, following *εSC*, HITZIG *עֲנֹת* (*denkt tugendhaft*). — P. H.]
- (31) Instead of *א* *תִּים* (so, too, *ע*; in *ε* the verse is missing; cf. LAG. on v. 27^b) HITZ. suggests *חכם*; but this makes poor sense.
- 16 (4) *א* *למענהו*, but the article is here syntactically impossible; cf. GES.²⁶ § 127, i. 50
- (11) Very attractive is FRANK.'s conjecture *מִשְׁפַּט לִיהוּה* *steelyard and scales are judgment for JHVH*, i. e., the employment of false balances will be judged by JHVH.

- 14 (1) For **א** **הַכְּמוֹת נָשִׁים** *the most prudent among women* (cf. Jud. 5, 29), read **הַכְּמוֹת**, with DELITZSCH, DYS., WILD., STRACK, TOY, OORT, *Em.*, on the analogy of 1, 20; 9, 1; [cf. above, p. 34, l. 31. — P. H.] **א** **נָשִׁים** is an explanatory gloss (so TOY).
- (3) For **א** **נָאוֹה** HITZ., FRANK. read **נָוֶה**; cf. 10, 13.
Instead of the grammatically impossible (cf. GES.-KAUTZSCH § 47, g) of **הַתְּשׁוּמִים** of **א** read **הַתְּשׁוּמִים** with **ש** and HITZ., LAGARDE, OORT, *Em.*
- (4) For **א** **אֲבוֹס** KROCHMAL (see GRÄTZ), FRANK., CHAJES, TOY read **אָפֶס** (*without oxen there is no grain*).
- (7) **וְכֵן יִדְעֶתָ שְׁפָתַי דַּעַת אִם** (so, too, **ש**) is evidently corrupt; literally it runs *Go from the presence of a foolish man, and thou dost not know lips of knowledge*. **ש** (according to JÄG.), **ס**, and HITZ. read **כָּסִיל** **לְאִישׁ קָסִיל** 10 **וְכֵן יִדְעֶתָ שְׁפָתַי דַּעַת**; similarly BICK., only **הַכֵּל** and **רַעַת**, cf. 10, 21. [We must bear in mind, however, that **מִנְגֵּד** does not necessarily mean *from the presence* (cf. מִמּוֹל Num. 22, 5; מִקֶּדֶם Gen. 2, 8, &c.); **מִנְגֵּד** need not be identical with **מִלְפָּנֵי** &c. The verse may therefore mean, *Walk in the presence of a foolish 15 man, and thou wilt not know lips of knowledge*, i. e., If you are in constant intercourse with a fool (כָּסִיל **לְאִישׁ כָּסִיל**), cf. 20, 19; or **כָּסִיל** **אִישׁ כָּסִיל**, 22, 24), you will not learn very much. — P. H.]
- (9) **אֲוִילִים יִלְיִן אֲשָׁם אִם** means literally, but without the least connection with the second half of the verse, *the guilt-offering mocks at fools*. Quite differently **ש** (and **ס**) 20 **οἰκτῖαι παρανόμων ὀφειλήσουσιν καθαρισμόν** and **ש** **כָּלִי מַתְלִין בַּחֲמָה** **ש** **סָכִיל**.
- (10) For **א** **וְרָ** FRANK. reads **וְרָוִן** following **ש** **ὑπερ**; contrast TOY.
- (11) **א** **וְפָרִיחַ**; similarly **ש** **מִפְרִיחַ**, and probably **ס** **וְפָרִיחַ** will rejoice presupposes the same reading. Against this **ש** **וְפָרִיחַ** and **ש** **וְפָרִיחַ**, probably following 12, 7 **וְפָרִיחַ** 25
- (13) For the grammatically impossible **א** (with **ש**) **אֲחֵרִיתָהּ שְׂמָחָה** (cf. the case in Is. 17, 6, which is quite analogous, and GES.-KAUTZSCH, § 131, n, note 1) it is certainly an easy correction, taking the **ה** over to **שְׂמָחָה**, to read **אֲחֵרִיתָהּ שְׂמָחָה**; so HITZ., DYS., BICK., WILD., CHAJES. According to Jäg. this was the reading of **ש**, but that is uncertain, as is, also, the reading of **ס**. Yet since the article here 30 would be very strange, **אֲחֵרִיתָהּ** must rather be due to a mistaken repetition from v. 12^b. Cf. below, note on 16, 13.
- (14) Instead of the meaningless **א** **מַעֲלִיו** read **וּמַמְעֲלָיו** with CAPPELLUS, DEL., BICK., KAMPH., FRANK., STRACK, TOY, OORT, *Em.*; cf. Jer. 17, 10; Zech. 1, 4. 6. **ש** **ἀπό τῶν διανοημάτων αὐτοῦ; ש** **וְשָׂא**; **ש** **וְשָׂא**; **ש** **וְשָׂא** 35 **מִן דַּחֲלִיחָה**.
- (17) For **א** **יִשְׁנָא** WILD. suggests, following **ש** **וְשָׂא**, **יִשְׁנָא**, but the man of deliberation keeps calm; of the stem **שָׁאן**, however, only the Pilel **וְשָׁאן** [contrast p. 35, l. 15; p. 34, l. 46. — P. H.] occurs in OT. TOY, following **ש** **πολλά ὑποφέρει**, suggests **יִשְׁנָא**; but **πολλά**, which is almost indispensable, is an arbitrary addition.
- (21) **א** **Kēthib** **וְעֵנִי**; the **Q^crē** **וְעֵנִי** is unnecessary; contrast above, p. 37, l. 15. 40
- (22) CHAJES (p. 16, note e) proposes to read in 22^b **וְחִסְדוֹ אֲתִיחֲרִשׁ מוֹב** but *His mercy shall be with them that devise good*. Perhaps we should insert, with TOY, **ל** before the second **חֲרִשִׁי**. [For **חֲסֵד וְאֵמֶת**, i. e. *kindness and faithfulness*, not *mercy and truth*, see Crit. Notes on Psalms, p. 80, l. 27; cf. TOY's Comm. on Prov., p. 295. — P. H.] 45
- (24) **א** **עֲשֶׂרָם** does not give a satisfactory sense; **ש** **πανουργος**, and following it HITZ. **עֲרָמָם** (cf. Job 5, 13) and DYS., WILD., FRANK., OORT, *Em.*, **עֲרָמָה** which in 1, 4 and elsewhere is used in a good sense; TOY **עֲרָמָם** or **עֲרָמָה**; cf. below, l. 51.
[For **א** **אֲוִלָּת** at the beginning of the second hemistich read, with GRÄTZ, FRANK., TOY, OORT, *Em.*, in accordance with the parallelism, **לֵוִית** (cf. 1, 9; 4, 9). For the 50 second hemistich GRÄTZ and TOY prefer **אֲוִלָּתָם**, in the same way **עֲרָמָתָם** at the end of the first hemistich. — P. H.]
- (25) Instead of **א** **מִרְמָה** (so, too, **ש**) we would expect a participle parallel to **מִצִּיל**

- 12 GES.-KAUTZSCH § 145, u. Nor can לב be construed as feminine. According to ALBRECHT (ZAT 16, 81) the K^{thib} should be pointed יִשְׁחַנָּה and יִשְׁחַנָּה.
- (26) For אִי יִתֵּר (= יִתֵּר) read יִתֵּר, with HITZ., BICK., STRACK, although אִי יִתֵּר might be explained as a "rhythmical" jussive at the beginning of the clause; cf. the numerous instances in GES.-KAUTZSCH § 109, k.
For אִי מִרְעָה (so, too, SSC) read מִרְעָה, with DÖDERLEIN, HITZ., DEL., NOW., BICK., KAMPH., WILD., STRACK; cf. Job 39, 8. 5
- (27) For אִי יָקָר אָדָם read, with SSC and BICK., יָקָר אָדָם.
- (28) Instead of אִי נִתְּיָבָה read עֲרֵבָה, with SSC, BICKELL, and OORT, Em.
For אִל (so A) according to the best evidence, cf. BÄR, *Liber Proverbiorum*, 10 p. 40; meaning *no-death* read אִל with all the Ancient Versions and almost all commentators; only BERTHEAU, DEL., and probably BAUMG., are opposed.
- 13 (1) Since אִי מוֹסֵר אָב cannot mean *is the result of a father's instruction*, as DEL. renders, the verb governing it must have dropped out. C forces sense with 15 מַקְבֵּל מִרְרוּתָא; an equally violent rendering of אִי is attempted by S (so, too, S) ὑπακούω πατρι; they regard מוֹסֵר as a passive participle from יָסַר (PINK.). Read, with DYS., following 12, 1, מוֹסֵר אָהָב (GRÄTZ prefers אָהָב), and compare on the object coming first, ψψ 11, 7; 99, 4; [contrast Crit. Notes on Isaiah, p. 136, l. 35. — P. H.]
- (4) Instead of אִי נִפְשָׁו, which is grammatically impossible (it could be explained 20 only as an archaic form like תִּיָּו, &c.; cf. GES.-KAUTZSCH § 90, n), read נִפְשָׁו, with DYS., BICK., OORT, Em.; in SSC the verse runs quite differently.
- (6) For אִי חֲסָא TOY prefers חֲסָא (so one MS).
- (9) GRÄTZ and TOY read יִרְחַה *shines brightly*, following 2 K 3, 22; Is. 58, 10, &c., instead of אִי יִשְׁמָה which is certainly strange. 25
- (10) Instead of אִי רָק (so, too, C) we would expect a participle, as a subject must be expressed; S κακός = רָע (so, since VOGEL, most commentators; PINK. thinks that it is rather רָק) is certainly not original.
For אִי נִוְעִים FRANK. prefers צַנֻּעִים *with the lowly* (cf. 11, 2). This is probably right since in all other passages נִוְעֵן means nothing but *to take counsel, to con-* 30 *sult with others*. [So, too, OORT, Em. — P. H.]
- (11) אִי מַהְבֵּל (so, too, SSC), according to the usual but linguistically impossible rendering, (*gained*) *by fraud*, is evidently a transcriptional error for מַבְהֵל; S ἐπι-σπουδαζομένη = מַבְהֵל (VOGEL and almost all commentators); cf. 20, 21 Q^{re}.
- (13) For אִי יִשְׁלָם we should perhaps read, with FRANK., following S ὑγιαίνει, יִשְׁלָם 35 *will keep well, will be safe*. Cf. 11, 31 where יִשְׁלָם (אִי יִשְׁלָם) = S σώζεται.
- (15) Instead of אִי אֵיתָן read אֵידָם, with Jäg., DYS., following S ἐν ἀπωλείᾳ and SC.
- (16) Instead of אִי בִלְעָרוֹם *every prudent man* read כָּל with KAMPH.; cf. 16, 4.
- (17) For אִי רָשָׁע we should perhaps read, with GRÄTZ, TOY, רָע.
אִי יָפַל (so, too, S) *falls into evil*; the context absolutely requires (hence even 40 LUTHER *bringt Unglück*) יָפַל; so ARNOLDI, NOW., DYS., BICK., KAMPH., WILD., FRANK., STRACK, OORT, Em.
- (19) The first and second hemistichs of this verse are not parallel; two hemistichs have probably dropped out between them.
- (20) Instead of the Q^{re} הִלֵּךְ (SC and perhaps also S) read הִלֵּךְ imper. (cf. הִלְכוּ) and 45 similarly the second K^{thib}, וְהָיָה; so S (?); but SC follow the Q^{re} יִתְבָּסֵם. For the second imperative as expression of the certain consequence of an action (*thus thou wilt become wise!*) cf. GES.-KAUTZSCH § 110, f.
- (21) For אִי יִשְׁלָם (so, too, SC; though, perhaps, with another pronunciation), to which God must be understood as subject, read תִּשְׁיֵן with EW., KAMPH., TOY, follow- 50 ing S καταλήμψεται; cf. the same translation of תִּשְׁיֵן Gen. 31, 25; Ex. 15, 9; Deut. 28, 45 and often; the parallelism with תִּרְדָּף is exact.
- (22) [For צִפּוֹן *predestined* see above, note on 2, 7. — P. H.]

- II (19) Instead of the strange כן *just* (as?) of מ (so, too, ט) טס and DYS., BICK. read, no less strangely, כן. The parallel מדרה requires a participle; read, therefore, רעה with KAMPH., WILD., TOY, following 15, 14; Hos. 12, 2 (where רעה stands beside רנה); ψ 37, 3. [Cf. also OORT, *Em.*]
- (25) For מ יורא we must read, with FRANK., ירה (cf. ارواء) or ירה (so GRÄTZ and OORT, *Em.*), *I inebriabitur*; HITZ. pointed ירה = ירה — P. H.] 5
- (28) For מ יפול (so, too, טס) read יפול with EW., DYS., OORT, *Em.*, and the parallelism. Notice the *plene* written form as regularly in the case of יפול.
מ וקעה and so, too, ט; ט, followed by BICK., δ δὲ ἀντιλαμβάνόμενος (= ומעה JÄC.) and, correspondingly, for מ יפרו (so, too, ט), יפרה. 10
- (30) מ פרי צדק (so, too, ט); ט מפרי צדקה (or צדק, BAUMG., FRANK., TOY) with the arbitrary addition φέται.
מ ולקה נפשות חכם (so, too, ט); ט (S) ἀφαιρούνται δὲ ἄνθρωποι ψυχὰς παρανόμων = (חמס) ולקה נפש חכם. So LAG. renders, according to whom נפש is to be expunged as an attempt to correct נפש. Cf. Crit. Notes on Isaiah, p. 90, l. 7. 15
FRANK. thinks that ט read חמס instead of מ חכם; for ἄσπος = חמס cf. 10, 6; 13, 2.
- (31) For מ בארץ (so, too, ט) ט offers μόλις. This is most probably right, but the Hebrew equivalent cannot be reached; GRÄTZ suggests כמעט, but that means *almost*. [In order to give כמעט the required meaning *hardly, scarcely*, it is necessary to insert the negative, כמעט לא ישלם; in modern Hebrew this combination 20 is not uncommon: כמעט לא יוכל לקרא means *he can hardly read* = Arab. ما يعرف. *يقري* لا قليلا. *يقرى* the version of this line, εἰ δὲ μὲν δίκαιος μόλις σωζέται κ. τ. ε. is quoted in 1 Peter 4, 18. מ בארץ represents of course an intentional alteration, for dogmatic purposes, of the original text; cf. below, l. 43. — P. H.]
Instead of מ ישלם (so, too, ט) read, with טס and GRÄTZ, BICK., ישלם; cf. 13, 13. 25
- 12 (9) For מ ועבר לו (so, too, ט) read, with טס and HITZ., BICK., FRANK., STRACK, ועבר לו; DYS. reads ועבר and *heaps up*; GRÄTZ, ועבר and *has a span* (of oxen). [For עבר cf. Crit. Notes on Isaiah, p. 122, l. 51; but we should perhaps read עבר (Assyr. *ebûru*, DEL., HW 11^b, below); cf. Josh. 5, 11. 12 (P). — P. H.] 30
- (12) Instead of the unintelligible מ קצור רעים (followed by ט) טס offer ἐπιθυμία ἀσεβῶν κακαί = קצור רעים (LAG.), thus omitting קצור. [The original text may have been קצור רעים; cf. 14, 11; קצור (cf. Eccl. 9, 14) = קצור or קצור Is. 29, 7; Ez. 19, 9 (cf. *I munimentum pessimorum*). מ קצור before קצור may be a misplaced variant to רעים (cf. below, p. 56, l. 48; p. 57, l. 51). — P. H.] 35
For מ קצור, with which קרי is generally but arbitrarily understood, read קצור or קצור with DYS., GRÄTZ, KAMPH., WILD., STRACK, TOY, following ט ἐν ὀχυρώμασιν; S קצור sprout, bear (PINK.) thus rendering (קרי) קצור (ed. MIDDEL-DORFF) קצור.
- (13) For מ מוקש (cf. 20, 25; 29, 6) we should perhaps read מוקש *entangles himself*, with 40 GRÄTZ, KAMPH., WILD., TOY, OORT, *Em.*, following 6, 2 and ט; DYS. reads מוקש.
- (14) מ מוב (so, too, טס) is a mistaken limitation of a general statement; [cf. above, l. 23 and p. 44, l. 35; also p. 41, l. 36 and p. 62, l. 6. — P. H.]
Read, with the K^ethib, משוב; Q^erê ישיב = *one (or God) will recompense him*. [Cf. below, p. 52, l. 44; p. 55, l. 35 and Crit. Notes on Numbers, p. 43, l. 31.] 45
- (17) The stem of ער *witness*, עור, means originally *to repeat*, Gen. 43, 3 קרי הער קרי; קרי may be translated: *the man told us repeatedly*; a *witness* is a person who *repeats* the facts of a case. Afterwards the stem עור *to repeat, to reiterate* came to mean *to make a solemn declaration* (עדות); cf. Assyr. *uš'id* (DEL., HW 32^b); the translation *testimony* for עדות is incorrect. — P. H.] 50
- (25) Instead of מ ישקנה and ישקנה read, with טס, תשקנה. The cases in which a masculine predicate is used *after* a feminine subject are either due to special reasons (*anacoluthon* &c.) or are textually suspicious; cf. the list in

- 10 in Jer. 9, 6 (הגני צרפם ובחנתים), ὁ ἰδοὺ ἐγὼ πυρώσω αὐτοὺς καὶ δοκιμῶ αὐτούς; Zech. 13, 9 (ובחנתים... צרפתים, ὁ πυρώσω... καὶ δοκιμῶ); ψ 66, 10 (צרפתנו... בחנתנו, ὁ ἐδοκίμασας ἡμᾶς καὶ ἐπύρωσας). It is not necessary to suppose that ὁ πεπυρωμένος is a transcriptional error for πεπειραμένος (so LAGARDE). In Prov. 8, 10 ὁ ὕπερ χρυσίου δεδοκιμασμένον for מחרוץ נבחר (cf. above, p. 41, l. 9), but in 8, 19 κρείσσω ἀργυρίου ἐλεκτοῦ for מכסף נבחר; in 16, 16 both טוב מחרוץ and מכסף נבחר are translated αἰρετώτερος χρυσοῦ or ὑπὲρ ἀργύριον; so, too, in 22, 1 (נבחר שם מעשר רב = αἰρετώτερον ὄνομα καλὸν ἢ πλοῦτος πολὺς); in 21, 3 we find ὁ ἀρεστὰ παρὰ θεῷ μάλλον ἢ θυσίων αἶμα = נבחר ליהוה מובהא. For the corrupt כמעט at the end of the verse, מוחתא *dress* would suggest סינים (cf. 25, 4; for 26, 23 see below, p. 62, l. 46) or בריל (Is. 1, 25); but neither סינים nor בריל could have been corrupted to כמעט. The original reading must have been נמאס; cf. Jer. 6, 30 where כסף נמאס = ἀργύριον ἀποδοκιμασμένον (בחן = δοκιμάζω, מאס = ἀποδοκιμάζω, נבחקן practically = δόκιμος). Read therefore: — כסף נבחה לשון צדיק לב רשעים נמאס: 15
- For the corrupt כמעט at the end of the verse, מוחתא *dress* would suggest סינים (cf. 25, 4; for 26, 23 see below, p. 62, l. 46) or בריל (Is. 1, 25); but neither סינים nor בריל could have been corrupted to כמעט. The original reading must have been נמאס; cf. Jer. 6, 30 where כסף נמאס = ἀργύριον ἀποδοκιμασμένον (בחן = δοκιμάζω, מאס = ἀποδοκιμάζω, נבחקן practically = δόκιμος). Read therefore: — כסף נבחה לשון צדיק לב רשעים נמאס: 15
- means throughout *preferable* and is nowhere used attributively, but is always participial predicate; cf. above, p. 41, l. 11. — P. H.]
- (23) For מוחתא FRANK. suggests וקחמה (= *an object of wrath*) parallel to כשתוק at the beginning of the first hemistich; TOY prefers תועבה.
- (24) Only God could be subject of מותן, but He has not been mentioned previously. 20 ὁ δεκτὴ, following which BICK. emends: רצן. Read מותן with HITZ., following ὁ δακτὴ and תהיהב צ'. תהיהב would then be object, not subject, of מותן; cf. GES.-KAUTZSCH § 121, a. [OORT, *Em.* suggests מותן or תהיהב. — P. H.]
- (29) מותן with ὁ and in accordance with the parallelism, לתם; S^c express the same but in the plural. Perhaps 25 we should disregard the accentuation and combine, with FRANK., following 13, 6; Job 4, 6, לתם דרך (to be pointed לתם?), so that יהוה would be the subject, not דרך יהוה.
- (31) In this transposition, which is suggested by the sense, we follow HITZIG.
- II (3) Read the Q^crê, ישדם, corresponding to the impf. תנחם; the K^ethib ישדם (is the 30 perf. meant?) is simply a transcriptional blunder.
- (6) For מותן TOY prefers תנחם, following S^c S^c S^c; this is grammatically easier, but mars the rhythm. [Perhaps we should read מותן; cf. 19, 13; Lam. 4, 20. — P. H.]
- (7) The first hemistich is evidently too long; מותן (so, too, S^c) seems added in order to prevent the offense that might be taken at a statement that this took 35 place at the death of every man [Eccl. 9, 4]. ὁ avoids the difficulty by adding צדיק, instead of רשע, and the negative: τελευτήσαντος ἀνδρὸς δικαίου οὐκ ἔλλυται ἐλπίς. מותן (so, too, S^c); ὁ τὸ δὲ καύχημα = תהיהב.
- (9) מותן is right, תנחם is subject like צדיקים; ὁ reads בפי wrongly. For מותן HITZ., BICK. read משהת; CHAJES (p. 11) and TOY, שחת, following 40 ὁ παγίς. TOY, however, gives משהת as an alternative.
- (10) מותן and so מותן rejoices; S^c מותן = תחלץ; it probably took תחלץ in the sense *to be equipped, active, strong* (PINK.), hence v. 9 מותן = תחלץ; ὁ, meaninglessly, κατώρθωσεν. LAG. suggests for this: κατωρχήσατο. ὁ jumped from קריה to קרת and dropped out, in consequence, vv. 10^b and 11^a. The addition 45 to the text of ὁ in some Greek MSS, καὶ ἐπ' ἀπωλείᾳ ἀσέβων ἀγαλλίαμα· ἔν ἐν εὐλογίαις δικαίων ὑψωθήσεται πόλις is from Θ. So LAG. who further ascribes 10^a. 11^b and 12. 13 to the same source.
- (12) [For the recurrence of the initial ב in vv. 9–12 cf. below, p. 54, l. 31. — P. H.]
- (16) The second and third hemistichs of this verse are added from S^c S^c against M^c, 50 with EW., HITZ., BICK. (BICK. however reads 16^c: — מותן תחלץ תחלץ). Instead of מותן (so, too, S^c), which does not suit the context, read ותרוצים, with ὁ ἀνδρείοι and HITZ., EW., BICKELL.

- 6 (3) **א** (so, too, **ט**) seems to be an unnecessary clause. If it be original, we must, with BICK., presuppose that a corresponding second hemistich has been lost.
- (5) Instead of the colorless **מִן** of **א** read **מָפָח**, with OORT, BICK., following **ט** (**ἐκ βρόχων**) **ט**. PERLES (*Analekten*, 1895, p. 52) and WILD. read **מַעֲדָן**, which would suit the parallelism very well.
- (7.8) [Verses 7 and 8^a must be combined so as to form one line. To improve the rhythm of the first hemistich omit **אשר** and **שָׁמַר**; the latter is a gloss on **קָצִין** (*cf.* 25, 15) which **ט** (**חֲצָרָא**) misread **קָצִיר** (**τρεῖς**). V. 8^b is a gloss on 8^a. — P. H.]
- (13) Read **בְּעֵינֵינוּ** with the K^cthib and **ט**; Q^rê and **ט** have **בְּעֵינֵינוּ**; so, too, read **בְּרִנְלוֹ** with the K^cthib and **ט**; the Q^rê and **ט** have **בְּרִנְלֵיו**.
- (14) By transposing, with DYS., the **אֲהַנָּה** from **עַתָּה** to **רַע** we get two well-balanced hemistichs. [**רַע**, however, is superfluous and mars the rhythm; it would be better to omit it (so BICK., TOY); *cf.* above, p. 35, l. 38. — P. H.]
- (16) The sense requires the Q^rê **חֲסֵדָה** (so, too, **ט**); the K^cthib arose from a mistaken combination of *seven abominations*.

- 10 (4) For **א** **רָאשׁ** we should perhaps read, with FRANK., following 6, 11; 30, 8, **רִישׁ** and then **עָשָׂה** for **א** **עָשָׂה** (*A slack hand produces poverty*).
- (6) The second hemistich is read by **ט** in general as by **א**. BICK. conjectures ingeniously **וְחָמָה** **פֶּעַם** **רְשָׁעִים** **וְנָקְרִי** **יִרְמָה**; GRÄTZ **יִרְמָה** **יִרְמָה**; **ט**, also, takes **פִּי** as 25 obj. and **חָמָה** as subj. (PINKUSS).
- (7) **זִכְרֵךְ לְבָרְכָהּ** does not mean *The memory of the righteous will be blessed* (TOY), but *The name of the just will be used as a blessing* (*cf.* Gen. 12, 2); **זִכְרֵךְ** is simply a synonym of **שֵׁם** just as Assy. *zikru* (DEL., HW 255^b); see *Hebraica* 1, 230. In the second hemistich we must read, with KROCHMAL, GRÄTZ, **יִקָּב** (FRANK. 30 **יִקָּב**), instead of **א** **יִקָּב** (contrast Job 5, 3); *cf.* also OORT, *Em.* — P. H.]
- (9) Instead of **א** **יִדְעֵךְ** TOY suggests either (with GRÄTZ) **יִדְעֵךְ**, following 11, 15; 13, 20; or **יִדְעֵךְ לֹא** (*cf.* **שׁ** 106, 32).
- (10) **א** **וְאוֹיֵל שְׂפָתַי יִלְכַּם** (so, too, **ט**) is evidently repeated by mistake from v. 8^b. **ט** (and so **ט**) **ὁ δὲ ἐλέγχων μετὰ παβήσας εἰρηνοποιοί**, which perhaps means, according to LAG., **וְאוֹיֵל שְׂפָתַי יִלְכַּם**; EW. renders it **וְאוֹיֵל שְׂפָתַי יִלְכַּם** and BICK. (*cf.* Is. 27, 5) **וְאוֹיֵל שְׂפָתַי יִלְכַּם**. EWALD's suggestion (in which GRÄTZ agrees, only changing **בְּשָׂפָתַי** to **פִּנִּים**) seems most defensible. On behalf of the text of **ט** it can be urged that the parallelism in cc. 10 to 22, 16 is almost everywhere antithetic. [Perhaps we should read: **וְאוֹיֵל בְּלֹב פִּתּוֹחַ יִשְׁלֵם**. — P. H.]
- (16) Instead of **א** **חָטָאת** TOY reads **מַחֲתָה** or **מָחַת**.
- (17) [**א** should be pointed as participle, **אֲרַח**, corresponding to **מַחֲתָה** in the second hemistich (so FRANK.). — P. H.]
- (18) For **א** **מְכַסֶּה** CHAJES (p. 32) reads **מְכַסֶּה** = *Lying lips are a cover of hatred* (LUTHER: *falsche Mäuler decken Hass*). This is undoubtedly easier than **א** so far as the syntax is concerned. **שׁ** **מְכַסֶּה** would have the same meaning; *cf.* Is. 14, 11; 23, 18. [In the same way **מְכַסֶּה** in Lev. 3, 3 &c. seems to have been a substantive and not a participle; *cf.* DILLM.-RYSSEL and BÄNTSCH *ad loc.* — P. H.]
- (20) **א** **כַּמְעַט** can hardly be original; **ט** **ἐκλείψει**, **ט** **כַּמְעַט**, **ט** **כַּמְעַט** seem to have read differently. [Following **ט** **καταρτισμένος** we might be inclined to substitute **צָרוּף** (*cf.* **שׁ** 12, 7; Prov. 30, 5; see also 25, 4; 17, 3; 27, 21) for **א** **כַּמְעַט**, but **צָרוּף** would hardly have been corrupted to **נִבְהָר**. The original text must have been **נִבְהָר** (so, too, GRÄTZ in his *Emend.*). The two verbs, **בָּחַן** and **צָרוּף**, are combined

- (2) Instead of בית of \mathfrak{MS} read בְּתוֹךְ, with \mathfrak{G} and GRÄTZ, DYS., as in v. 20; \mathfrak{C} בינת.
- (4) [For the plur. אישים cf. ψ 141,4; Is. 53,3; see, however, CHEYNE and MARTI *ad loc.* — P. H.]
- (5) \mathfrak{MS} הִבִּינוּ in both hemistichs is strange; GRÄTZ and BICK. read in the second hemistich, הִכִּינוּ; so, perhaps, also \mathfrak{G} ἐνθεσθε; [cf. Crit. Notes on Ezra, p. 60, l. 47]. 5
- (6) For \mathfrak{MS} גְּנִידִים, which is doubtful, GRÄTZ, TOY read נִכְתִּים *verity*, as in v. 9.
- (7) TOY conjectures, following 12,22, תוֹעֵבָה לִי שִׁפְתֵי רָשָׁע (or תוֹעֵבִי לִי).
- (10) Instead of \mathfrak{MS} מוֹקְרִי *my instruction* read, with \mathfrak{GSC} , OORT, and TOY, מוֹקֵר.
[The second hemistich, וְדַעַת מִחְרוֹן נִבְחָר, does not mean *And knowledge rather than choice gold* (so AV, DEL. *et scientiam prae auro lectissimo*); מִחְרוֹן נִבְחָר is 10 an attributive relative clause (= *אשר נבחר מחרון*; cf. 16,16; 22,1; נבחר in 8,19 must be explained in the same way) in which מִחְרוֹן is placed before נִבְחָר for the sake of emphasis. The following כִּי, at the beginning of v. 11, is confirmative (not = *for*, but = *indeed*). וְדַעַת is accusative dependent on קָחוּ. Cf. p. 44, l. 16.]
- (12) \mathfrak{MS} הִכְמָה, which makes the first hemistich too long, may be scribal expansion. — P. H.] 15
Instead of \mathfrak{MS} שִׁכְנִיתִי FRANK. reads שִׁכְנִיתִי or rather הִקְפַּנְתִּי, following ψ 139,3 (= *ich verstehe mich auf Klugheit, I am acquainted with prudence, I am an expert in prudence*); TOY קָנִיתִי *I possess*. [\mathfrak{MS} שִׁכְנִיתִי, however, may be correct; it is a denominative verb, derived from שָׁכַן *neighbor* (27,10; Ex. 12,4; 3,22; Ruth 4,17; Jer. 6,21; ψ 31,12); שִׁכְנִיתִי עִרְמָה means *I live close by, am well acquainted with*, 20 עִרְמָה, *I am sapientia incolo sollertiam*, DEL.). The phrase שִׁכְנִיתִי עִרְמָה is practically equivalent to מָדַע לְבִינָה אֶקְרָא 7,4^p. Cf. also חִלִּי וִירוֹעַ Is. 53,3. — P. H.]
For \mathfrak{MS} וְדַעַת מוֹמֹת *thoughtful knowledge* read וְדַעַת וּמוֹמֹת, with \mathfrak{GSC} .
- (13) \mathfrak{MS} יִרְאֵת יִהְיֶה שְׁנֵאת רַע (also in \mathfrak{GSC}) is a hemistich too many and breaks the 25 context; BICK., who also puts v. 13 after v. 17, strikes it out as a gloss.
- (14) Instead of \mathfrak{MS} אֲנִי בִינָה לִי גְבוּרָה *I am understanding; I have might*, we have probably, with \mathfrak{G} ἐγὼ εἰς δύναμιν καὶ ἐγὼ εἰς δύναμιν and \mathfrak{S} أنا , to read أنا بينة ونا ; or, at any rate, with OORT, TOY, \mathfrak{MS} أنا بينة . \mathfrak{MS} would be on the analogy of numerous genuine Semitic nominal clauses expressing the identity or absolute 30 congruity of subject and predicate (cf. GES.-KAUTZSCH § 141, c.d.), but here contrary to the context. \mathfrak{C} has simply וְנִבְוִיָּה וְנִבְוִיָּה.
- (16) Instead of \mathfrak{MS} כָּל שִׁפְתֵי TOY reads, following \mathfrak{G} , יִשְׁפְּטוּ.
- (17) \mathfrak{MS} קִיִּיב, not אֶהָב as BICK. wishes to pronounce it. Read Q^rê אֶהָבִי, with \mathfrak{GSC} . EW. points to v. 11 where also Wisdom speaks of itself in the 3^d 35 pers. According to HEID. the K^rthib is a dogmatic correction intended to prevent the use of the verse in defense of the Christian λόγος doctrine; the Torah enters in the place of Wisdom. [Cf. below, p. 45, l. 24; p. 66, l. 14.
For אֶהָב = אֶהָב cf. above, p. 33, l. 25; p. 34, l. 44.]
- (19) For נִבְחָר see above, l. 11. — P. H.] 40
- (24) \mathfrak{MS} נִבְכְּרֵי מִים in apposition to מַעֲיִנוֹת is strange grammatically and in sense; strictly speaking, it can mean nothing but *the most honored among the waters* (cf. Is. 23,8f. and GES.-KAUTZSCH § 133, h). \mathfrak{G} πρὸ τοῦ προελεθεῖν τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων passes over נִבְכְּרֵי, as also does \mathfrak{S} (cf. PINK.); \mathfrak{C} מַעֲיִנֵי עֲמוּנֵי דִמְיָא. [OORT suggests נִבְכְּרֵי; TOY, מַלְאִי or גְּמֻלָּי מִים; but perhaps we should substitute 45 מַלְאִי מִים (Lev. 11,36, Syr. مَلأى , Assy. *qābu*) or מַלְאִי מִים (cf. note on Is. 58,11). — P. H.]
- (26) \mathfrak{MS} וְרֹאשׁ (so, too, \mathfrak{SC} and also \mathfrak{G} , if it did not read ראשי) does not give a satisfactory sense.
- (27) [For \mathfrak{MS} בְּחָקוֹ (= בְּחָקוֹ) it would be better to read בְּחוּנוֹ; cf. Crit. Notes on Isaiah, p. 137, l. 13. The η may be due to the influence of v. 29^b where בְּחוּקוֹ was cor- 50 rupted to בְּחוּקוֹ; see below, p. 42, l. 2. — P. H.]
- (28) Instead of \mathfrak{MS} בְּעֻזּוֹ read, with \mathfrak{GSC} and OORT, TOY, בְּעֻזּוֹ, according to the usage of infinitives with suffixes in vv. 27-29.

- 7 (6) In place of **מחלון ביתי** **מחלון ביתה** (FRANK., therefore, substitutes throughout in vv. 6.7 the 3 fem. for the 1 pers.), and **עזרתה** OORT reads **מחלון ביתי הבטתי**; the rhythm suggests rather **מחלון הבטתי**.
- (8) **פנה** (instead of **פנתה**; GES.-KAUTZSCH § 91, e; cf. notes on Gen. 40, 10; Is. 28, 4) is doubtful; perhaps we should read **פנה** following **מחלון**, KAMPH., WILD., STRACK; cf. v. 12. 5
- (9) For **אישון** FRANK. reads **אשון**, following 20, 20 Q^rê. He adds that **אשון** is frequently used in the Evangel. Hierosol. with the meaning *time*; but this usage may be derived from the passages in Proverbs.
- (10) **נצרת לב** could only mean *like one guarded of heart* (cf. 14, 2 and GES.-KAUTZSCH § 116, k); **ט** (so, too, **ט**) **הן** ποιεῖ νέων ἐξίπτασθαι καρδίας (= **ומעירתה**, 10 PINKUSS). [OORT, *Em.* suggests **פורת**. — P. H.]
- (11) Instead of **סררת** TOY reads **סובבה** (cf. Cant. 3, 2.3) *gadding about*.
- (16) Instead of **מטבות** with striped (carpets) GRÄTZ conjectured **הטבתי** *I have made beautiful*. Read, with OORT, **הטבתי**, following **ט** ἔστρωκα, **ט** **מטבתי** and **ט** **מית**.
- (18) **נתעלסה**, usually explained as a by-form to **עלץ** (עלץ), is probably only a substitute for a coarser word; **ט** ἐγκυλισθῶμεν; **ט** (for **ט**'s **ונעסיק** read, with PINK., **ונעפיק**) *we will embrace*.
- (22) For **מחלון**, which is doubtful, DYS., WILD. prefer to read **הפתה**, following **ט** κερπῶθεῖς; the article, however, would be peculiar, and the part. **פתה** is found only in Job 5, 2. TOY suggests a part. Nif. **נפתה**, FRANK. **מפתה**; OORT considers **פתה** to be an adverb from the same stem (= *like a simpleton*); cf. below, l. 50. For **מחלון** (so, too, **ט**) read with OORT **מחלון**, following **ט** ἄγεται.
- (22.23) After **מחלון**, at the end of the first hemistich, the second hemistich has fallen out, as the parallelism shows; 22^b (**כשור אל טבח יבא**) goes with **מחלון** in v. 23. V. 23^c (**ולא ידע כי בנפשו הוא**) coming after a hemistich that has now 25 dropped out, formed the close of the period, as 9, 18 shows. 22^c (**ונעכם אל מוסר**) and 23^a (**עד יפלה חץ כברו**) until the arrow cleaves his liver) in **מחלון** are hopelessly corrupt. Nor does **ט** καὶ ὥσπερ κύων ἐπὶ δεσμούς, ἢ ὡς ἔλαφος τοξεύματι πεπληγῶς εἰς τὸ ἦπαρ (so, too, **ט**) help us out. Perhaps **מחלון** has come from a **יובל** parallel to **יבא**, so 30 GRÄTZ; cf. Is. 53, 7. [RUBEN, *Crit. Remarks on some Passages of OT* (London, 1896) p. 11, n. * considers a by-form **מוסר** (cf. **מוסר** = **מוסר**) and proposes to read **מוסר** and **ונעכם** *and as a hart that is caught in the fetter*. He takes **מחלון**, at the end of v. 22, to be a corrupt repetition of **מחלון** and, following LAG., he supposes that **ט** ὥσπερ κύων = **ככלב** is a transposition of **ככלב** (ψψ 105, 18; 35 149, 8) which is a gloss on **מחלון**. **מחלון** **אל** may be a contraction of **מחלון**, cf. Syr. **ܡܚܠܢ**, fem. **ܡܚܠܢܐ**. In Assy. the words for *ram* (**ܡܚܠܢ**) and *hart* (**ܡܚܠܢܐ**) are both written alike (see DEL., HW 32^b. 48^b) *a-a-lu*. It is possible, however, that one of these words does not represent **מחלון** *hart* but **ܡܚܠܢܐ** *ibex*; see my remarks in *Beitr. z. Assy.* 1, 170. TOY reads **כעגל יובל למרבק** *like a calf that is led to the stall*, which is very improbable. Perhaps we should arrange the hemistichs in the following order: —

ולא ידע כי בנפשו הוא

הולך אחריה פיתאם 23^a. 22^a

כמהר צפור אל פח

כשור אל טבח יבא 23^b. 22^b

עד יפלה חץ כברו

ונעכם אל מוסר 23^c. 22^c

45

After her the simpleton follows, not knowing his life is at stake,

Like an ox that goes to the slaughter, like a bird rushing into a snare,

Like a hart to the grip of the trap, till its liver is cleaved by the arrow.

Transposition of **עכם** and **מחלון** was suggested long ago by DELITZSCH. For **מחלון** cf. 6, 5. **מחלון** (**מחלון**; cf. 3, 25) is amplificative plural (= *this colossal simpleton, this arrant fool*); cf. above, p. 34, l. 31. — P. H.]

- (27) Meaning and rhythm demand a repetition of **מחלון** before **מחלון**; so **ט**, but opposed is **מחלון** with **ט**; BICK. **מחלון**.

- 5 ἄρ' ὡς ὧς οὐκ ἐπέρχεται, א, בארחה דחיי לא דרכא, S, *per semitam vitae non ambulat*. It is impossible to take, with GES.-BUHL¹³ s. v. ארחה, ארחה as a prefixed final clause subordinated to ^b. The appeal to Amharic syntax (KÖNIG, *Syntax*, § 414, t) does not help matters.

In ψ 58, 3; 78, 50 פלם seems to stand for פלש (see above, p. 38, l. 41): in ψ 78, 50 we must probably point פלם = Assy. *iplus* (impf. Qal), ὁ δὲ ποιεῖν, S *viam fecit*, S א, while in ψ 58, 3 the Piel may be causative = *cause to make way*, or *clear the way for*, so that ידכס תפלס-ך = *your hands make way for in-justice*, or in idiomatic German: *öffnen der Ungerechtigkeit Thür und Thor* (א, l.).^β This פלם = פלש *to make way* is identical with Eth. ሰለሰ: *iter fecit*, *migravit*. (P. S. — Cf. PEISER in his OLZ 3,451, n. 6.)

In the three passages in Prov., however, פלם undoubtedly corresponds to Assy. פלם *to regard, consider*, and nowhere in OT does פלם mean *to weigh*. The original meaning of פלם *steelyard* may be *indicator*. — P. H.]

- (22) א, את הרשע א, (so, too, S), evidently an explanatory gloss to the preceding suffix; it appeared necessary because v. 21 did not speak of the godless exclusively. ὁ ἄθεος; hence BICK. ילכו את האיש. TOY suggests הרשע. ילכו הרשע.
(23) א, ישנה א, (S, נשני, א, נשני) is evidently corrupt. ὁ ἀπώλετο presupposes יאבד or some similar verb, [probably יספה, cf. 13, 23; Gen. 19, 15; Num. 16, 26; in all these passages א uses the same verb for א, נספה. — P. H.] DYS. ישתח. TOY יגוע 20

- 6 (1-19) For the notes on vv. 1-19 see below, p. 42, ll. 51 ff.

- (22) V. 22 is, with BICK. and others, to be inserted after v. 23 (cf. on the transposition 7, 3.4); תנחה &c. are evidently predicates of מצוה and תורה. In the transposition of the verses the first hemistich has fallen out.

- (23) Instead of א, חוכחות מוסר (reproofs of instruction) read, with S, OORT, תוכחת, and ח have changed places.

- (24) For א, רע read, with GRÄTZ, BICK., רע, following ὁ ὑπὸνδρου and v. 29; TOY ורה. For א, לשון WILD., following ΣΘ, reads לשון from the smoothness of the tongue of the strange woman (cf. AV).

- (26) For the first hemistich א, כי (also S and, essentially, א) offers ἡμῶν ἄρ' πόρνης ὅση καὶ ἐνὸς ἄρτου (= כי בער נה כבר לחם, BICK.) FRANK. conjectures ἄρ' ערך אשה ו' ערך כבר לחם for the price of a harlot is the price of a loaf of bread.

- (27) [For א, see below, p. 61, l. 38. — P. H.]

- (29) א, כן הבא וגו' (so, too, א and, essentially, S) is an explanatory gloss to vv. 27, 28, and, as such, is struck out by BICKELL.

- (30) For א, לא WILD., FRANK. read הלא; ה dropped out owing to the preceding ה at the end of v. 29 (*haplography*); the traditional rendering *Men do not despise a thief* is certainly very strange.

א, כי ירעב א, (so, too, S) is an element too many and an evident gloss interpreting נפשו on the basis of passages like Is. 58, 10. It disagrees with v. 31 and is struck out by BICKELL.

- (35) כי is here concessive, as in Eccl. 4, 14^a = כי Is. 1, 15 or כי Eccl. 4, 14^b; cf. the translation of Eccl. 4, 13-16 in note 23 of my lecture on Ecclesiastes, *Oriental Studies*, Boston, 1894, p. 272; see also GES.-KAUTZSCH § 160, b. — P. H.] 45

^a [PINKUSS remarks: Mit dem Verbum פלם weiss S, so oft es vorkommt, nichts Rechtes anzufangen.]

^β The Received Text עולת תפעלון in the preceding line (cf. Job 36, 23) seems to be correct; the conjecture בלבל is very improbable; contrast WELLHAUSEN, *Skizzen und Vorarbeiten*, part 6, p. 176. א, בלב is, of course, impossible; but BÄTHGEN's emendation כלכם ye all does not commend itself. Perhaps we should read: חכם ידכם תפלסון. אף עולת תפעלו בארץ. For ידכם תפלסון cf. GES.-KAUTZSCH § 144, m. — P. H.]

- 3 (26) For \mathfrak{M} בְּכֶלֶךְ LAG., DYS. read בְּכֶלֶךְ־לָאֵלֶּיךָ following \mathfrak{S} ἐν τῷ πασι δὲ νόθῳ. This would make the first hemistich too long unless we omit יהיה as dittogram of יהוה (cf. Crit. Notes on Ezekiel, p. 52, l. 52).
- (27) For \mathfrak{M} מִכְּעֵלֶיךָ, which is somewhat peculiar, TOY reads מִמֶּרְעֶךָ from thy neighbor; [OORT, *Em.*, מִמֶּרְעֶיךָ, and לעוֹרֶךָ for \mathfrak{M} לַעֲשׂוֹת. — P. H.] 5
- \mathfrak{M} K^{thib} מִמֶּרְעֶיךָ, but Gen. 31, 29; Deut. 28, 32; Mic. 2, 1 support the Q^{rê} מִמֶּרְעֶיךָ.
- (28) \mathfrak{M} K^{thib} לְרַעֲיָה, plur. to thy neighbors; read, with the Q^{rê}, the sing. לְרַעֲיָה in agreement with the imp. sing. which follows.
- (30) Instead of \mathfrak{M} K^{thib} תִּרְוּ read, with the Q^{rê}, תִּרְוּ; a root רִוּב (mediae וי) quarrel does not occur. 10
- (31) Instead of the flat \mathfrak{M} אֵל תִּבְחָר choose not read, with HITZ. and GRÄTZ, against DEL. and NOW. but following 24, 19 and ψ 37, 1 (7), אֵל־תִּתְחַר; ἡ ἀνὰ τὴν ἐκκλησίαν.
- (34) Instead of \mathfrak{M} אֵם לִצִּים DYS. reads עֲסִלִּים, following ψ 18, 27; the dittography of the ל led to the change of עֵם to אֵם.
- Read, with the Q^{rê}, לְעֲנִיִּים, for miserable or wretched ones (so \mathfrak{M} K^{thib} עֲנִיִּים) 15 cannot be opposed to the לִצִּים in the first hemistich of the verse; it should be those bending humbly before God. Cf. below, p. 49, l. 8 and RAHLFS, עני und עני in den Psalmen, Göttingen, 1892.
- (35) WILD. conjectures, following Hos. 4, 7, וְכִבוֹד כְּסִילִים מוֹרָר בְּקִלּוֹן but the glory of the fools shall be changed into shame; TOY suggests הָרִישׁ or רִישׁ. 20
- 4 (3) TOY reads וִידִיר לִפְנֵי אֲבִי רַךְ — כִּי בֶן הָיִיתִי יִדִיר following \mathfrak{S} ἀγαπῶμενος.
- (4.5) \mathfrak{M} וְחִיָּה: קָנָה חֲכָמָה קָנָה בִּינָה; so, too, \mathfrak{S} but not \mathfrak{G} . In the first hemistich of v. 5 of \mathfrak{M} , as it now exists, are fragments of v. 7 which originally (see next note) followed v. 5. וְחִיָּה was added at the end of v. 4 to complete the line after the 25 connection with אֵל תִּשְׁכַּח had been broken.
- (6.7) \mathfrak{M} (and so, too, \mathfrak{S}) reads v. 6 before v. 7 although the suffixes in v. 6 can only refer to חֲכָמָה and בִּינָה. V. 7 is lacking in \mathfrak{G} , yet is not a gloss, as OORT thinks; it had dropped out of the archetype of \mathfrak{M} , was entered later on the margin, and came in \mathfrak{M} to stand in the wrong place. 30
- (13) For \mathfrak{M} בְּמוֹסֵרִי \mathfrak{S} have בְּמוֹסֵרִי (so TOY); either can be right.
- (15) For \mathfrak{M} מִרְעָהוּ (so perhaps also \mathfrak{C}) \mathfrak{G} , followed by \mathfrak{S} , has ἐν ψ ἂν τόπῳ στρατοπεδεύουσιν, i. e. according to JÄG., מִרְעָהוּ; according to LAG., מִרְעָהוּ; according to OORT, מִרְעָהוּ; the last is perhaps right. [OORT, *Em.*, מִרְעָהוּ. — P. H.]
- (16) \mathfrak{M} K^{thib} יִכְשׁוּלוּ, Q^{rê} יִכְשׁוּלוּ; \mathfrak{G} (καὶ οὐ) κοιμῶνται = יִשְׁכְּבוּ (LAGARDE), (BICK.), \mathfrak{C} וְחִיָּהוּ תִּקְלָא Q^{rê}; \mathfrak{S} وَحَبَّسَ يَحْبَسُ read probably יִמְשׁוּלוּ (so rightly PINK.; HEID. re-translates: יִמְשׁוּלוּ; but the Hif. can hardly be supported with Job 25, 2). The true reading is obscure; OORT guesses יִשְׁחִיתוּ.
- (18.19) V. 19 must be inserted before v. 18, following HITZ. and DEL. and against \mathfrak{M} \mathfrak{G} \mathfrak{S} \mathfrak{C} . Otherwise we should have, at least, to strike out the ו before אֵרָא as a 40 dittogram of the preceding ו.
- (21) Read אֵל יִיָּלּוּ, or יָלּוּ, with \mathfrak{S} تَلَّح and \mathfrak{C} גִּיּוּלִן, and comparing יָלּוּ in Jer. 2, 36. יָלּוּ (in 3, 21 יָלּוּ) means, according to the usual view, let them not depart! but the usage of the language recognizes only the Nif'al. \mathfrak{G} (ὁπῶς μὴ ἐκλίπωσιν σε αἱ ἡγεταὶ σου = מִיָּלּוּ מִפְּנֵיךָ), in spite of its erroneous view of the mean- 45 ing of the verse, is a witness for the conjecture יָלּוּ.
- (23) For \mathfrak{M} מִכְּלִי (so, too, \mathfrak{C}) read, with \mathfrak{S} , מִכְּלִי and cf. Deut. 12, 21.
- (26) For פֶּלֶם see below, p. 38, l. 50.
- 5 (2) The first hemistich has probably been read incomplete; to read, with BICK., יִשְׁמַרְךָ for \mathfrak{M} לִשְׁמֹר does not help. \mathfrak{G} ἐννοίαν ἀγαθήν, but the adjective seems to be an arbitrary addition. DYS. joins in מוֹמוֹת, at the end of the first hemistich, וְדַעַת at the beginning of the second; he then further arbitrarily supplements the

- 2 (22) יִסְחוּ, so HITZ., OORT, BICK., following $\mathfrak{S}\mathfrak{S}\mathfrak{C}$ (FRANK., Nif'al יִסְחֹוּ); \mathfrak{M} יִסְחוּ will tear them out. SIEGFRIED (TLZ '99, col. 329) suggests יִסְחוּ will be wiped away (cf. 6,33). Or should we read יִכְרֹוּ in the first hemistich, so that the 3 plur. impf. would be used in both hemistichs for the passive as in Aramaic (GES.-KAUTZSCH § 144, g)?
- 3 (1) For the sing. תּוֹרָתִי \mathfrak{C} reads here and often elsewhere the plur. תּוֹרָתִי; attention will not be drawn to further occurrences of this.
- (3) The third hemistich of the verse, \mathfrak{M} בְּתִבְּכֶם עַל לֹחַ לִבְךָ, although found also in $\mathfrak{S}\mathfrak{C}$, is to be struck out, with \mathfrak{C} , OORT, BICK.; it is a gloss from 7,3. 10
- (4) For \mathfrak{M} שָׂכַל, which was probably influenced by 13,15; Ψ 111,10, TOY suggests שָׂם good repute.
- (8) \mathfrak{M} לְשִׁבְּךָ to thy navel (so, too, \mathfrak{C}) is rather strange in spite of DEL. and BAUMG. \mathfrak{C} τῷ σπλάγνι σου and \mathfrak{S} لَبْمِصْرِي presuppose either לְשִׁבְּךָ (= לְשִׁבְּךָ; cf. above, p. 34, l. 44 and below, l. 42) or לְבִשְׁרֶךָ. Agreement with \mathfrak{M} K^{thib} speaks for 15 the first (HITZ., OORT); 4,22, for the second (CLERICUS, GRÄTZ, BICK., FRANK., STRACK, TOY).
- (10) \mathfrak{M} שָׂבַע with OORT, FRANK., following \mathfrak{C} שָׂבַע; \mathfrak{M} שָׂבַע, (so, too, $\mathfrak{S}\mathfrak{C}$), satiety (abundance).
- (11) \mathfrak{M} בְּנֵי should probably be omitted, with TOY, as (early) scribal insertion; cf. 1,15.
- (12) \mathfrak{M} כָּאֵב with OORT, following the context; \mathfrak{M} וְכָאֵב which can only mean and even 20 as a father. DYS., following \mathfrak{C} καὶ ὡς πατήρ, conjectures וְכָאֵב, in parallelism with יוֹכִיחַ. But as only the Qal and Hif'il occur of the stem כָּאֵב, we should have at least to read, with BICK., FRANK., STRACK, TOY, וְכָאֵב. For \mathfrak{M} בֶּן TOY prefers to read אֲשֶׁר or כֹּל־אֲשֶׁר.
- (13) For \mathfrak{M} וְאֵרֶם at the beginning of the second hemistich we should probably read, 25 with KAMPH., WILD., OORT, Em., אֵישׁ (cf. 6,12; Is. 2,9, &c.) or, with TOY, אָנוּשׁ.
- (15) \mathfrak{M} K^{thib} מִפְּנֵי is a transcriptional error; read, with the Q^{re}, מִפְּנֵי. \mathfrak{M} הִקְצִיָּה; read, with OORT, BICK., PINK., TOY, following \mathfrak{C} and 8,11, הִקְצִיָּים.
- (18) [עַץ חַיִּים is by no means ein ganz farbloses Bild (FRANKENBERG); we may safely assume that the מְשֻׁלִּים were conscious of the original meaning of עַץ חַיִּים (11,30; 30 13,12; 15,4) as well as of מְקוֹר חַיִּים (10,11; 13,14; 14,27; 16,22) just as modern German poets have not entirely forgotten the import of the term Jungbrunnen, although TOY, Comm., p. 206 remarks, "there seems to be no reason to suppose a reference to a primitive spring of life corresponding to the tree of life of Gen. 2." For the tree of life and the spring of life (Assyr. namsû; cf. Crit. Notes 35 on Ezekiel, p. 64, l. 27) in Oriental folklore see MEISSNER, Alexander und Gilgames (Leipzig, 1894), p. 16; cf. JASTROW, Rel. of Bab. and Assyr., pp. 510, 516. See also SCHRADER's KB 6,1, p. 248, l. 254; p. 252, l. 298. The plant of life is mentioned, apart from the Nimrod Epic, in the cuneiform historical texts, e. g. in an inscription of Esarhaddon (Beitr. z. Assyr. 3,254,11; cf. ibid. p. 360): 40 šarrātu kima šammi balāti eli šir niše liṭib 'may the kingdom be beneficial to the welfare (שָׂאֵר) of mankind like the plant of life.' Cf. below, p. 60, l. 27. — P. H.] \mathfrak{M} מְאֲשֵׁר; read, with LAG., OORT, following the parallelism, מְאֲשֵׁרִים. The singular might be explained as distributive: every one of them will be made happy (cf. GES.-KAUTZSCH § 145,1) but in almost all analogous instances the text is doubt- 45 ful. BICK. emends \mathfrak{M} וְתִמְכָּה מְאֲשֵׁר to וְתִמְכָּה מְאֲשֵׁרִים.
- (21) \mathfrak{M} אֶל־יָלֹוּ מְעִינִיָּה is unintelligible; it is impossible to get from v. 20 a subject for יָלֹוּ. Probably the words were taken from 4,21 to fill out a text which had become illegible (cf. English translation of Isaiah, p. 209, l. 35). \mathfrak{C} ὁ μὲν παρα- 50 ποῦσ; OORT אֶל־יָלֹוּ מְעִינִיָּה. [TOY inserts \mathfrak{M} בְּנֵי נָצַר ת' וּמ' after בְּנֵי. — P. H.] $\mathfrak{S}\mathfrak{C}$ read בְּעִינִיָּךְ; but compare, on \mathfrak{C} , PINKUSS.
- (25) פְּתָאִים (cf. note on 1,4) with OORT, TOY, in accordance with the parallelism; \mathfrak{M} פְּתָאִים; cf. below, p. 40, l. 50.

- I of the third line consists merely of הרימי (practically equivalent to *Lift up! I say*) while אל תרֹא represents the second hemistich. It is by no means necessary to suppose that a second hemistich (DUHM: *השמיעי שלום*) has dropped out, or that הנה ארני should be transposed from the beginning of v. 10 (MARTI). See the translation of the opening chapter of Deutero-Isaiah in No. 145 of the *Johns Hopkins University Circulars*, p. 39^b. In the same way הָן תִּי and שְׂרֵי יַעֲבִי in Job 31, 35 constitute two separate clauses (or lines), and we need not insert, with DUHM, מִי־יָמֵן לִי מַנְלָה; but כתב in the last clause of the verse should be corrected to יִכְתֹּב, following § 3, *et librum scribat* (cf. BUDDÉ's *Comm.*, p. 184, below). The words on the Luther Monument in Worms, with which the Reformer is said to have concluded his answer at the Diet on April 18th 1521, *Hier stehe ich! Ich kann nicht anders!*^a *Gott helfe mir! Amen*, might form a tetrastich in Hebrew. Cf. also the last line of Prov. 30, 4: וְיָמָה שְׁמִירָבָנוּ and מִה־שְׁמוֹ. — P. H.]
- (11) לָרֹם. GRÄTZ, DYS., KAMPH., WILD., TOY, read לָתֵם for the sake of the parallelism with לִנְקִי. But v. 18^a supports לָרֹם (so OORT). לָתֵם instead of לָרֹם seems to be preferable. The error may be due to the influence of v. 18^a (cf. 12, 6). נִצְפָנָה appears to be an explanatory gloss (TOY). — P. H.]
- (15) בְּנֵי לָרֹם (so, too, § 3, a, c, d, e); BICK., with § 3, a, c, d, e. Instead of לָרֹם מִנְתִּיבָתֵם read, probably more correctly, מִנְתִּיבָתֵם; the only certain occurrence of the fem. sing. נְתִיבָה is Is. 43, 16.
- (16) V. 16 is omitted by § 3, a, c, d, e, HITZ., NOW., DYS., OORT, BICK., WILD.; it is an evident gloss from Is. 59, 7. § 3, a, c, d, e, BAUMG. support לָרֹם.
- (17) TOY thinks that we should perhaps read מִפְרֶשֶׁה רֶשֶׁת (which would require the emendation הָיָה instead of the preceding הָיָה of לָרֹם) or פֶּרֶשׁ ר' instead of מִזֶּרֶחַ מִזֶּרֶחַ. הרשת is certainly wrong; v. 17 is a proverbial quotation. — P. H.]
- (18) WILD. prefers to read לָרֹם, following § 3, a, c, d, e, μετέχοντες, instead of לָרֹם.
- (19) TOY is inclined to read אַחֲרֵיתֵם such is the fate &c. instead of אַחֲרֵיתֵם, but § 3, a, c, d, e has αἱ ὁδοί (cf. § 3, a, c, d, e).
- Instead of לָרֹם בְּעִלּוֹי JÄG., HEID., OORT (following § 3, a, c, d, e, ἀσβεταί) prefer to read בְּעִלּוֹה; yet in that case we would expect נִפְשׁוֹ, § 3, a, c, d, e, εὐαὐτῶν ψυχῆν.
- (20) לָרֹם חֲקָמוֹת for חֲקָמוֹת is amplificative plural; cf. p. 40, l. 50; p. 49, l. 3; p. 59, l. 45, and Crit. Notes on Ezekiel, p. 70, l. 50; contrast GES.-KAUTZSCH²⁶ § 124, e. לָרֹם חֲקָמוֹת in this connection (cf. 8, 3) cannot be 3 f plur. (= *tarun-na*; cf. Arab. *jaqrina* for *jaqrina*, &c.); nor can it be an emphatic form of the 3 f sing. (= Arab. *tarunnān*); it might be explained as a form like Arab. *tamudda* for *tamudud* (WRIGHT-DE GOEJE³ I, § 121), but, unless we read, with HEID. and OORT, בחוצות רנה, it is better to point חֲקָמוֹת as in Job 39, 23 (KÖNIG, *Synt.* § 348, c). — P. H.]
- (21) For לָרֹם חֲקָמוֹת (ταχέων) seems to have read חֲקָמוֹת. TOY is inclined to adopt this reading [so, too, OORT, *Em.* — P. H.] or to substitute מַרְמִים, as in 8, 2. לָרֹם חֲקָמוֹת overcrowds and disturbs the hemistich; it is evidently an explanatory gloss to בְּמַתְחֵי שְׁעָרִים. [Cf. OORT, *Em.* (see below, p. 69, l. 1). In the same way the following אַחֲרֵיתֵם must be omitted as superfluous scribal expansion (so TOY); cf. below, p. 55, l. 23.]
- (22) For לָרֹם חֲקָמוֹת we must read חֲקָמוֹת (*tēhabû = tāhabû, ta'habû*), so, too, שָׂאת, בָּאָר, &c. for שָׂאת, בָּאָר, &c.; see Crit. Notes on Isaiah, p. 88, l. 40. Cf. שָׂאת I S I, 17 = שָׂאת &c. The name בית שאן was pronounced בֵּית שָׁן, in the Amarna tablets it appears as *Bit-sāni* (Assyr. *s* = ש, cf. Crit. Notes on Ezekiel, p. 64, l. 31); see English translation of Joshua, p. 84, l. 22. Cf. also below, p. 36, l. 14. לָרֹם חֲקָמוֹת must be omitted, with TOY, as scribal expansion. — P. H.]
- (23) DYS., TOY prefer חֲקָמוֹת to חֲקָמוֹת; the ח is perhaps dittogram of preceding ח. 50

^a [It is hardly necessary to state that these first two clauses are not authentic; cf. RANKE, *Deutsche Gesch. im Zeitalter der Reform.*, 6th ed., vol. I, p. 336. — P. H.]

Assyr. *mišlāni*, Arabic *شُطُور*, and that the term refers to the form (contrast above, p. 32, l. 49); it means originally neither *parable* nor *proverb* &c. but simply *a line of poetry* or *verse*, each stich consisting of two hemistichs. — (According to KÖNIG, *Stilistik* (Bonn, 1900) p. 81, l. 19 *משל* means *γνῶμη*, *sententia*.)

For cuneiform proverbs see HALÉVY, *Mélanges de critique et d'histoire relatifs aux peuples sémitiques* (Paris, 1883) pp. 326 ff. and JÄGER's paper in *Beitr. z. Assy.* 2, 274 ff., esp. p. 281; cf. note 20 to my lecture on *The Book of Ecclesiastes* (Boston, 1894). *Ibid.* n. 23 I have quoted a specimen of an Assyrian proverb: —

ܡܠܬܐ: —	<i>dlu ša kakkašū dannu</i>	<i>nakru ina pān abullišu ul ippatar</i>
---------	-----------------------------	--

"A city whose weapon is not strong —

The enemy will not be scattered in front of her gate."

The introductory verses at the beginning of the Book of Proverbs bear a certain resemblance to the opening lines of the Babylonian Nimrod Epic; see *Beitr. z. Assyriol.* 1, 102; MÜRDTER-DELITZSCH, *Geschichte Babyloniens und Assyriens* (Calw, 1891), p. 47; A. JEREMIAS, *Isdubar-Nimrod* (Leipzig, 1891), p. 14. It might be well to state in this connection that it is by no means certain that the ideographic name of the hero of the Babylonian epic is to be read *Gilgamesh* (see *Journal of the Amer. Orient. Soc.*, vol. 16, p. ix). *Gilgamesh* may have been a surname like the appellation of the Babylonian Noah, *Atra-xasis* or *Xasis-atra* (see *l. c.*, p. cxi). To read the ideographic name of the hero of the Babylonian epic *Gilgamesh* is about as reasonable as the idea that the name *Richard I.* should be pronounced *Cœur de Lion*. Contrast KB 6, 1, p. 116.

- (8) I have pointed out in the Critical Notes on Chronicles, p. 80, l. 48 that תורה is a Babylonian loanword = *tertu*,^a the indication of the divine will from which the sacred oracle is derived, while Aram. אָרְתָא and Ethiopic *ôrit* correspond to the byform of *tertu*: *ärtu*. This *ärtu* has no connection with Heb. אָרוּרִים, as ZIMMERN suggests in his *Beitr. zur babyl. Religion*, part 2 (Leipzig, 1899) p. 91, n. 2; אָרוּרִים, the unfavorable, condemnatory answer of the oracle, is connected with אָרַר to curse just as *ullu*, the cuneiform technical term for the unfavorable answer is akin to אָלָה *curse*; *ullulu* means in Assyrian *spell-bound* from אָלַל to bind, just as *arâru* means not only to curse but also to bind (DEL., *Heb. Lang.*, p. 53; HW 70^b.138^a), or as חָבַר denotes both *association* (see below, note on 21,9) and *enchantment*. The technical name for the favorable answer, Heb. תָּפִילִים *blamelessness, acquittal* is, in the cuneiform texts, *annu*, lit. *response*, cf. Heb. עֲנָה (see below, note on 15,28); a connection with *annû* 'this' and Heb. הֵנָּה (ZIMMERN, *l. c.*, p. 88, n. 4) is not probable. The name of the Babylonian diviners, *barû* (cf. בָּרִית, ZIMMERN, *l. c.* p. 90) is not concealed in הַבְּרִי שְׁמִים Is. 47,13, as ZIMMERN suggests (*l. c.* p. 85, n. 8) but we find it in Is. 44,25; Jer. 50,36, where we must read בָּרִים instead of אֱלִים (3 *divini*). See the abstract of my paper on *The Origin of the Mosaic Ceremonial* in No. 145 of the *Johns Hopkins University Circulars* (May, 1900) p. 37^a and my paper on *Babylonian Elements in the Levitic Ritual* in vol. 19 of the *Journal of Biblical Literature* (Boston, 1900) p. 58; cf. Crit. Notes on Ezra-Nehemiah, p. 60, l. 15.
- (10) אֶל־תִּבָּא, solemnly pronounced, is a full hemistich. TOY, *Comm.*, p. 19, remarks that this clause may be purposely short. Similarly the brevity of the first hemistich in 23,35^c, מִתִּי אֶקִּץ, is intentional: after מִתִּי אֶקִּץ there is a pause, practically equivalent to our modern dash (—); it is unnecessary to insert, with BICK. and TOY, מִיָּנִי (Gen. 9,24). For this intentional brevity of certain hemistichs see Crit. Notes on Isaiah, p. 172, l. 1; cf. also Is. 40,9, where the first hemistich

^a [For the *ô* in תורה = Babyl. *tertu* see Crit. Notes on Ezra-Nehemiah, p. 31, l. 23; p. 58, l. 7; Crit. Notes on Isaiah, p. 88, l. 38. — P. H.]

• Critical Notes on Proverbs •

THE PRINCIPAL commentaries and critical notes on the Book of Proverbs are referred to in the present notes under the following abbreviations: —

BAUMG. = A. J. BAUMGARTNER, *Étude critique sur l'état du 5*
texte du livre des Proverbes d'après les principales traductions
anciennes, Leipzig, 1890.

BERTH. = E. BERTHEAU, *Die Sprüche Salomo's* (in *Kurzgefasstes*
Exegetisches Handbuch zum AT), Leipzig, 1847.

BICK. = G. BICKELL, *Kritische Bearbeitung der Proverbien*, in 10
the Vienna Oriental Journal, vol. 5 (1891), pp. 86ff.

CHAJES = H. P. CHAJES, *Proverbia-Studien zu der sogenannten Salomonischen*
Sammlung C. x-xxii, 16, Berlin, 1899.

DEL. = FRANZ DELITZSCH, *Das Salomonische Spruchbuch*, in KEIL und 15
DELITZSCH, *Bibl. Commentar über das AT*, Leipzig, 1873.

DYS. = JOH. DYSERINCK, *Kritische Scholien bij de vertaling van het boek der*
Spreuken, in *Theol. Tijdschrift*, Leyden, 1883.

EW. = H. EWALD, *Die Dichter des Alten Bundes*, part 2, second edition,
Göttingen, 1867.

FRANK. = W. FRANKENBERG, *Die Sprüche übersetzt und erklärt* in W. NO- 20
WACK's *Handkommentar zum AT*, Göttingen, 1898.

GRÄTZ = H. GRÄTZ, *Exegetische Studien zu den Salomonischen Sprüchen*, in
Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums, 1884, pp. 289ff.;
337ff.; 414ff.; 433ff. Cf. GRÄTZ's critical notes on Proverbs in the second part
of his *Emendationes*, Breslau, 1893, pp. 30-33 (covers cc. 1-22).

HEID. = M. HEIDENHEIM, *Zur Textkritik der Proverbien*, in *Deutsche Viertel-* 25
jahrsschrift für englisch-theologische Forschung und Kritik, 2 (Gotha, 1865),
pp. 395ff.; 3 (Zürich, 1867), 51ff., und 327ff. (covers cc. 1-9).

HITZ. = F. HITZIG, *Die Sprüche Salomos übersetzt und ausgelegt*, Zürich, 1858.

JÄG. = J. G. JÄGER, *Observationes in Proverbiorum Salomonis versionem 30*
Alexandrinam, Meldorpii et Lipsiae, 1788.

KAMPH. = A. KAMPHAUSEN, *Übersetzung der Sprüche* in KAUTZSCH's AT
(second edition, Freiburg, 1896) pp. 784ff., with brief critical notes on the text
in the *Beilagen*, pp. 81ff.

LAG. = P. DE LAGARDE, *Anmerkungen zur griechischen Übersetzung der 35*
Proverbien, Leipzig, 1863.

31,ה פן ישתה וישכח מחקק וישנה דין כל בני עני:
 6 תנו שכר לאובד ויין למרי נפש:
 7 ישתה וישכח רישו ועמלו לא יזכר עוד:
 8 פתח פיד לאֵלם אל דין כל בני חלוף:
 9 פתח פיד שפט צדק ודין עני ואביון:

י א שת חיל מי ימצא ורחק מפנינים מכרה:
 11 ב טח בה לב בעלה ושלל לא יחסר:
 12 ג מלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה:
 13 ד רשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה:
 14 ה יתה כאֵניות סותר ממך חק תביא לחמה:
 טו ונתקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה:
 16 ו ממה שדה ותקחהו מפרי כפיה נמעה כרם:
 17 ז גרה בעוז מתניה ותאמץ זרועתיה:
 18 ח עמה כי טוב סחרה לא יכבה בליל גרה:
 19 י דיה שלחה בכישור וכפיה תמכו פלך:
 כ כ פה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון:
 21 ל א תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבש שגבים:
 22 מ רבדים עשתה לה שש וארגמן לבושה:
 23 נ דע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ:
 24 ס דין עשתה ותמכר וחגור נתנה לכנעני:
 כז עז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון:
 26 פ יתה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה:
 27 צ ופיה חליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל:
 28 ק מזו בניה ויאשרוק ויהללה בעלה:
 29 ר בות בנות עשו חיל ואף עלית על פלנה:
 ל ש קר החן והבל היפי אשה יראת יהוה היא תתהלל:
 31 תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה:

31,טו וחק לנערתי

	ומצאתו לא רחץ: ועפעפיו ינשאו: ומאכלות מתלעתיו ואקיונים מאדם:	30,12 דור טהור בעיניו 13 דור מה רמו עיניו 14 דור חרבות שניו לאכל עניים מארץ
5	הב הב	טו לעלוקה שתי בנות
	ארבע לא אמרו הון: * * * * *	שלוש הנה לא תשבענה 16 שאול * * * * *
10	ואש לא אמרה הון:	ארץ לא שבעה מים
	ותבן ליקחת אם ויאכלוק בני נשר:	17 עין תלעג לאב יקרוה ערבי נחל
15	וארבעה ^א לא ידעתים: דרך נחש עלי צור ודרך גבר בעלמה: ^ב	18 שלשה המה נפלאו ממני 19 דרך הנשר בשמים דרך אגיה בלב ים
20	ותחת ארבע לא תוכל שאת: ונבל כי ישבע לחם: ושפחה כי תירש גברתה:	21 תחת שלוש רגזה ארץ 22 תחת עבד כי ימלוך 23 תחת שנואה כי תבעל
25	והמה חכמים מחכמים: ויכינו בקיץ לחמם: וישימו בסלע ביתם: ויצא חציץ פלו: והיא בהיכלי מלך:	24 ארבעה הם קטני ארץ כה הנמלים עם לא עז 26 שפנים עם לא עצום 27 מלך אין לארבה 28 שממית בידיהם תתפש
30	וארבעה מטבי לכת: ולא ישוב מפני כל: ומלך * * * * *:	29 שלשה המה מיטבי צעד ל ליש גבור בבקמה 31 וזוריר מתנים או תיש
35	ואם זמות יד לפה: ומיץ אף יוציא דם:	32 אם נבלת בהתנשא 33 כי מיץ חלב יוציא חמאה

40	דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו:	31,א
	בכורי אמר אליך- ומה בר נדרי: ודרכיך <לממחות> מלכין: ^א ולרוונים * * * * * שער:	2 מה ברי-מה למואל ומה בר במני 3 אל תתן לנשים חילך 4 אל למלכים שתו יין

עצר 30,16 (א)

30, ב כן דרך אשה מנאפת אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און:

31,4 (ב) אל למלכים למואל

ומיץ אפים יוציא ריב 33 (ז)

בל רוחו יוציא בסיל

17 יסר בנך ויגיתך

27 תועבת צדיקים איש עול

דברי אגור בן יקה ^ההמֵשֵׁא:

6 אל תוֹסֵף על דבריו

וּפֶן אֶנְרֵשׁ וּגְנַבְתִּי

II דור אביו יקלל

- 27,24 כי לא לעולם חסון
כה גלה: חציר ונראה דשא
26 כבשים ללבושך
27 וְדִי חֵלֶב עֵינָם לִלְחַמְךָ^א
- א,28 נסו ואין רדף רשע-ים
2 בפשע ארץ רבים שריה
3 גבר רשע- ועשק דלים
4 עוזבי תורה יהללו רשע
ה אנשי רע לא יבינו משפט
6 טוב רש הולך בתמו
7 נוצר תורה בן מבין
8 מרבה הונו בנשך זב-תרבית
9 מסיר אזנו משמע תורה
י משנה ישרים בדרך רע
11 חכם בעיניו איש עשיר
12 בעלץ צדיקים רבה תפארת
13 מכסה פשעיו לא יצליח
14 אשרי אדם מפקח תמיד
טו ארי נהם ודב שוקק
16 נגיד: חסר תבונות רב
[מעשקות]
- 17 אדם עשק בדם נפש
18 הולך תמים יושע
19 עבד אדמתו ישבע לחם
כ איש אמונות רב ברכות
- 21 הפר פנים לא טוב
22 נבהל להון איש רע עין
23 מוכית אדם חן ימצא
24 גוול אביו ואמר אין פשע
כה רחב נפש יגרה מדון
26 בוסח בלבו הוא כסיל
27 נותן לךש אין מחסור
28 בקום רשעים יפתר אדם
- א,29 איש תוכחות מקשה ערף
2 ברבות צדיקים ישמח העם
3 איש אהב חכמה ישמח אביו
4 מלך במשפט יעמיד ארץ
ה גבר מחליק על רעהו
6 בפשע איש רע מוקש
7 ידע צדיק דין דלים
- 5 וצדיק ככפיר יבטח:
ובאדם ידע כן יאריך:
מטר סחף ואין לחם:
ושמרי תורה יתגרו במ:
ומבקשי יהוה יבינו כל:
מעקש דרכים והוא עשיר:
ורעה זוללים יכלים אביו:
לחונן דלים יקבצנו:
גם תפלתו תועבה:
בשחותו הוא יפול:
ודל מבין יחקרנו:
ובקום רשעים יתפש אדם:
ומודה ועזב ירחם:
ומקשה לבו יפול ברעה:
מושל רשע על עם דל:
שנא קצע יאריך ימים:
- 10 ומקשה דרכים יפול בש-ת:
ומדרך ריקים ישבע ריש:
ואץ להעשיר לא ינקה:
- 20 ועל פת לחם יפשע גבר:
ולא ידע כי חסר יבאנו:
ממחליק לשון אחרי-י:
חבר הוא לאיש משחית:
ובטח על יהוה ידשן:
והולך בחכמה הוא ימלט:
ומעלים עיניו רב מארות:
ובאדם ירבו צדיקים:
- 25 ועתה ישבר ואין מרפא:
ובמשל רשע יאנח עם:
ורעה זונות יאבד הון:
ואיש תרומות יהרסנה:
רשת פורש על פעמיו:
וצדיק ירוץ ושמח:
רשע לא יבין דעת:
- 30 ועתה זונות יאבד הון:
ואיש תרומות יהרסנה:
רשת פורש על פעמיו:
וצדיק ירוץ ושמח:
רשע לא יבין דעת:
- 35 ועתה זונות יאבד הון:
ואיש תרומות יהרסנה:
רשת פורש על פעמיו:
וצדיק ירוץ ושמח:
רשע לא יבין דעת:

- טו, 26 ממן עצל ידו בצלחת
 16 חכם עצל בעיניו
 17 מחזיק באוזניו כלב עבר
- 18 כמתלהלה ב[פ]מות
 19 כן איש רמה את רעהו
- כ באפס עצים תכבה אש
 21 פחם לגחלים ועצים לאש
 22 דברי נרגן כמתלהמים
 23 כסף וסגים מצפה על חרש
 24 בשפתים ינכר שונא
 כה כי יחנן קולו אל תאמן בו
- 26 מ-כסה שונאה במשאון
 27 פרה שחת בה יפול
 28 לשון שקר ישנא נפיו
 א, 27 אל תתהלל ביום מחר
 2 יהללך זר ולא פיך
 3 פכד אבן ונטל החול
 4 אכזריות חמה ושטף אף
 ה טובה תוכחת מגלה
 6 נאמנים פצעי אוהב
 7 נפש שבועה תבוס נפת
 8 כצפור גודרת מן קנה
 9 שמן וקטרת ישמח לב
 י רעך ורעה אביך אל תעזב
 טוב שכן קרוב
- 11 חכם בני ושמח לבי
 12 ערום ראה רעה נסתר
 13 קח בגדו כי ערב זר [השפים]
 14 מברך רעהו בקול גדול בבקר
 טו דלף טורד ביום סגריר
 16
 17 ברזל בברזל יתד
 18 נצר תאנה יאכל פריה
 19 כ . . . הפנים לפנים
 כ שאול ואכלה לא תשבוענה
 21 מצנף לכסף וכור לזהב
 22 אם תכתוש את האויל ^א בתוך
 [הריפות יפעלי]
- 23 ידע תדע פני צאנך
- גלאה להשיבה אל פיו:
 משבעה משיבי טעם:
 מתעביר על ריב לא לו:
- הירה זקים יתצים
 ואמר הלא משחק אני:
- ובאין נרגן ישחק מדון:
 ואיש מדינים לחרחר ריב:
 והם ירדו חדרי בטן:
 שפתים תלקים ולב רע:
 ובקרבו ישית מרמה:
 כי שבע תועבות בלבו:
- תגלה רעתו בקהל:
 וגלל אבן אליו תשוב:
 ופה חלק יעשה מדרך:
 כי לא תדע מה ילד יום:
 נכרי ואל שפתיך:
 וכעס אויל ככר משניהם:
 ומי יעמד לפני קנאה:
 מאהבה מסתרת:
 מ-נ-ד-ב-ת נשיקות שונא:
 ונפש רעבה כל מר מתוק:
 כן איש גודר ממקומו:
 וימתק רעה-ה מעצת נפש:
 ובית אח- תבוא ביום אידך
 מאח רחוק:
- ואשיבה חרפי דבר:
 פתאים עברו נענשו:
 ובעד נכרים חבלהו:
 קללה תחשב לו:
 ואשת מדינים נשנתה:

 ואיש יתד פני רעהו:
 ושמר אדניו יכבד * *:
 כן לב האדם לאדם:
 ועיני האדם לא תשבוענה:
 ואיש לפי מהללו:
 לא תסור-א אולתו:
 שית לבך לעדרים:

	פן * * * * *	25,8 אל תצא לרב מהר מה תעשה באחריתה
	בהכלים אתך רעך:	9 ריבך ריב את רעך י פן יחסדך שמע
5	וסוד אחר אל תגל: ודפתך לא תשוב:	
	דבר דבר על ואפניו: ש-יח חכם על און שמעת:	11 תפוחי זהב במשקיות כסף 12 נום זהב וחלי כתם
	ציר נאמן לשלחיו:	13 כצנת שלג ביום קציר
10	איש מתהלל במתת שקר: ולשון רפה תשבר גרם:	14 נשיאים ורוח וגשם אין 15 בארך אפים יפתה קצין
	פן תשבענו והקאתו: פן ישבעך ושנאך:	16 דבש מצאת אכל דרך 17 הקר רגלך מבית רעך
15	איש ענה ברעהו עד שקר: בוגד ביום צרה: <β>	18 מפיו וחרב וחץ שנון 19 שן קיעה ורגל מועדת
	ושר בשרים על לב רע:	כ * * * חמץ על יתרו:
	ואם צמא השקהו: <ε> ויהוה ישלם לך:	21 אם רעב שנאך האכילהו: <δ> 22 כי נחלים אתה חתה על ראשו
20	ופנים נועמים לשון סתר: מאשת מדוינים ובית חבר:	23 רוח צפון תחולל גשם 24 טוב שבת על פנת גג
	ושמועה טובה מארץ מרחק: צדיק מט לפני רשע:	כה מים קרים על נפש עיפה 26 מעין נרפש ומקור משחת
	וחקר כיבדו: כבוד:	27 אכל דבש הרבות לא טוב 28 עיר פרוצה אין חומה
25	איש אשר אין מעצר לרוחו: כן לא נאנה לכסיל כבוד:	א, 26 כשלג בקיץ וכמטר בקציר 2 כצפור לגוד כדור לעוף
	כן קללת חנם לא תבא: ושבט לגו כסילים:	3 שוט לסוס מתג לחמור
30	פן תשוה לו גם אתה: פן יהיה חכם בעיניו:	4 אל תען כסיל כאולתו ה ענה כסיל כאולתו
	שלח דברים ביד כסיל: ומשל בפי כסילים:	6 חמם שתה 7 דליו שקים מפסח
35	כן נותן לכסיל כבוד: ומשל בפי כסילים:	8 כצור-ר אבן במרגמה ¹² 9 חזת עלה ביד שפור
	ושכר כסיל וישפיר: [] כסיל שונה באולתו:	י רב מחולל כל [עברים] 11 ככלב שב על קאו
40	תקוה לכסיל מפנו: ארי בין הרחבות: ועצל על מפתו:	12 ראית איש חכם בעיניו 13 אמר עצל שחל בדרך 14 הדלת תסוב על צירה

מכסח 19 (β)

מים (ε)

Prov.

לחם 21 (δ)

25,13 ונפש אדניו ישיב (α)

25,13 מעדה בנר ביום קרה (γ)

24,21 יֵרָא אֶת יְהוָה בְּנִי וּמֶלֶךְ עִם שׁוֹנִים אֶל תִּתְעַרֵּב:
22 כִּי פִתְאֵם יִקּוּם אִידֶם וּפִיד שְׁלָלִים מִי יוֹדַע:

5

גַּם אֱלֹהֵי לַחֲכָמִים

- 23 תִּזְכֹּר פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט * * * בַּל טוֹב:
24 אֹמֵר לִרְשָׁע צְדִיק אַתָּה יִקְבְּהוּ עַמִּים יוֹעֲמוּהוּ לְאֲמִים:
כֹּה וּלְמוֹכִיחִים יִנָּעַם וְעֲלִיהֶם תִּבּוֹא בְּרַכַּת טוֹב:
26 שְׁפֹתַיִם יִשָּׁק מִשׁוֹב יְדֵבְרִים: נִלְחִים:
27 הֶכֶן בַּחוּץ מִלֵּאכֶתֶךָ וְעֵתֶדָּה בַּשָּׂדֶה לָךְ
אֲחֵר * * * * * וּבִנְיַת בֵּיתְךָ:
28 אֵל תְּהִי עַד חֲנֹם בִּרְעֶךָ וַיִּהְיֶינָהּ בַּשְּׁפֹתֶיךָ:
29 אֵל תֹּאמַר כֹּאשֶׁר עָשָׂה לִי כֵן אַעֲשֶׂה לוֹ:
ל עַל שָׂדֶה אִישׁ עֲצָל עֲבַרְתִּי וְעַל כֶּרֶם אָדָם חֲסֹר לֵב:
31 וְהִנֵּה עֹלָה כָּלוּ קַמְּשֹׁנִים^ב וְגֵדֵר אֲבָנָיו נִהְרָסָה:
32 וְאַחֲזָה אֲנֹכִי אִשִּׁית לִפְנֵי רֵאִיתִי לִקְחֹתִי מוֹסֵר:
33 מַעֲט שְׁנוֹת מַעֲט תְּנוּמוֹת מַעֲט חֶבֶק יָדַיִם לִשְׁכֹּב:
34 וְבֹא יִכְלֹךְ רִישְׁךָ וּמִחֲסֹרֶךָ כֹּאִישׁ מִגֵּן:

30

א. 25 גַּם אֱלֹהֵי מוֹשְׁלֵי שְׁלֹמָה אֲשֶׁר הֶעֱתִיקוּ אֲנָשֵׁי חֹזְקִיהַּ מֶלֶךְ יְהוּדָה:

- 2 כְּבֹד אֱלֹהִים תִּסְתֹּר דְּבַר וּכְבֹּד מַלְכִּים חָקֵר דְּבַר:
3 שְׁמִים לָרוֹם וְאַרְץ לַעֲמֹק וְלֵב מַלְכִּים אֵין חָקֵר:
4 הִגְזוּ סִיגִים מִכֶּסֶף יִצְאָה לְצִרְף כְּלִי:
ה הִגְזוּ רֶשַׁע לִפְנֵי מֶלֶךְ וַיִּפּוֹן בַּצֶּדֶק כֶּסֶף:
6 אֵל תִּתְהַדֵּר לִפְנֵי מֶלֶךְ וּבִמְקוֹם גְּדִלִים אֵל תַּעֲמֹד:
7 כִּי טוֹב אֹמֵר לָךְ עֲלָה הִנֵּה מִחֲשָׁפִילְךָ לִפְנֵי נְדִיבִי:

(ז) 25.7 אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ

(ב) 31 פָּסוּ פָּנָיו חֲרָלִים

(א) 24,29 אִשִּׁיב לְאִישׁ כַּפְּעָלוֹ

	ועיניך דרכי תִּרְצֶנָה: ובאר צרה נכריה: ובוגדים באדם תֹּסֶף:	23,26 תִּגְהַב בְּנֵי לֶבֶךְ לִי 27 כִּי שׁוּחָה עִמָּקָה זֶרָה 28 אֵף הִיא כִּתְתָף תֹּאֲרֵב
5	לְמוֹ יִמְדוּ-נִים לְמוֹ שִׁיחַ לְמוֹ חֲבִלֹת עֵינַיִם: לְבָאִים לַחֲקֹר מִמָּסַךְ: כִּי יִתֵּן בְּכַיִּם עֵינָיו: אֲחֵרֵיתוֹ כִּנְחַשׁ יִשָּׁךְ: וּלְבֶכֶךְ יִדְבֵּר תִּהְפְּכֹת: וּכְשֹׁכֵב בְּרֹאשׁ חֲבִיל: הַלְמוּנִי בַל יִדְעֹתִי אוֹסִיף אֲבַקְשֵׁנוּ עוֹד:	29 לְמוֹ אוֹי לְמוֹ יֶאֱבֹי לְמוֹ פִּצְעִים חֲנָם ל מֵאֲחֵרִים עַל הַיּוֹן 31 אֵל תֵּרָא יוֹן כִּי יִתְאַדָּם 32 יִתְהַלֵּךְ בְּמִישְׁרִים 33 עֵינֶיךָ יִרְאוּ זֵרוֹת 34 וְהִיָּיתָ כִּשְׁכֹּב בְּלֵב יָם לֵה הַפּוֹנִי בַל חֲלִיתִי מִמִּי אֶקִּיץ
10	וְאֵל תִּתְּאוּ לִהְיוֹת אִתָּם: וְעִמָּל שְׁפֹתֵיהֶם תִּדְבַּרְנָה:	24, א. אֵל תִּקְנָא בְּאֲנָשֵׁי רַעָה 2 כִּי שָׂדֵה יִהְיֶה לָבֶם
	וּבִתְבוּנָה יִתְכוּנֶן: כֹּל הוֹן יִקֵּר וְנַעֲמִים:	3 בְּחִכְמָה יִבְנֶה בֵּית 4 וּבִדְעַת חֲדָרִים יִמְלֹא
20	וְאִישׁ דַּעַת יִמְאֵא-מִיָּץ פֶּחַ: וְתִשׁוּעָה בְּרַב יוֹעֵץ: בְּשַׁעַר לֹא יִפְתַּח פִּיהוּ: לֹא בַעַל מִזְמוֹת יִקְרָאוּ: וְתוֹעֵבֶת לְאָדָם לֵץ:	ה גִּבֹּר חֲכָם * * * * * 6 כִּי בִתְחַבְּלוֹת תַּעֲשֶׂה לָךְ מִלְחָמָה 7 יִרְאֻמוֹת לְאֹיִל חֲכָמוֹת 8 מִחֲשָׁב לַהֲרָעָה 9 זִמָּת אוֹ-לֵל חֲטָאֵת
25	בְּיוֹם צָרָה צֹר פֶּחַכָּה: וּמִסִּים לִהְרֹג אִם תַּחֲשׂוֹךְ: הֲלֹא חֲכֵן לְבוֹת הוּא יִבִּין וְהַשִּׁיב לְאָדָם כַּפְּעָלוֹ:	י * * * * * הַתְּרַפִּית 11 הֲצִל לְקָחִים לְמוֹת 12 כִּי תֹאמַר הֵן לֹא יִדְעֻנוּ זֶה וְנִצֵּר נַפְשֶׁךָ הוּא יִדַּע
	וּנְפֹת מִתּוֹק עַל חֲכָךְ: חֲכָמָה לְנַפְשֶׁךָ ⁸ :	13 אֲכַל בְּנֵי דִבְשׁ כִּי טוֹב 14 כֵּן יִדְעָה * * * * *
30	אֵל תִּשְׁדָּד רִבְצוֹ: וּרְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ בִרְעָה:	טו אֵל תֹּאֲרֵב יִרְשָׁע לִגְהַב צַדִּיק 16 כִּי שָׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וְקָם
	וּבִפְשָׁלוֹ אֵל יִגַּל לֶבֶךְ: וְהַשִּׁיב מֵעֲלִיו אָפוֹ:	17 בִּנְפֹל אוֹיְבֶיךָ אֵל תִּשְׁמַח 18 מִן יִרְאֶה יִהְיֶה זֹרַע בְּעֵינָיו
35	אֵל תִּקְנָא בְּרִשְׁעִים: גֵּר רִשְׁעִים יִדְעָךְ:	19 אֵל תִּתְּחַר בְּמִרְעָם כ כִּי לֹא תִהְיֶה אֲחֵרִית לְרַע
40		

- 22,26 אל תהי בתקעי כף
27 אם אין לך לשלם
בערבים משאות:
מִשְׁכָּבְךָ מִתַּחְתֶּיךָ: יִקַּח-וְ^א
- 28 אל תסג גבול עולם
29 חזית איש מהיר במלאכתו
אשר עשו אבותיך:
בל יתיצב לפני חֲשָׁפִים: ב
- 23,26 כי תשב ללחום את מושל
2 ושמת שפין בלעד
בין תבין את אשר לפניך:
אם בעל נפש אתה: ||
- 4 אל תיגע להעשיר
ה זכי יַעֲשֶׂה-יָ יַעֲשֶׂה לוֹ כִנְפִים
..... חדל:
כִּנְשֹׁר ¹עֵשֶׂה ²שְׁמִים ³הַשְׁמִים:
- 6 אל תלחם את לחם רע עין
7 כי
והוא תתאו למטעמותיו^א:
* * * * * כן הוא
ולבו כל עמך:
והוא לחם כזבים: ()
- 9 באוני כסיל אל תדבר
10 כי יבוז לשכל מליך^א:
ובשרי יתומים אל תבא:
הוא יריב את ריבם אתך:
- 12 הביאה למוסר לבך
13 ואונך לאמרי דעת:
כי תפנו בשבט לא ימות:
ונפשו משאול תציל:
- 13 אל תמנע מנער מוסר
14 אתה בשבט תפנו
כי תפנו מנער מוסר:
ונפשו משאול תציל:
- 15 בני אם חכם לבך
16 ותעלזנה כליותי
ישמח לבי גם אני:
בדבר שפתיך מישרים:
- 17 אל יקנא לבך בחטאים
18 כי אם תצרנה יש אחרית
כי אם ביראת יהוה כל היום:
ותקנתך לא תפרת:
- 19 שמע אתה בני וחכם
כ אל תהי בסבאי יין
כא כי סבא וזולל ינרש
ואשר בדרך לבך:
בזללי בשר למו:
וקרעים תלביש נומה:
- 22 שמע לאביך זה ילדך
23 אמת קנה ואל תמכר
כה ישמח אביך ואמך
ואל תבוז כי זקנה אמך:
חכמה ומוסר ובינה:
ותגל יולדתך:
[1] יולד חכם [] ישמח בו:

(י) 23,27 תתעוף עיניך בו ואיננו

(ז) 8^ב ושחף דברך הנעימים

(ב) 29 לפני מלכים יתיצב

(א) 22,27 למה

(ז) 23,3^א אל תתאו למטעמותיו

21, ל, אין חכמה ואין תבונה
31 סוס מוכן ליום מלחמה
ואין עצה לגנר יהוה:
וליהוה התשועה:

22, א, נבחר שם מעשר רב
2 עשיר ורש נפגשו
מכסף ומוזהב חן טוב:
עשה קלם יהוה:

3 ערום ראה רעה וינסתר
4 עקב ענוה יראת יהוה
ה יצנים פחים בדרך עקש
שומר נפשו ירחק מהם:
ופתיים עברו ונענשו:
עשר וכבוד וחיים:

6 חנך לנער על פי דרכו
גם כי יזקין לא יסור ממנה:

7 עשיר ברשים ימשול
8 זורע עולה יקצור און
9 טוב עין הוא יברך
ועבד לזה לאיש מלוה:
ושבט עברתו יכלה:
כי נתן מלחמו לדל:

י גרש לץ ויצא מדון
וישבת דין וקלון:

11 אהב יהוה טהור לב
12 עיני יהוה נצרו דעת
שפתיו ירועה מלך:
ויסלף דברי בגד:
* * * * *

13 אמר עצל ארי בחוץ
בתוך רחבות ארצה:

14 שוחה עמקה פי זרות
טו אגלת קשורה בלב נער
16 עשק דל להרבות לו
זעום יהוה יפול שם:
שבט מוסר ירחיקנה ממנו:
נתן לעשיר אך למחסור:

17 לאמרתִי הט אונך
ולבך תשית לדעת
18 כי תשמרם בבטנך
להיות ביהוה מבטחך
19 אף את־מוֹלֵךְ כתבתי לך
21 להודיעך קשקש אמרי אמת
ושמע דברי חכמים
כי נעי־מִי־ם
יפנו יחדו על שפתיך:
הודעתִיך היום:
שִׁלְשׁוֹם בַּמַּעֲצוֹת ודעת:
להשיב אמרים אמת לשִׁלְשׁוֹם לִיד:

22 אל תגזל דל כי דל הוא
23 כי יהוה יריב יריבם
ואל תדכא עני בשער:
ועקב את עקביהם נפש:

24 אל תתרע את בעל אף
כה פן תאלף ארחת־יָו
ואת איש תמות לא תבוא:
ולקחת מוקש לנפשך:

- 21, א פלגי מים לב מלך ביד יהוה
2 כל דרך איש ישר בעיניו
3 עשה צדקה ומשפט
4 רום עינים ורחב לב
5 יג: רשעים חטאת:
ה מחשבות חרוץ אך למותר וכל אין אך למחסור:
6 פעל אצרות בלשון שקר
7 שד רשעים יגורם
8 הפקפק דרך איש יזור:
9 טוב לשבת על פנת גג
י נפש רשע אנתה רע
11 בענש לץ יחכם פתי
12 משכיל צדיק לבית רשע
13 אטם אזנו מנעקת דל
14 מתן בפתר יכפה אף
15 ובהשכיל לחכם יקח דעת:
מסלף רשעים לרע:
גם הוא יקרא ולא יענה:
ושחר בחק חמה עזה:
20 ומתתה לפעלי און:
בקהל רפאים ינוח:
25 אהב יין ושמן לא יעשיר:
ותחת ישרים בוגד:
מאשת מדינים וכעס:
וכסיל אדם יבלענו:
ימצא חיים ב- וכבוד:
30 וירד עז מבטחה:
שמר מצרות נפשו:
22 עיר גברים עלה חכם
23 שמר פיו ולשונו
24 יד יהור לץ שמו
25 עושה בעברת זדון:
26 כה תאות עצל תמיתנו
כל היום התאזה דע-
27 זבח רשעים תועבת יהוה
28 עד כובים יאבד
29 העז איש רשע בפניו
40 אף כי בנמה יביאנו:
.....
וישר הוא יכין דרכו:

- א, 20 לץ היין המה שָׁכר וכל שְׁנָה בו לא יחכם:
- 2 נָהם ככפיר אימת מלך מתעברו חוטא נפשו:
- 3 כבוד לאיש שבת מְרִיב וכל אויל יתגלע: 5
- 4 מחרף עֶצֶל לא יחרשׁ וְשֹׁאֵל בקציר ואין:
- ה מים עֲמָקִים עֵצָה בלב איש ואיש תבונה ירלנה: 10
- 6 רב אדם יִקְרָא איש חסד ואיש אמונים מי ימצא:
- 7 מתהלך בתמו צדיק אשרי בניו אחריו:
- 8 מלך יושב על כסא דין מזרה בעיניו כל רע:
- 9 מי יאמר זפיתי לבי מהרתי מחטאתי: 15
- י אבן ואבן איפה ואיפה תועבת יהוה גם שניהם:
- 11 גם במעלליו יתנכר נער אם זך ואם ישר דרכו:
- 12 אֵזֶן שֹׁמֶעֶת ועין רֹאֶה יהוה עשה גם שניהם:
- 13 אל תאהב שְׁנָה פֶן תִּנָּרֶשׁ פֶּקֶח עֵינֶיךָ שְׁבַע לַחֵם: 20
- 14 רע רע יאמר הקונה ואזל לו אז יתהלל:
- 15 יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת:
- 16 לֶקַח כגדו כי ערב זר ובעד נכרי־ם חבלהו:
- 17 ערב לאיש לחם שקר ואחר ימלא פיהו חֲצִץ: 25
- 18 מחשבות בעֵצָה תפון ובתחבולות עשה מלחמה:
- 19 גולה סוד הולך רכיל ולפתה שפתי לא תתערב:
- כ מקלל אביו ואמו ידעך נרו יִבְאֵשׁוּן חֶשֶׁךְ: 30
- 21 נחלה מִבְּהֵמַת בראשונה ואחריתה לא תברך:
- 22 אל תאמר אֶשְׁלֹמָה רע קנה ליהוה וישע לך:
- 23 תועבת יהוה אבן ואבן ומאזני מֶרְמָה לא טוב:
- 24 מיהות מְצַעְדֵי גֵבֶר ואדם מה יבין דרכו: 35
- כה מִזֹּקֶשׁ אדם ילע קֶדֶשׁ ואחר נדרים לִבְקָר:
- 26 מזרה רשעים מלך חכם ויִשָּׁב עליהם אופן:
- 27 נר יהוה נִשְׁמַת אדם חפש כל חדרי בטן:
- 28 חסד ואמת יצרו מלך וסעד בחסד כסאו: 40
- 29 תפֹּאֶרֶת בְּחֻרִים בָּחַם והדר זִקְנִים שִׁיבָה:
- ל חֲבֻרוֹת פָּצַע תִּמְרִיקוּ ברע ומפות חדרי בטן:

- 19, א טוב רש הולך בתמו
2 גם בלא דעת נפש לא טוב
3 אִנֹּלֶת אָדָם תִּסְלַף דְּרָכּוֹ
4 הוֹן יִסִּיף רַעִים רַבִּים
5
ה עַד שִׁקְרִים לֹא יִנְקָה
6 רַבִּים יִחְלוּ פָנֵי גְדִיב
7 כָּל אֲחֵי רֶשַׁתָּהוּ
8 * * * * *
9 קִנְיָה לֵב אֲהַב נִפְשׁוֹ
10 מִדֶּרֶךְ אֲמָרִים לֹא הִמָּדֶה:
שֹׁמֵר תְּבוּנָה לֹא־מֵצֵא טוֹב:
וַיִּפְיחַ כּוֹזִיִּם יֹאבֵד:
11 לֹא נֶאֱנָה לְכַסִּיל תַּעֲנוּג
אֵף כִּי לַעֲבֹד מִשָּׁל בְּשָׂרִים:
12 שָׁכַל אָדָם יִהְיֶה־דֶּיֶךְ אִפּוֹ
וּתְפֹאֲרָתוֹ עֵבֶר עַל פִּשְׁעוֹ:
13 נָהֵם כַּכְפִּיר יַעֲף מֶלֶךְ
וְדֹלֶף מִרְדַּד מְדִינִי אִשָּׁה:
14 הִזֵּת לֹא־בִּי בֶן כִּסִּיל
בֵּית וְהוֹן נִחְלַת אֲבוֹת
15
טו עֲצֵלָה תִּפִּיל תִּרְדָּמָה
וּנִפְשׁ רַמְיָה תִּרְעַב:
16 שֹׁמֵר מִצְוָה שֹׁמֵר נִפְשׁוֹ
יִבִּי־זָה דְּרָכּוֹ יִמְצֹא־טוֹב:
17 מְלִנָּה יִהְיֶה חֹנֵן דָּל
וְנִמְלֹו יִשְׁלַם לוֹ:
18 יִסֵּר בֶּנֶךְ כִּי יֵשׁ תִּקְוָה
וְאַל הִמִּיתוּ אֶל תִּשְׂא נִפְשֶׁךְ:
19 גִּדְּלֵל חֲמָה נִשְׂא עֲנֹשׁ
כִּי אִם תִּצִּיל וְעוֹד תּוֹסֵף:
20
כ שָׁמַע עֲצָה וְקָבַל מוֹסֵר
לְמַעַן תַּחֲכֶם בְּאַחֲרִיתֶךָ:
21 רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בִּלְבַב אִישׁ
וְעֲצָתָהּ יִהְיֶה הִיא תִּקּוּם:
22 תִּנְאֻמֹת אָדָם חֲסָדוֹ
וְטוֹב רֶשַׁת מֵאִישׁ כּוֹב:
23 יִרְאֵת יִהְיֶה לַחַיִּים
וְשִׁבְעַת יְלִין בֶּל יִפְקֹד רַע:
24 טָמֵן עֲצֵל יִדּוּ בְּצִלְחַת
גַּם אֶל פִּיהוּ לֹא יִשְׁכַּח:
25 כֹּה לֵץ תִּפְהַ וּפְתִי יַעֲרֵם
וְהוֹכִיחַ לִנְבוֹן וּבִין דַּעַת:
26 מִשְׁדָּד אֲבִי יִבְרִיחַ אִם
בֶּן מְבִישׁ וּמַחְפִּיר:
27 חָדַל בְּנִי לִישְׁמָעִי מוֹסֵר
לְשׁוֹנוֹת מֵאֲמָרֵי דַעַת:
28 עַד בִּלְעֵל יִלְיָץ מִשְׁפָּט
וּפִי רַשָּׁעִים יִבְלִיעַ אֹוֹן:
29 נִכְוֹנוּ לְלָצִים שִׁיב־טִים
וּמַהֲלָמוֹת לְגוֹ כִּסִּילִים:

- 17,24 את פני מבין חכמה
כה כעס לאביו בן כסיל
ועיני כסיל בקצה ארץ:
וממר ליולדתו:
- 26 גם ענוש לצדיק לא טוב
להכות נדיבים עלי יתיר:
- 27 חושך אמריו יודע דעת
28 גם אויל מחריש חכם יחשב
וקר רוח איש תבונה:
אטם שפתיו נבון:
- 18,א לתאווה יבקש נפרד
2 לא יחפץ כסיל בתבונה
בכל תושיה יתגלע:
כי אם בהתגלות לבו:
- 3 בבוא ירשע בא גם בוז
ועם קלון חרפה:
- 4 מים עמקים דברי פי איש
נחל נבע מקור חכמה:
- ה שאת פני רשע לא טוב
להטות צדיק במשפט:
- 6 שפתי כסיל יבאו בריב
7 פי כסיל מחתה לו
8 דברי נרנן כמתלהמים
ופיו למהלמות יקרא:
ושפתיו מוקש נפשו:
והם ירדו חדרי בטן:
- 9 גם מתרפה במלאכתו
אח הוא לבעל משחית:
- י מגדל עז שם יהוה
11 הון עשיר קרית ציו
בו ירוץ צדיק ונשגב:
וכחומה נשגבה במשפחתו:
- 12 לפני שבר יגבה לב איש
13 משיב דבר בטרם ישמע
ולפני כבוד ענוה:
אגלת היא לו וכלמה:
- 14 רוח איש יכלכל מחלהו
15 טו לב נבון יקנה דעת
ורוח נבאה מי ישאנה:
ואזן חכמים תבקש דעת:
- 16 מתן אדם ירחיב לו
17 צדיק הראשון בריבו
18 מדינים ישבית הגורל
ולפני גדלים ינחנו:
אבא רעהו וחקרו:
ובין עצומים יפריד:
- 19 מקרית עז
ו כבריח ארמון:
- כ מפרי פי איש תשבע בטנו
21 מות וחיים ביד לשון
תבואת שפתיו ישבע:
ואהביה יאכל פריה:
- 22 מצא אשה מצא טוב
23 תחנונים ידבר רש
24 איש רעים להתרועע
ויפק רצון מיהוה:
ועשיר יענה עזות:
ויש אהב דבק מאח:

- 16,31 עֲמַרְתָּ תַּפְאֶרֶת שִׁיבָה בדרך צִדְקָה תִּמְצָא:
- 32 טוֹב אֶרֶךְ אַפִּים מִגִּבּוֹר וּמִשָּׁל בְּרוּחוֹ מִלֵּכָד עִיר:
- 33 בְּחִיק יוֹטֵל אֶת הַגּוֹרֵל וּמִיָּהוּהָ כָּל מִשְׁפָּמוֹ: 5
- 17,א טוֹב פֶּת חֶרֶבָה וּשְׁלוֹהָ בֵּה מִבֵּית מֶלֶךְ וּבְחֵי רֵיב:
- 2 עֶבֶד מִשְׁכִּיל יִמְשָׁל בְּבֶן מְבִישׁ וּבִתּוֹךְ אַחִים יַחֲלַק נַחֲלָה: 10
- 3 מְצַרְף לִכְסֵף וְכוֹר לְזָהָב וּבַחֵן לְבוֹת יִהְיֶה:
- 4 מָרַע מִקְשִׁיב עַל שִׁפְתֵי אֵוֶן שָׁקֵר מוֹיִן עַל לְשׁוֹן הָזֵת:
- ה לַעֲגֹ לְרֵשׁ חֶרֶף עֲשֵׂהוּ שִׁמְחָה לֹא-בֶדֶד לֹא יִנְקָה: 15
- 6 עֲמַרְתָּ זִקְנִים בְּנֵי בָנִים וּתַפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם:
- 7 לֹא נֹאוּהָ לְנִבְלֵי שִׁפְתֵי יִתָּר אֵף כִּי לְגִדִּיב שִׁפְתֵי שָׁקֵר:
- 8 אֲבָן חֵן הַשְׁחָד בְּעֵינֵי בַעֲלִיו אֵל כָּל אֲשֶׁר יִפְנֶה יִשְׁכִּיל: 20
- 9 מִכְסֵּה פֶשַׁע מִבְּקֵשׁ אֲהַבָה וְשִׁנָּה בְּדִבְרֵי מִפְרִיד אֶלּוֹף:
- י תִּחַת גִּצְרָה בְּמִכִּין מִהַפּוֹת כִּסִּיל מֵאָה: 25
- 11 מִרֵּי יִבְקֵשׁ רָע וּמִלֵּאךְ אֲכֹרֵי יִשְׁלַח בּוֹ:
- 12 פְּנוּשׁ דָּב שָׁכּוֹל בְּאִישׁ וְאֵל כִּסִּיל בְּאַנְלָתוֹ:
- 13 מִשִּׁיב רָעָה תַּחַת טוֹבָה לֹא תִמְשֵׁחַ רָעָה מִבֵּיתוֹ:
- 14 פּוֹטֵר מִים רֹאשִׁית מְדוֹן וּלְפָנֵי הַתְּגַלֵּעַ הָרִיב נִמְזָז:
- טו מְצַדִּיק רָשָׁע וּמְרַשֵּׁעַ צַדִּיק תּוֹעֲבַת יִהְיֶה גַם שְׁנִיָּהֶם: 30
- 16 לִמָּה זֶה מַחִיר בִּיד כִּסִּיל לִקְנוֹת חֲכָמָה וּלֵב אֵין:
- 17 בְּכָל עֵת אֲהַב הָרָע וְאֵחַ לְצָרָה יִנָּלֵד:
- 18 אֶדְם חֲסֹר לֵב תִּקַּע כֶּף עָרֵב עֲרָפָה לְפָנֵי רָעָה: 35
- 19 אֲהַב פֶּשַׁע אֲהַב מִצָּה מִגְבִּיָּה פֶתְחוֹ מִבְּקֵשׁ שֹׁבֵר:
- כ עֲקֹשׁ לֵב לֹא יִמְצָא טוֹב וְנִהַפֵּךְ בִּלְשׁוֹנוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה:
- 21 יֵלֵד כִּסִּיל - תּוֹנֶה לוֹ וְלֹא יִשְׁמַח אֲבִי נִבְלִי: 40
- 22 לֵב שִׁמְחָה יִיטִיב בְּ-יָדָהּ וְרוּחַ נִקְאָה תִּבְשֵׁחַ גֶּרֶם:
- 23 שֹׁחַד מִחֶק רָשָׁע יִקַּח לַהֲטוֹת אֲרָחוֹת מִשְׁפָּט:

ל, 15 מאור עינים ישמח לב שמועה טובה תדשן עצם:

- 31 און שמעת תוכחת חיים
32 פורע מוסר מואם נפשו
33 יראת יהוה מוסר חכמה
5 בקרב חכמים תליו:
ושומע תוכחת קונה לב:
ולפני כבוד ענה:

- א, 16 לאדם מערכי לב
2 כל דרכי איש זך בעיניו
3 גל אל יהוה מעשיך
4 כל פעל יהוה ילמענהו
ה תועבת יהוה כל גבה לב
6 בחסד ואמת יכפר עון
7 ברצות יהוה דרכי איש
8 טוב מעט בצדקה
9 לב אדם יחשב דרכו
10 ומיהוה מענה לשון:
ותכן רוחות יהוה:
ויפנו מחשבתך:
וגם רשע ליום רעה:
יד ליד לא ינקה:
וביראת יהוה סור מרע:
גם אויביו ישלם אתו:
מלב תבואות בלא משפט:
15 ויהוה יכין צעדו:

- י קסם על שפתי מלך
11 פלס ומאזני משפט ליהוה
12 תועבת מלכים עשות רשע
13 רצון מלך שפתי צדק
14 חמת מלך מלאכי מות
טו באור פני מלך חיים
במשפט לא ימעל פיו:
מעשהו כל אבני כיס:
כי בצדקה יפון כסא:
20 ודבר ישרים יאהב:
ואיש חכם יכפרנה:
ורצונו כעב מלקוש:

- 16 קנה חכמה <א> טוב מחרוץ וקנות בינה נבחר מכסף:
25 שמר נפשו נצר דרכו:
ולפני כשלונו גבה רוח:
מתלק שלל את גאים:

- ב משכיל על דבר ימצא טוב
21 לחכם לב יקרא נבון
22 מקור חיים שכל לבעליו
23 לב חכם ישכיל פיהו
24 צוף דבש אמרי נעם
כה יש דרך ישר לפני איש
30 ובוטח ביהוה אשריו:
ומתק שפתים יסיף לקח:
ומוסר אולים אולת:
ועל שפתיו יסיף לקח:
מתוק לנפש ומרפא לעצם:
35 ואחריתה דרכי מות:

- 26 נפש עמל ועמלה לו
27 איש בליעל פרה רעה
28 איש תהפכות ישלח מדון
29 איש חמס יפתה רעהו
ל עצה עיניו לחשב תהפכות
40 ועל שפתיו כאש צרבת:
ונקנן מפריד אלוף:
והוליכו בדרך לא טוב:
קרץ שפתיו כלה רעה:

- 15,4 מרפא לשון עץ חיים וסלף בה שבר ברוח:
ה אויל ינאץ מוסר אביו ושמר תכחת יערם:
6 בית צדיק חסן רב ובתבואת רשע נעכרת: 5
7 שפתי חכמים יזרו דעת ולב כסילים לא כן:
8 זבח רשעים תועבת יהוה ותפלת ישרים רצונו:
9 תועבת יהוה דרך רשע ומדרך צדקה יאהב: 10
י מוסר רע לעזב ארח שונא תוכחת ימות:
11 שאול ואבדון נגד יהוה אף כי לבות בני אדם:
12 לא יאהב לץ הוכח לו אל חכמים לא ילך: 15
13 לב שמח ייטב פנים ובעצבת לב רוח נקאה:
14 לב נבון יבקש דעת ופסי כסילים ירעה אגלת: 20
טו כל ימי עני רעים וטוב לב משתה תמיד:
16 טוב מעט ביראת יהוה מאוצר רב ומהומה בו:
17 טוב ארחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו: 25
18 איש חמה יגרה מדון וארך אפים ישקוט ריב:
19 דרך עצל כמשכת חדק וארח ישרים סללה:
כ בן חכם ישמח אב וכסיל אדם בוזה אמו:
21 אגלת שמחה לחסר לב ואיש תבונה יישר לכת: 30
22 הפך מחשבות באין סוד וברב יועצים תקום:
23 שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעתו מה טוב: 35
24 ארח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה:
כה בית גאים יסח יהוה ויצב גבול אלמנה:
26 תועבת יהוה מחשבות רע וטהרים אמרי נעים:
27 עכר ביתו בוצע בצע ושונא מתנת יחיה:
28 לב צדיק יהגה לענות ופי רשעים יביע רעות:
29 רחוק יהוה מרשעים ותפלת צדיקים ישמע: 40

- 14,11 בית רשעים ישמד ואהל ישרים יפריח:
- 12 יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות:
- 13 גם בשחק יכאב לב ואחריתו שמחה תוגה: 5
- 14 מדרכיו ישבע סוג לב ומצאעליו איש טוב:
- 15 פתי יאמין לכל דבר וערום יבין לאשרו:
- 16 חכם ירא וסר מרע וכסיל מתעבר ובוטח: 10
- 17 קצר אפים יעשה אֵלֶת ואיש מזמות ישנא:
- 18 נחלו פתאים אֵלֶת וערומים יכתרו דעת:
- 19 שחו רעים לפני טובים ורשעים על שערי צדיק: 15
- כ גם לרעהו ישנא רש ואהבי עשיר רבים:
- 21 בז לרעהו חוטא ומחונן עניים אשריו:
- 22 הלוא יתעו חרשי רע וחסד ואמת חרשי טוב: 20
- 23 בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור:
- 24 עֲטַר־חֲכָמִים עֲרֻמָּה-^{1,2,3} לֹא-יֵלֵךְ כסילים אֵלֶת: 25
- כה מציל נפשות עַד אמת ויפת כזבים מרמה:
- 26 ביראת יהוה מבטח עַז ולבניו יהיה מחסה:
- 27 יראת יהוה מקור חיים לסור מפקשי מות: 30
- 28 ברב עם הדרת מלך ובאפס לאם מתחת קוֹן:
- 29 אֲרֹךְ אֲפִים רַב תְּבוּנָה וקצר רוח מרים אֵלֶת:
- ל חיי בשרים לב מרפא ורקב עצמות קנאה:
- 31 עֶשֶׂק דַּל תִּרְף עֲשֵׂהוּ ומכבדו חֲנֹן אֲבִיוֹן:
- 32 ברעתו ידחה רשע וחסה בֵּית־יָמֵי צַדִּיק: 35
- 33 בלב נבון תנוח חכמה ובקרב כסילים תִּדְעֶה:
- 34 צִדְקָה תְּרוֹמֵם גּוֹי וחסדו לְאֲמִים חֲטָאת:
- לה רצון מלך לעבד משכיל ועברתו יִתְהִי מִבִּישׁ: 40
- 15,א מענה רך ישיב חמה ודבר עצב יעלה אף:
- 2 לשון חכמים תיטיב דעת ופי כסילים יביע אֵלֶת:
- 3 בכל מקום עיני יהוה צפות רעים וטובים:

13.13 בּוֹ לְדַבֵּר יַחְבֵּל לוֹ וַיֵּרָא מִצּוּהָ הוּא יִשְׁלָם:

14 תּוֹרַת חֵכֶם מִקּוֹר חַיִּים לְסוֹר מִמְּקָשֵׁי מוֹת:

5 טו שֶׁכֶּל טוֹב יִתֵּן חֵן וְדֶרֶךְ בְּגָדִים אִי-דָם:

16 יִפְּלֵ עֶרּוֹם יַעֲשֶׂה בְּדַעַת וְכִסִּיל יִפְרֹשׁ אֲנָלָת:

17 מִלֵּאךְ רָשָׁע יִפְּלֵ בָרַע וְצִיר אֲמוּנִים מִרְפָּא:

18 רִישׁ וְקִלְוֹן פּוֹרַע מוֹסֵר וְשֹׁמֵר תּוֹכַחַת יִקְבֹּד:

10

19 תִּצְוֶה נָהִיָּה תַעֲרֹב לִנְפֶשׁ * * * * *

* * * * * וְתוֹעֵבַת כְּסִילִים סוֹר מָרַע:

כ יִהְיֶה אֶת חֲכָמִים יִתְחַכְּמוּ וְרַעָה כְּסִילִים יִרְוַע:

15

21 חֲמָאִים תִּרְדֶּךָ רַעָה וְאֵת צַדִּיקִים יִשְׁעֵי-יָגֹ טוֹב:

22 טוֹב יִנְחִיל בְּנֵי בָנִים וְצַפּוֹן לְצַדִּיק חֵיל חוּטָא:

23 רַב אָכַל גִּיר רֹאשִׁים וַיֵּשׁ נִסְפָּה בְּלֹא מִשְׁפָּט:

20

24 חוֹשֶׁךְ שִׁבְטוֹ שׁוֹנֵא בְנוֹ וְאֶהְיֶה שְׁחָרוֹ מוֹסֵר:

כֹּה צַדִּיק אָכַל לְשֹׁבַע נִפְשׁוֹ וּבִטֵּן רָשָׁעִים תִּחְסֹר:

25

א, 14 יִחְיֶיכֶם מוֹת בְּנִתָּה בֵּיתָה וְאֲנָלָת בִּידֵיָּה תִתְקַסֵּנוּ:

2 הוֹלֵךְ בִּישְׁרוֹ יֵרָא יְהוָה וְנָלֹז דְּרָכָיו בּוֹהֶוֹ:

3 כִּפִּי אוֹיֵל חֲמֹר גִּאֲוָה וְשִׁפְתֵי חֲכָמִים תִּשְׁמְרוּ-יָם:

30

4 בֹּאִין אֲלֵפִים אֲבֹסֶ: בָּר וּרְב תְּבוֹאוֹת בִּכְח שׁוֹר:

ה עַד אֲמוּנִים לֹא יִכּוֹב וַיִּפְּחַ כּוֹבִים עַד שִׁקֵּר:

35

6 בִּקֵּשׁ לֵץ חֲכָמָה וְאִין וְדַעַת לִנְבוֹן נִקְל:

7 * * * * *

8 חֲכָמַת עֶרּוֹם הִבִּין דְּרָכָו וְאֲנָלָת כְּסִילִים מְרָמָה

40

9 * * * * * וּבִין יִשְׁרִים רְצוֹן:

י לֵב יוֹדַע מֵרַת נִפְשׁוֹ וּבִשְׁמַחְתּוֹ לֹא יִתְעַרֵּב זֹר:

- טו, 12 דרך אויל ישר בעיניו ושמע לעצה חכם:
16 אויל ביום ידע כעסו וכסה קלון ערום:
- 17 יפיח אמונה יגיד צדק ועד שקרים מרמה:
18 יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא:
19 שפת אמת תפון לעד ועד ארגיעה לשון שקר:
- כ מרמה בלב חרשי רע וליעצי שלום שמחה:
21 לא יאנה לצדיק כל און ורשעים מלאו רע:
22 תועבת יהוה שפתי שקר ועשי אמונה רצונו:
23 אדם ערום פסה דעת ולב כסילים יקרא אגלת:
- 24 יד חרוצים תמשול ורמיה תהיה למס:
- כה דאנה בלב איש תשחנהו¹ ודבר טוב ישמחנהו²:
26 יתיר ימרהו צדיק ודרך רשעים תתעם:
27 לא יחרך רמיה צידו והון יקר יאדם חרוץ:
28 בארת צדקה חיים ודרך יעבירה יאל מות:
- א, 13 בן חכם מוסר אהב ולץ לא שמע גערה:
2 מפרי פי איש יאכל טוב ונפש בגדים חמם:
3 נצר פיו שמר נפשו פשק שפתיו מקתה לו:
4 מתאוה ואין נפשו עצל ונפש חרצים תדשן:
ה דבר שקר ישנא צדיק ורשע יבאיש ויחפיר:
6 צדקה תצר תם דרך ורשעה תסלף חטאת:
7 יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב:
8 כפר נפש איש עשרו ורש לא שמע גערה:
9 אור צדיקים ישמח ונר רשעים ידעך:
י . . בודון יתן מצה ואת גועצים חכמה:
11 הון מבקל¹ למעמ וקבץ על יד ירבה:
12 תוקלת ממשכה מחלה לב ועץ חיים תאוה באה:

	ועל כר שארו אכזרי:	11,17 גמל נפשו איש חסד
	וזרע צדקה שכר אמת:	18 רשע עשה פעלת שקר
	ומדרך רעה למותו:	19 ידעה צדקה לחיים
5	ורצונו תמימי דרך:	כ תועבת יהוה עקשי לב
	וזרע צדיקים נמלמ:	21 יד ליד לא ינקה רע
	אשה יפה וסרת טעם:	22 גום זהב באף חזיר
10	תקות רשעים עברה:	23 תאות צדיקים אך טוב
	וחשך מישר אך למחסור:	24 יש מפזר ונוסף עוד
	ומרוה גם הוא יורא:	כה נפש ברכה תדשן
	וברכה לראש משביר:	26 מנע בר יקבהו לאזם
15	ולרש רעה תבואנו:	27 שחר טוב יבקש רצון
	וכעלה צדיקים יפרחו:	28 בוטח בעשרו הוא יפול
	ועבד אויל לחכם לב:	29 עכר ביתו ינחל רוח
20	ולקה נפשות חכם:	ל פרי צדיק עץ חיים
	אף כי רשע וחוטא:	31 הן צדיק . . . ישלם
	ושונא תוכחת בער:	12,א אהב מוסר אהב דעת
25	ואיש מזמות ירשע:	2 טוב יפיק רצון מיהוה
	ושרש צדיקים בל ימוט:	3 לא יפון אדם ברשע
	וכרקב בעצמותיו מבישה:	4 אשת חיל עמרת בעלה
30	תחבלות רשעים מרמה:	ה מחשבות צדיקים משפט
	ופי ישרים יצילם:	6 דברי רשעים אבדדם
	ובית צדיקים יעמד:	7 הפוך רשעים ואינם
	ונענה לב יהיה לבו:	8 לפי שקלו יהלל איש
35	ממתכבד וחסר לחם:	9 טוב נקלה ויעבד לו
	ורחמי רשעים אכזרי:	י יודע צדיק נפש בהמתו
	ומדרך ריקים חסר לב:	11 עבד אדמתו ישבע לחם
40	ושרש צדיקים איתן:	12
	ויצא מצרה צדיק:	13 בפשע שפתים מוקש רע
	וגמול ידי אדם ישוב לו:	14 מפרי פי איש ישבע

	10,23	כשחוק לכסיל עשות זמה	וחכמה לאיש תבונה:
	24	מגזרת רשע היא תבואנו	ותאזות צדיקים יתן:
		כה כעבור סופה ואין רשע	וצדיק יסוד עולם:
5	26	בחמץ לשנים וכעשן לעינים	כן העצל לשלחיו:
	27	יראת יהוה תוסיף ימים	ושנות רשעים תקצרנה:
	28	תוקלת צדיקים שמחה	ותקות רשעים תאבד:
10	29	מעוז ליתם דרך יהוה	ומחמה לפעלי און:
	ל	צדיק לעולם בל ימוט	ורשעים לא ישכנו ארץ:
	32 ^b .31 ^a	פי צדיק יגוב חכמה	אפי ⁸ רשעים ⁹ תהפכות:
	43 ^b .32 ^a	שפתי ⁴ צדיק ⁵ ידעון ⁶ רצון	ולשון ¹⁰ תהפכות ² תפירת:
15	א, 11	מאזני מרמה תועבת יהוה	ואבן שלמה רצונו:
	2	בא זדון ויבא קלון	ואת צנועים חכמה:
	3	תמת ישרים תנחם	וסלף בגדים יטשדם:
20	4	לא יועיל הון ביום עברה	וצדקה תציל ממות:
	ה	צדקת תמים תישר דרכו	וברשעתו יפל רשע:
	6	צדקת ישרים תצילם	ובקות בגדים ילכדו:
	7	ימות אדם תאבד תקוה	ותוקלת אונים אברה:
25	8	צדיק מצרה נחלץ	ויבא רשע תחתיו:
	9	בפה חנף ישתת רעהו	ובדעת צדיקים יחלצו:
30	י	בטוב צדיקים תעלץ קריה	ובאבד רשעים רנה:
	11	בברכת ישרים תרום קרת	ובפי רשעים תהרס:
	12	בו לרעהו חסר לב	ואיש תבונות יחריש:
35	13	הולך רכיל מגלה סוד	ונאמן רוח מכסה דבר:
	14	באין תחבלות יפל עם	ותשועה ברב יועץ:
	טו	רע ירזע כי ערב זר	ושנא תוקעים בומת:
40	16 ^b .a	אשת חן תתמך כבוד	וכסא קלון אשה שנאת ישר:
	16 ^d .c	הון עצלים יחסרו	והר-ו-צים יתמכו עשר:

—

11,7 (א) רשע

6,16 שש הגה שגא יהוה
 17 עינים רמות לשון שקר
 18 לב חרש מחשבות און
 19 יפית זכבים עד שקר

ושבע תועבת נפשו:
 וידיים שפכות דם נקי:
 רגלים ממהרות לרוץ לרעה:
 ומשלח מדנים בין אחים:

5

משלי שלמה

10

10, א בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אמו:

2 לא יועילו אוצרות רשע
 3 לא ירעיב יהוה נפש צדיק
 4 ראש עשה כף רמיה
 ה אגר בקיץ בן משכיל

וצדקה תציל ממות:
 והות רשעים יהדף:
 ויד חרוצים תעשיר:
 נדרם בקציר בן מביש:

15

6 ברכות לראש צדיק
 7 זכר צדיק לברכה

ופי רשעים יכסה חמם:
 ושם רשעים ירקב:

20

8 חכם לב יקה מצות ואויל שפתים ילבט:

9 הולך בתם ילך בטח ומעקש דרכיו יגדע:

25

י קרץ עין יתן עצבת ו . . . שפתים >ש<ל-ום:

11 מקור חיים פי צדיק ופי רשעים יכסה חמם:

12 שגאאה תערר מדנים ועל כל פשעים תכסה אהבה:

30

13 בשפתי נבון תמצא חכמה
 14 חכמים יצפנו דעת

ושבט לגו חסר לב:
 ופי אויל מחתה קרבה:

35

15 הון עשיר קרית עז
 16 פעלת צדיק לחיים

מחתת דלים רישם:
 תבואת רשע לחטאת:

17 ארח לחיים שומר מוסר ועזב תוכחת מתעה:

18 מכסה שגאאה שפתי שקר
 19 ברב דברים לא יחדל פשע
 כ כסף נבחר לשון צדיק
 21 שפתי צדיק ירעו רבים

ומוצא דבה הוא כסיל:
 וחושך שפתיו משכיל:
 לב רשעים יכמעט:
 ואוילים בחסר לב ימותו:

40

22 בקרת יהוה היא תעשיר ולא יוסף עצב עמה:

	לשמר מזוזות פתחי: ויפק רצון מיהוה: כל משנאי אהבו מות:	8,34 ^{c.b} לשקד על דלתתי יום יום לה כי מצאי מצא ^א חיים 36 וחמאי חמם נפשו
5	חצבה עמודיה שבעה: אף ערכה שלחנה: על גפי מרמי קרת: חסר לב ואמרה לו: ושתו בין מסכתי: ואשרו בדרך בינה: ^א ויוסיפו לך שנות חיים: ולצת לבדרך תשא:	א,9 חכמות בנתה ביתה 2 טבחה טבחה מסכה יינה 3 שלחה נערתי תקרא 4 מי פתי יסר הגה ה לכו לחמו בלחמי 6 עזבו פתאים וחיו 11 כי בי ירבו ימך 12 אם חכמת חכמת לך
10		
15	3-2 ¹ פת-ה ובל ידעה כל-מה: על כפא מרמי קרת: המישרים ארחותם: וחסר לב ואמרה לו: ולחם סתרים ינעם: בעמקי שאול קראיה:	13 אשת כסילות המיה 14 וישבה לפתח ביתה טו לקרא לעברי דרך 16 מי פתי יסר הגה 17 מים גנובים ימתקו 18 ולא ידע כי רפאים שם
20		
		
25	תקעת לור כפ-ך נלכדת באמרי פיך: לך התרפס ורחב רעיד: ותנומה לעפעפיך: וכצפור מיד יקוש:	א,6 בני אם ערבך לרעד 2 נוקשת ב-שפת-יך 3 עשה זאת אפוא בני והנצל ^ב 4 אל תתן שנה לעיניך ה הנצל כצבי מ-פת-
30	ראה דרכיה וחכם: תכין בקיץ לחמה: מתי תקום משנתך: מעט תבק ידים לשכב: ומחסרך כאיש מגן:	6 לך אל נמלה עצל 7,8 זאין לה קצין ^ב ומשל 9 עד מתי עצל תשכב י מעט שנות מעט תנומות 11 ובא כמהלך ראשך
35	הולך עקשות פה: מרה באצבעותיו: בכל עת מדנים ישלח: פתע ישבר ואין מרפא:	12 אדם בליעל איש און 13 קרץ בעיניו מולל ברגליו 14 תהפכות בלבו חרש ירע טו על כן פתאם יבוא אידו

(α) 9.7 יסר לץ לקח לו קלון
8 אל תוכח לץ פן ישנאך
9 תן לחכם * * * ויחכם עוד
י תקלת חכמה יראת יהוה
6.3 (β) כי באת בכף רעד 7 אשר (γ) 8 שמר (δ) 8 אנרה בקציר מאכלה (e)

	והקשיבו לאמרי פי: אל תתע בנתיבותיה: ועצמים כל הרגיה: ירדות אל חדרי מות:	7,24 ועתה בנים שמעו לי כה אל ישק אל דרכיה לבך 26 כי רבים חללים הפילה 27 דרכי שאול >דרכ< ביתה
5	ותבונה תתן קולה: בת ¹ ו ² נתיבות נצבה: מבוא פתחים תלנה: וקולי אל בני אדם: וכסילים הביינו לב: ומפתח שפתי מישרים: ותועבת שפתי רשע: אין בהם נפתל ועקש: וישרים למצאי דעת: ודעת מחרון נבחר: וכל חפצים לא ישוו בה:	8,א הלא חכמה תקרא 2 בראש מלמים עלי דרך 3 ליד שערים לפי קרת 4 אליכם אישים אקרא ה הבינו פתאים ערמה 6 שמעו כי נגידים אדבר 7 כי אמת יהגה חפי 8 בצדק כל אמרי פי 9 כלם נכחים למבין י קחו מוסר ואל כסף 11 כי טובה חכמה מפנינים
10	ודעת >ו< מזמות אמצא: ופי תהפכות שנאתי: ל ¹ בינה לי גבורה: ורזנים יחוקקו צדק: ונדיבים כל שפטי ארץ: ומשחרי ימצאנני: הון עתק וצדקה: ותבואתי מכסף נבחר: בתוך נתיבות משפט: ואצרתיהם אמלא:	12 אני חכמה שכנתי ערמה 13 נאה וגאון ודרך רע 14 לי עצה ותושיה טו בי מלכים ימלכו 16 בי שרים ישרו 17 אני אהבי אהב 18 עשר וכבוד אתי 19 טוב פריי מחרון ומפו כ בארח צדקה אהלך 21 להנחיל אהבי יש
20	קדם מפעליו מאו: מראש מקדמי ארץ: באין מעינות נכבדי מים: לפני גבעות חוללתי: ... עפרות תבל: בתקן חוג על פני תהום: בעזוז ¹ עינות תהום: ומים לא יעברו פיו ***** משחקת לפניו בכל עת: ושעשעי את בני אדם:	22 יהוה קנני ראשית דרכו 23 מעולם נפכתי 24 באין תהמות חוללתי כה במרם הרים המבעו 26 עד לא עשה ארץ וחוצות 27 בהכינו שמים שם אני 28 באמצו שחקים ממעל 29 בשומו לים חקן בתקן מוסדי ארץ ל ואהיה אצלו אמוץ ² יום יום 31 משחקת בתבל ארצו
30	שמעו מוסר ותכמוז: [ואשרי דרכי ישמרו:]	33 ^a .32 ^a ועתה בנים שמעו לי 32 ^b .34 ^a אשרי אדם שמע לי
40		

- 6, כ נצר בני מצות אביך
 21 קשרם על לבך תמיד
 23 כי נר מצוה ותורה אור
 22 * * * * *
 בשכבך תשמר עליך
 24 לשמרך מאשת יצע
 כה אל תחמד יפיה בלבבך
 26 כי יבעד אשה זונה עד כפר לחם
 27 היחתה איש אש בחיקו
 28 אם יהלך איש על הגחלים
 ל לא יבוזו לגנב
 31 ונמצא ישלם שבעתים
 32 נאף אשה חסר לב
 33 נגע וקלון ימצא
 34 כי קנאה חמת גבר
 לה לא ישא פני כל כפר
- 7, א בני שמר אמרי
 2 שמר מצותי וקיה
 3 קשרם על אצבעתך
 4 אמר לחכמה אחתי את
 ה לשמרך מאשה זרה
 6 כי בחלון ביתי * * *
 7 וארא בפתאים אבינה
 8 עבר בשוק אצל פניה
 9 בנשף בערב יום
 י והנה אשה לקראתו
 11 המיה היא וסדרת
 12 פעם בחוץ פעם ברחבת
 13 והחזיקה בו ונשקה לו
 14 זבחי שלמים עלי
 טו על כן יצאתי לקראתך
 16 מרבידים רבדתי ערשי
 17 נפתי משכבי
 18 לכה גרוה דדים עד הבקר
 19 כי אין האיש בביתו
 כ צרור הכסף לקח בירו
 21 הפתו ברב לקחה
 22c.a הולך אחריה פתאם
 23b, 22b כשור אל טבח יבא
 23c.a * * * * *
- ו אל תמש תורת אמן:
 עגדם על גרגרתך:
 ודרך חיים תזכח² ומוסר:
 בהתהלך פנחה אתך
 5 והקיצות היא תשיחך:
 מחלקת לשון נכריה:
 ואל תקחך בעפעפיה:
 ואשת איש נפש יקרה תצור:
 ובגדיו לא תשרפנה:
 10 ורגליו לא תפוניה:^א
 כי יגנוב למלא נפשו:⁸
 את כל חון ביתו יתן:
 משחית נפשו הוא יעשנה:
 וחרפתו לא תמחה:
 15 ולא יחמול ביום נקם:
 ולא יאבה כי תרבה שחר:
 ומצותי תצפן אתך:
 ותורתי כאישון עיניך:
 20 פתכם על לוח לבך:
 ומדע לבינה תקרא:
 מנכריה אמריה החליקה:
 בעד אשנכי נשקפתו:
 25 בבנים נער חסר לב:
 ודרך ביתה יצעד:
 באישון לילה ואפלה:
 שית זונה ו * * * * *
 בביתה לא ישכנו רגליה:
 30 ואצל כל פנה תארב:
 העזה פניה ותאמר לו:
 היום שלמתי נדרי:
 לשחר פניך ואמצאך:
 הפיתי אטון מצרים:
 35 מר אהלים וקנמון:
 יתעלסה באהבים:
 הלך בדרך מרחוק:
 ליום הקסא יבא ביתו:
 בחלק שפתי תדיחנו:
 40 * * * * *
 כמהר צפור אל פח:
 ולא ידע כי בנפשו הוא:

(β) 6. ל כי ירעב

(α) 6,29 כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה כל הנגע בה:

- 4,13 החזק במוסר אל תרף
14 בארה רשעים אל תבא
15 ופרעיהו אל תעבר בו
16 כי לא ישנו אם לא ידעו
17 כי לחמו לחם רשע
19 דרך רשעים כאפלה
18 וארה צדיקים כאור גנה
- נצרה כי היא חייך:
ואל תאשר בדרך רעים:
שמה מעליו ועבר:
ונגולה שנתם אם לא יכשיהלו:
5 ויין חמסים ישתו:
לא ידעו במה יבשלו:
הולך ואור עד נכון היום:
- כ בני לדברי הקשיבה
21 אל ¹³² ייןל: מעיניך
22 כי חיים הם למצאיהם
23 ב:כל משמר נצר לבך
24 הסר ממך עקשות פה
כה עיניך לנכח יביטו
26 פלם מעגל רגלך
27 אל תט ימין ושמאול
- לאמרי הט אונך:
10 שמרם בתוך לבבך:
ולכל בשרו מרפא:
כי ממנו תוצאות חיים:
ולזות שפתים תרחק ממך:
ועפעפיך יישרו נגדך:
15 וכל דרכיך יכנו:
הסר רגלך מרע:
- א,5 בני לחכמתי הקשיבה
2 לשמר מזמות
3 כי נפת תטפנה שפתי ורה
4 ואחריתה מרה בלענה
ה רגליה ירדות * מות
6 ארת חיים יפן תפלם
- לחבונתי הט אונך:
ודעת ישפתיך ינצרו:
20 וחלק משמן חבה:
חדה כחרב פיות:
שאול צעדיה יתמכו:
נעו מעגלתי לא תדע:
- ועתה בנים שמעו לי
8 תרחק מעליה דרכך
9 פן תתן לאתרים הודך
י פן ישבעו זרים פחך
11 ונהמך באחריתך
12 ואמרך איך שנאתי מוסר
13 ולא שמעתי בקול מורי
14 כמעט הייתי בכל רע
- ואל תסורו מאמרי פי:
ואל תקרב אל פתח ביתה:
ושנתיך לאכזרי:
ועצביך . . . נכרי:
בבלות בשרך ושארך:
25 ותוכחת נאץ לבי:
ולמלמדי לא הפיתי אוני:
בתוך קהל ועדה:
- ונוולים מתוך בארך:
35 ברחבות פלגי מים:
ואין לזרים אתך:
ושמח מאשת נעוריד:
ידיה ירך בכל עת:
ותחבק חק נכריה:
40 וכל מעגלתיו מפלם:
ובחבלי חטאתו יתמד:
וברב אגלתו ישגיה:
- טו שתה מים מבורך
16 יפצו מעינתך חוצה
17 יהיו לך לבדך
18 יהי מקורך ברוך
19 אילת אהבים ויעלת חן
כ ולמה תשנה בני בורה
21 כי נכח עיני יהוה דרכי איש
22 עוונותיו ילכדנו?
23 הוא ימות באין מוסר

3,11 מוסר יהוה בני אל תמאס ואל תקץ בתוכחתו:
12 כי את אשר יאהב יהוה יוכיח בִּבְאֵב את בן ירצה:

- 13 אשרי אדם מצא חכמה
14 כי טוב סחרה מִסָּחֵר כֶּסֶף
15 וכל חפצֵי־ים לא ישוו בה:
16 אֲרֶךְ יָמִים בַּיּוֹמִים
17 דַּרְכֵּיךָ דַּרְכֵי נָעִם
18 עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ
19 יְהוֹה בַּחֲכָמָה יִסֵּד אֶרֶץ
כ בדעתו תְּהוֹמוֹת נִבְקְעוּ
21 בְּנֵי אֵל
22 ויהיו חַיִּים לִנְפֶשֶׁךָ
23 אֹז תֵּלֵךְ לִבְטָח דֶּרֶךְ
24 אִם תִּשְׁכַּח לֹא תִפְחַד
כֵּה אֵל תִּירָא מִפֶּחַד יִפְתָּאֵם
26 כִּי יְהוֹה יִהְיֶה בְּכִסְלֶךָ
27 אֵל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעֻלּוֹ
28 אֵל תֹּאמַר לִרְעֹךָ לֵךְ וְשׁוּב
29 אֵל תִּחְרַשׁ עַל רֶעֶךָ רַעָה
ל אֵל תִּרְאֶיב עִם אָדָם חָנָם
31 אֵל תִּקְנָא בְּאִישׁ חָמָס
32 כִּי תִעֲבֹת יְהוֹה נִלְוֹ
33 מֵאֶרֶת יְהוֹה בְּבֵית רִשָּׁע
34 אִם לִלְצִים הוּא יִלְיִן
לֵה כְבוֹד חֲכָמִים יִנְחֻלוּ
30 וְהִקְשִׁיבוּ לְדַעַת בִּינָה:
תּוֹרַתִּי אֵל תַּעֲזֹבוּ:
רֶךְ וַיַּחֲדֵד לִפְנֵי אֲמִי:
יִתְמָךְ דַּבְּרִי לִבְךָ:
וְאֵל תֵּט מֵאֲמָרֵי פִי:
35 וּבְכָל קִנְיָנְךָ קִנְיַת בִּינָה:
אֲהַבֶּךָ וְתִצְרָךְ:
תִּכְבֶּדְךָ כִּי תִחְבַּקֶּנָּה:
עֲשֵׂרֶת תִּפְאֶרֶת תִּמְנֹנֶךָ:
40 וַיִּרְבוּ לֶךְ שָׁנוֹת חַיִּים:
הִדְרַכְתִּיךָ בְּמַעְגְלֵי יִשְׂרָאֵל:
וְאִם תִּרְוֹץ לֹא תִכְשַׁל:
- 4,1 שִׁמְעוּ בְנֵי וָקָה אֲמָרִי
11 בְּדֶרֶךְ חֲכָמָה הִרְתִּיךָ
12 בִּלְכַתֶּךָ לֹא יֵצֵר צַעֲדְךָ

	ואידכם כסופה יאתה:	I,27 בבא כשואה פחדכם
	ישחרגני ולא ימצאני:	28 אז יקראני ולא אענה
	ויראת יהוה לא בחרו:	29 תחת כי שנאו דעת אלהים
	נאצו כל תוכחתי:	ל לא אבו לעצתי
5	ומפועצתיהם ישבעו:	31 ויאכלו מפרי דרכם
	ושלות כסילים תאבדם:	32 כי משובת פתים תהרגם
	ושאנן מפחד רעה:	33 ושמע לי ישכן בטח
	ומצותי תצפן אתך:	א,2 בני אם תקח אמרי
10	תטה לבך לתבונה:	2 להקשיב לחכמה אונך
	לתבונה תתן קולך:	3 כי אם לבינה תקרא
	וכמטמנים תחפשנה:	4 אם תבקשנה ככסף
	ודעת אלהים תמצא:	ה אז תבין יראת יהוה
	מפיו דעת ותבונה:	6 כי יהוה יתן חכמה
15	מגן להלכי תם:	7 מצפן לישרים תושיה
	ודרך חסד ישמרי:	8 לנצר ארחות משפט
	ומישרים כל מעגל טוב:	9 אז תבין צדק ומשפט
	ודעת לנפשך ינעם:	י כי תבוא חכמה בלבך
	תבונה תנצרפה:	11 מזמה תשמר עליך
20	מאיש מדבר תהפכות:	12 להצילך מדרך רע
	ללכת בדרכי חשך:	13 העוזבים ארחות ישר
	יגילו בתהפכות:	14 השמחים לעשות רע
	וגלזים במעגלותם:	טו אשר ארחתיהם ימעקשים
	מנכריה אמריה החליקה:	16 להצילך מאשה זרה
25	ואת ברית אלהיה שכחה:	17 העזבת אלוף נעוריה
	ואל רפאים מעגלתיה:	18 כי שנתה אל מות ביתה
	ולא ישוגו ארחות חיים:	19 כל באיה לא ישובון
	וארחות צדיקים תשמר:	כ למען תלך בדרך טובים
	ותמימים ינתרו בה:	21 כי ישרים ישכנו ארץ
30	ובוגדים יפסחו ממנה:	22 ורשעים מארץ יפרתו
	ומצותי יצר לבך:	א,3 בני תורתי אל תשכח
	ושלום יוסיפו לך:	2 כי ארך ימים ושנות חיים
	קשרם על גרגרתך:	3 חסד ואמת אל יעזבך
35	בעיני אלהים ואדם:	4 ומצא חן ושכל טוב
	ואל בינתך אל תשען:	ה בטח אל יהוה בכל לבך
	והוא יישר ארחתך:	6 בכל דרכיך דעהו
	ירא את יהוה וסור מרע:	7 אל תהי חכם בעיניך
40	ושקוי לעצמותיך:	8 רפאות תהי לשרך
	ומראשית כל תבואתך:	9 כבד את יהוה מהונך
	ותירוש יקבין יפרכו:	י וימלאו אסמך שבעך

משלי

שלי שלמה בן דוד מלך ישראל:

לדעת חכמה ומוסר
לקחת מוסר ייִהֶשְׁבֵּל
לתת לפתאים עֲרֻמָּה
ישמע חכם ויוסף לִקְחַ
להבין משל ומליצה
יראת יהוה ראשית דעת
להבין אמרי בינה:
צדק ומשפט ומשרים:
לנער דעת ומנומה:
ונבון תחבֵּלות יקנה:
דברי חכמים וחידתם:
חכמה ומוסר אוילים בו:

I, א

2

3

4

ה

6

7

10

שמע בני מוסר אביך
כי לִיִּית חן הם לראשך
בני אם יפתוך חֲסָאִים
אם יאמרו לכה אתנו
נבלעם כשאל חיים
כל הון יקר נמצא
גורלך תפיל בתוכנו
אל תלך בדרך אהם
כי חנם מזרה הרשת
והם לדמם יארבו
כן ארחות כל בצע בצע
ואל תפוש תורת אמוך:
וענקים לגרולתך:
אל תבא:
נאֲרָבָה ליתם:
ותמימים כיוורדי בור:
נמלא בתינו שלל:
כים אחד יהיה לכלנו:
מנע רגלך מנתיב־יתם:
בעיני כל בעל כנף:
יצפנו לנפשתם:
את נפש בעליו יקח:

15

20

חכמות בחוץ תלצה
בראש המיות תקרא
עד מתי פתים תאָהבו פתי
תשובו לתוכחתי
יען קראתי ותמאנו
כה ותפרעו כל עצתי
גם אני באידכם אשחק
ברחבות תתן קולה:
בפתחי שערים תאמר:
וכסילים ישנאו דעת:
הנה אביעה לכם רוחי:
נמיתי ידי ואין מקשיב:
ותוכחתי לא אביתם:
אלעג בבא פחדכם:

25

30

I, II (α) נצפנה לנקי חנם (β) I, II בני (γ) 26 כי רגליהם לרע ירוצו וימהרו לשפך דם:

(δ) 21 בעיר אמריה * (ε) 22 ולצים לצון חמדו להם (ζ) 23 אודיעה דברי אתכם

Prov.

I

BS
1462
M8
1901

THEOLOGY LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY AT CLAREMONT
CLAREMONT, CALIFORNIA

18373

18373

List of Contributors

- Genesis: C. J. BALL (Oxford).
Exodus: H. E. RYLE (Cambridge).
Leviticus: S. R. DRIVER and H. A. WHITE^a (Oxford).
Numbers: J. A. PATERSON (Edinburgh).
5 Deuteronomy: Geo. A. SMITH (Glasgow).
Joshua: W. H. BENNETT (London).
Judges: Geo. F. MOORE (Andover).
Samuel: K. BUDDE (Marburg).
Kings: BERNHARD STADE (Giessen) and F. SCHWALLY (Strassburg).
10 Isaiah: T. K. CHEYNE (Oxford).
Jeremiah: C. H. CORNILL (Breslau).
Ezekiel: C. H. TOY (Cambridge, Mass.).
Hosea: ALBERT SOCIN^β (Leipzig) and KARL MARTI (Bern).
Joel: FRANCIS BROWN (New York).
15 Amos: JOHN TAYLOR (Winchcombe).
Obadiah: A. HARPER (Melbourne, Australia).
Jonah: FRIEDRICH DELITZSCH (Berlin).
Micah: J. F. McCURDY (Toronto).
Nahum: ALFRED JEREMIAS (Leipzig).
20 Habakkuk: W. H. WARD (New York).
Zephaniah: E. L. CURTIS (New Haven).
Haggai: G. A. COOKE (Oxford).
Zechariah: W. R. HARPER (Chicago).
Malachi: CLAUDE G. MONTEFIORE and I. ABRAHAMS (London).
25 Psalms: J. WELLHAUSEN (Göttingen).
Proverbs: AUGUST MÜLLER^γ and EMIL KAUTZSCH (Halle).
Job: C. SIEGFRIED (Jena).
Song of Songs: R. MARTINEAU^δ (London) and J. P. PETERS (New York).
Ruth: C. A. BRIGGS (New York).
30 Lamentations: MORRIS JASTROW, Jr. (Philadelphia).^ε
Ecclesiastes: PAUL HAUPT (Baltimore).
Esther: T. K. ABBOTT (Dublin).
Daniel: A. KAMPHAUSEN (Bonn).
Ezra-Nehemiah: H. GUTHE (Leipzig) and L. W. BATTEN (New York).
35 Chronicles: R. KITTEL (Leipzig).

^a Died vii/30'98. * ^β Died vi/24'99. * ^γ Died xii/12'92. * ^δ Died xii/14'98.

^ε Professor A. KUENEN who had agreed to do the Book died xii/10'91.

